

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MEKÂNLA DÜŞÜNME PAYDAŞLIĞI: İZMİR,
KARŞIYAKA ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Burcu SEBA

Mayıs, 2014
İZMİR

MEKÂNLA DÜŞÜNME PAYDAŞLIĞI: İZMİR, KARŞIYAKA ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Programı**

Burcu SEBA

**Mayıs, 2014
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

BURCU SEBA, tarafından PROF. DR. DENİZ ORHUN yönetiminde hazırlanan “MEKÂNLA DÜŞÜNME PAYDAŞLIĞI: İZMİR, KARŞIYAKA ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

ORHUN

Prof. Dr. Deniz ORHUN

Yönetici

SAVAŞIR
Doç.Dr. Gökçe SAVAŞIR

Jüri Üyesi

PERKİN
Doç.Dr. Hüseyin PERKİN

Jüri Üyesi

OKUR
Prof. Dr. Ayşe OKUR
Müdür
Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında her anlamda desteğini ve bilgisini esirgemeyen sevgili danışmanın Prof. Dr. Deniz Orhun’a, okula girdiğim ilk günden beri bana Mimarlığı sevdiren ve bu günlere kadar gelmemi sağlayan değerli DEÜ Mimarlık Bölümü hocalarıma, her türlü desteğinden dolayı Grafik Tasarımcı Araş. Gör. Ziyacan Bayar’a, desteklerini esirgemeyen canım arkadaşlarıma ve en önemlisi hep yanımda olan canım annem, babam ve kardeşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Burcu SEBA

MEKÂNLA DÜŞÜNME PAYDAŞLIĞI: İZMİR, KARŞIYAKA ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ÖZ

Mekânın varoluşu, taşıdığı anlamlar bütünü ve kullanım anında yapılan katkılar ile bir süreç halini almakta, değiştirilebilir bir öge olarak var olmaktadır. Tez, mekâna bu çerçeveden bakarak; farklı mekânsal yapılanmaların, yerin üretimi üzerindeki rolünü araştırmaktadır. Katılımcılığı ve yer yapmayı birlikte içinde barındıran mekânla düşünme paydaşlığında bulunularak farklı mekânsal kurguların kullanım anında şekillendirilmesi ve yerleştirilmesiyle yerin yeniden nasıl üretildiğini göstermeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, gündelik pratikler ve yaşama alışkanlıklarıyla ilişkilendirilmeden tasarlanmış kentsel dönüşüm projeleriyle ortaya çıkan kent mekânlarının, kentlerin mekânsal sürdürülebilirliğine ve yaşanabilirliğine etkilerini tartışmaktır.

Araştırma, kentsel çeşitliliğin ve yoğunluğun yaşanan mekânlarla ilişkilendirilmesi üzerinden çerçevelenmiştir. Bu çerçeve üzerinden fotoğraflama, röportaj, sayım ve video çekme yöntemleriyle veriler elde edilmiştir. Tez kapsamında mekânsal kullanım üzerine sayısal ve görsel analizler yapılarak, kat fonksiyon kesitleri, yoğunluk hesapları, gündelik pratikler görsel ve sayısal olarak aktarılmıştır. Bu verilerin ışığında yer, mekân, yer yapma ve katılımcılık kavramları çerçevesinde Karşıyaka bölgesi kentsel dönüşüm projesinin sahip olduğu mekânsal kurgu inceleme altına alınmıştır.

Analizleri yapılan Çarşı ve Mavişehir bölgeleri, önerilen kentsel dönüşüm projesinin içerdiği fikirler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırma, kentsel dönüşümün mevcut mekânsal kurgudan ve mekânın kullanıcılarından bağımsız tasarlanmış olması nedenleriyle kentsel çeşitliliği ve yoğunluğu olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir. Sonuç olarak mekânın kullanılırken tasarlanması eyleminde, mevcut kurgunun etken bir öge olduğu söylenebilir. Kentsel dönüşüm projelerinin mekânları dönüştürmeden önce, mekânın var olan kurgu ve

potansiyellerini göz önüne alması ve kullanıcı fikirlerine yer vermesiyle daha yaşanabilir kentsel mekânlar ortaya çıkaracağı açıktır.

Anahtar kelimeler: Yer, mekân, yer yapma, katılımcılık, kullanırken tasarlama, kentsel dönüşüm, Karşıyaka

SPATIAL IDEAS WE THINK WITH: İZMİR, KARŞIYAKA AS A CASE STUDY

ABSTRACT

Presence of a space involves as a changable element and process with its body of meanings and spontaneous contributions on it. Thesis analyses the place with the frame of different spatial settlement and it's role on place making. Research aims to show that how different types of spatial fictions regenerated with localization and usage simultaneously while doing design while using that includes participatory and place making. In this context, research has been aimed to argue that the livability and spatial sustainability effects of the places which showed up with the urban renewal projects.

Thesis has been framed through on the correlation between urban diversity and density. Through this perspective, datas gathered with the methods of photographs, videos, reportages and the live counting. With the scope of thesis, storey function sections, density calculations and daily practices have been transferred with the several quantitative and visual analyses, on spatial usage. In the light of this datas, spatial settlement of Karşıyaka area urban renewal projects has been examined through the concepts of place, place making and participation.

Karşıyaka Bazaar and Mavişehir areas which have been analyzed, evaluated through on the offered urban renewal projects. Research concludes that the idea of urban renewal projects which designed detached from the residents and current spatial fiction negatively effects the urban diversity and density. As a result, it can be concluded that existing spatial fiction is substantial factor for during the practice of designing while using. It's obvious that, during the practice of designing while using, the more livable urban places could develop with the idea of considering potentials and settlement of existing pattern before the urban renewal projects transforms the place.

Keywords: Place, space, place making, participation, design while using, urban transformation, Karşıyaka

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	x

BÖLÜM BİR – GİRİŞ 1

1.1 Araştırmanın Problem Tanımı.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Kapsamı.....	3
1.4 Araştırmanın Önemi ve Literatürdeki Yeri	3
1.5 Araştırmanın Yöntemi	4
1.6 Araştırmanın Kurgusu	5

BÖLÜM İKİ – YER, MEKÂN, YER YAPMA (PLACE MAKING) VE KATILIMCILIK KAVRAMLARI 6

2.1 Yer ve Mekân Kavramlarının Tanımları	6
2.2 Yer Yapma Kavramının Tanımlanması	14
2.2.1 Yer Yapma Kavramının Değerlendirilmesi	20
2.3 Katılımcılık Kavramının Tanımlanması.....	25

BÖLÜM ÜÇ – YER YAPMA (PLACE MAKING) VE KATILIMCILIK ÖRNEKLERİ 36

3.1 Yer Yapmanın Temel Alındığı Örnekler.....	36
3.1.1 Kullanım Anında Yer Yapma.....	37
3.1.1.1 Kamusal Ofis Projesi.....	37

3.1.1.2 Open Streets Cape Town Projesi.....	38
3.1.1.3 Labplatz Projesi.....	40
3.1.2 Planlama Sonrası Yer Yapma.....	42
3.1.2.1 Soft Walks Projesi	42
3.1.2.2 Spring Sokağı Park Projesi.....	44
3.2 Katılımcılığın Temel Alındığı Örnekler.....	46
3.2.1 Sürece Katılım.....	46
3.2.1.1 Hasan Fethi Gurna Köyü Deneyimi	46
3.2.1.2 Quinta Monroy Konutları.....	47
3.2.2 Planlamaya Katılım	50
3.2.2.1 Kenya’da Katılımcılık Projesi	50
3.2.2.2 Seattle Kıyı Düzenleme Projesi.....	52
3.3 Örnekler Üzerine Çıkarımlar	55
BÖLÜM DÖRT – ALAN ÇALIŞMASI.....	57
4.1 Çalışma Alanının Belirlenmesi	57
4.2 Karşıyaka Çarşı Bölgesi.....	61
4.2.1 Donanmacı ve Tuna Mahallelerinde Mekân ve Yer.....	62
4.3 Mavişehir Mahallesi.....	73
4.4 Çarşı ve Mavişehir Bölgelerinin Karşılaştırmalı Analizi.....	82
4.5 Belediye Tarafından Önerilen Kentsel Dönüşüm Modeli.....	93
BÖLÜM BEŞ – SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME.....	101
KAYNAKLAR	103
EKLER.....	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Tasarlanmış, algılanan ve yaşanan mekân kurgusu	7
Şekil 2.2 Fiziki kent, insanlar ve yer arasındaki yaşayan ilişkiler	11
Şekil 2.3 Gustafsonun teorisi	12
Şekil 2.4 PPS kuruluşu tarafından hazırlanan diyagram.....	16
Şekil 2.5 Sokağa oturma birimi eklenmesi	17
Şekil 2.6 Hayal gücüne sahip olmak prensibi	18
Şekil 2.7 Oturma birimi ile yeri şekillendirme.....	19
Şekil 2.8 Filedelfiya folklor projesi	21
Şekil 2.9 Duvar resim sanatına bir örnek	22
Şekil 2.10 Duvar resim sanatına bir örnek	23
Şekil 2.11 Çevresel katılımcılık süreci.....	29
Şekil 2.12 Halkın katılım spektrumu	30
Şekil 2.13 Kent planı üzerinden görüşlerin bildirilmesi	32
Şekil 2.14 Katılımcı bir görüşme	32
Şekil 2.15 Katılımcılıkla üretilen bir sanat eseri.....	33
Şekil 2.16 Çocuk Müzesi Çalıştayı	34
Şekil 2.17 Kemeraltı projesinde yapılan katılımcı toplantılar	35
Şekil 2.18 Kemeraltı projesinde projelerin sergilenmesi	35
Şekil 3.19 Şekil 3.19 ‘Yer Yapma’ yaklaşımlarına göre örnekler	36
Şekil 3.20 Stüdyo Shelf tarafından tasarlanan kamusal ofis projesi	38
Şekil 3.21 Stüdyo Shelf tarafından tasarlanan kamusal ofis projesi	38
Şekil 3.22 Bölgenin trafiğe açık hali.....	39
Şekil 3.23 Bölgenin trafiğe kapatılmış hali.....	39
Şekil 3.24 Bölgenin trafiğe kapatılmış halindeki aktiviteler.....	40
Şekil 3.25 Araba park yerinin oyun alanı haline dönüşmesi.....	41
Şekil 3.26 Araba park yerinin küçük bir bahçeye dönüşmesi.....	41
Şekil 3.27 Araba park yerinin satış mekânına dönüşmesi.....	42
Şekil 3.28 Yapı iskelelerinin yer yapıldığı proje	43
Şekil 3.29 Projede kullanılan parçalar	43
Şekil 3.30 Eklenen tezgâhta sosyalleşme.....	44

Şekil 3.31 Eklenen oturma birimi	44
Şekil 3.32 Spring Sokak Parkının araç park yeri olarak kullanılan durumu	45
Şekil 3.33 Spring Sokak Parkının son durumu	45
Şekil 3.34 Şekil 3.34 ‘Katılımcılık’ yaklaşımlarına göre örnekler	46
Şekil 3.35 Gurna köyü	47
Şekil 3.36 Tasarımın kullanıcı halkla paylaşıp, birlikte fikirler üretilmesi aşaması	48
Şekil 3.37 Tasarımın uygulanmış ilk hali	49
Şekil 3.38 Tasarımın katılım sonrası durumu	49
Şekil 3.39 İç mekânların kullanıcılar tarafından tekrar şekillendirilmesi	50
Şekil 3.40 Projenin uygulandığı bölge	51
Şekil 3.41 Halkın oylamayla sürece katılımı	51
Şekil 3.42 Halkın maketler üzerinden fikirlerini belirtmesi.....	52
Şekil 3.43 Belirlenen tasarım şeması	53
Şekil 3.44 Halkın katılım aşaması.....	54
Şekil 3.45 Projenin halka tanıtılması	54
Şekil 3.46 Projenin uygulama sonrası görüntüsü için bir örnek	54
Şekil 4.47 Karşıyaka İlçe Planı	58
Şekil 4.48 Alan çalışmasının yapıldığı iki bölgenin gösterimi	60
Şekil 4.49 Tuna ve Donanmacı Mahalleleri.....	61
Şekil 4.50 Tuna ve Donanmacı Mahallelerinde analiz edilen yapılar	62
Şekil 4.51 Kemalpaşa Caddesi kuzeydoğu yönü kat analizi.....	64
Şekil 4.52 Kemalpaşa Caddesi kuzeydoğu yönü kat analiz kesiti	64
Şekil 4.53 Kemalpaşa Caddesi güneybatı yönü kat analizi	65
Şekil 4.54 Kemalpaşa Caddesi güneybatı yönü kat analiz kesiti.....	65
Şekil 4.55 Kemalpaşa Caddesi kat fonksiyon analiz grafiği.....	65
Şekil 4.56 Çarşı bölgesinin fonksiyon analiz grafiği	66
Şekil 4.57 Çarşı bölgesinde 1 dakikada geçen insan sayısı	67
Şekil 4.58 Çarşı bölgesinin kentsel mekânı kullanım analizi	69
Şekil 4.59 Çarşı bölgesinin kentsel mekânı kullanım analizi	70
Şekil 4.60 Dış mekâna taşan bir ticaret mekânı	71
Şekil 4.61 Dış mekâna taşan bir ticaret mekânı	71
Şekil 4.62 Seyyar satıcının sirkülasyona etkisi	72

Şekil 4.63 Sanatçıların kentsel alanda konumlanması	73
Şekil 4.64 Mavişehir mahallesinde seçilen bölge	76
Şekil 4.65 Mavişehir 1. Etap toplu konutları ve alışveriş merkezi	78
Şekil 4.66 Mavişehir 1. Etap toplu konut bölgesi kat analiz kesiti	78
Şekil 4.67 Mavişehir bölgesi kat analizi grafiği.....	79
şekil 4.68 Mavişehir bölgesinde 1 dakikada geçen insan sayısı	79
Şekil 4.69 Mavişehir bölgesindeki fonksiyonlar.....	81
Şekil 4.70 Alışveriş merkezi önündeki çiçekçi	82
Şekil 4.71 Mavişehir’de manav	82
Şekil 4.72 İki bölgenin alan olarak karşılaştırması	83
Şekil 4.73 Metrekareye düşen kişi sayısı karşılaştırması.....	84
Şekil 4.74 Dakikada geçen insan sayısı karşılaştırması	84
Şekil 4.75 İki bölgenin kat fonksiyon analizleri	85
Şekil 4.76 Her iki bölgenin fonksiyon karşılaştırması	86
Şekil 4.77 Çarşı bölgesinden bir sokak kesiti	87
Şekil 4.78 Mavişehir bölgesinden bir sokak kesiti	88
Şekil 4.79 Her iki bölgede yapılan plansal fonksiyon analizi.....	89
Şekil 4.80 Sokağa açılan kapı sayısı grafiği	90
Şekil 4.81 Karşıyaka Çarşı bölgesi mülkiyet durumu.....	91
Şekil 4.82 69 numaralı bölümdeki parsellerin önceki ve sonraki durumu.....	91
Şekil 4.83 2. etap kentsel dönüşüm alanı	96
Şekil 4.84 Öneri planlama ile mevcut durumun karşılaştırılması	97
Şekil 4.85 Öneri kentsel dönüşüm planına göre Tuna ve Donanmacı Mahalle’lerinin görselleştirilmesi	98
Şekil 4.86 Öneri kentsel dönüşüm planına göre Tuna ve Donanmacı Mahalle’lerinin görselleştirilmesi	99
Şekil 4.87 Öneri kentsel dönüşüm planına göre Tuna ve Donanmacı Mahalle’lerinin görselleştirilmesi	99
Şekil 4.88 Çarşı Bölgesi, Mavişehir Mahallesi ve öneri planlama modelinin karşılaştırılması	100

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Problem Tanımı

Mekân ve yer kavramları barındırdıkları anlam çeşitliliği ve içeriklerinin yoğunluğuyla kentsel mekân literatüründe geniş bir alana yayılmıştır. Bu çalışmada, yer yapma ve katılımcılık eylemlerinin kentsel mekânların üretimine ve yaşanabilirliğine katkısı araştırılmıştır. Tarih boyunca kentlerin oluşum süreçlerinde mekânın potansiyellerinin kullanılması ve yer olarak değerlendirilmesinin sonucu yaşanabilir kentler ve kentsel mekânlar ortaya çıkmıştır. Ancak kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte mevcut mekânsal yapılanmalar değişime uğramakta ve farklı tiyolojiiler oluşmaktadır. Bu projelerin mekân ve yer üzerinde yarattığı etkinin araştırılması amacıyla İzmir kentinde dönüşümün uygulanacağı bölgelerden biri olan Karşıyaka çalışma alanı olarak seçilmiştir. Tezin teorik çerçevesi çizilirken, yer yapma ve katılımcılık kavramları birlikte düşünülmüş ve kentsel mekânı kullanırken tasarlama olgusu yerin üretiminde önemli bir araç olarak görülmüştür. Lefebvre'in mekânsal üçlemesiyle ortaya koyduğu, algılanan mekân (perceived space), bilinen mekân (conceived space) ve yaşanan mekân (lived space) tanımlamalarından, mevcut düzeni değiştiren mekânsal pratiklerin oluşturduğu yaşanan mekâna yoğunlaşmıştır (Avar, 2009). Lefebvre'in mekân oluşumunu toplumsal bir üretim sürecine dayandırdığı bakış açısıyla örtüştürülen tez, mekânın kullanırken üretilmesi üzerine odaklanmıştır. Mekânın kullanım esnasında üretilmesi, Per Gustafson'un 2001 yılında ortaya attığı üç kutuplu model (three-pole triangular model) çerçevesinde, benlik, çevre, diğer insanlar ve arasındaki ilişkinin sonucunda ortaya çıkan, yerelleştirme, yeri şekillendirme şeklinde somutlaşan mekânsal üretim süreci olarak tanımlanmaktadır. Gustafson'un kişilerin fiziksel çevreyi sosyal amaçlar için yeniden şekillendirirken, yer üretiminde aktif rol oynayarak o yerin anlamlandırılmasını sağlamaları görüşüne dayandırılan çalışma ne tür mekânsal yapılanmaların buna olanak sağladığı sorusunu irdelemektedir (Gustafson, 2001). Ek olarak Jane Jacobs'ın şehirlerin mekânsal olduğu kadar sosyal ve işlevsel anlamda sıkı dokunmuş bir çeşitliliğe ihtiyaç duyduğu varsayımına dayanarak, kentsel

dönüşüm projeleriyle ortaya çıkan kent mekânlarının, günlük pratikler, yaşama alışkanlıkları ve mevcut işlevsel çeşitlilik ve yoğunlukla nasıl ilişkilendirildiği sorusunun cevapları aranmıştır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Çalışma kapsamında yer yapma ve katılımcılık kavramlarının hangi güncel sorunlardan ve gereksinimlerden kaynaklandığı, yer yapma süreçlerinin neler içerdiği ve bu süreçlerin gerektirdiği mekânsal kurgular tartışılmıştır. Lefebvre'in yaşanan mekân anlayışı ve Gustafson'un üç kutuplu modeli ışığında, kullanırken tasarlama eyleminin hangi mekânsal kurgularla bağdaştırıldığının, kentsel mekândaki karşılığının ne olduğunun araştırmalar çerçevesinde gösterilmesi amaçlanmıştır. Kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte değişen kent mekânlarına bu çerçevede irdelenmiş, sonuçları kentlerin yaşanabilirliği çerçevesinde tartışılmıştır.

Kentsel dönüşüm projelerinin Avrupa'da ilk örnekleri 2. Dünya savaşının ardından tahrip olan kent dokusunun yenilenmesiyle ortaya çıkmıştır. 1980 sonrasında ağır sanayi sitelerinin terk edilmesiyle birlikte sanayi alanlarının kentsel dönüşüm alanı olarak seçilmesi yaygınlaşmıştır. Türkiye özelinde, 1999 Marmara depreminin ardından tahrip olan kent dokusunun yenilenmesiyle gündeme gelen kentsel dönüşüm projeleri, başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerde uygulama alanı bulmuştur (Dayıoğlu, 2006). İzmir'deki sürece bakıldığında ise çalışma alanı olarak seçilen Karşıyaka bölgesi, 1950'lerden itibaren Türkiye'de uygulanan çeşitli kentsel modellerin uygulama alanı olarak birçok katmanı barındırmakta ve önerilen kentsel dönüşüm projesiyle süreç içerisinde halen değişimini sürdürmektedir. Karşıyaka'da Çarşı Bölgesi olarak da adlandırılan kentsel dönüşüm projesinin uygulama alanı olan Tuna ve Donanmacı Mahalleleri çalışma kapsamında ele alınan geleneksel mahallelerdir. 1980 sonrası Karşıyaka'nın uzantısı olarak gelişen ve toplu konutların, kapalı konut sitelerinin, alışveriş merkezlerinin ve spor salonunun bulunduğu Mavişehir Mahallesi, çalışma kapsamında ele alınan bir diğer alandır. Farklı niteliklere sahip bu iki bölgede, kentsel çeşitlilik ve yoğunluk yaşanan mekân kavramı ve mekânı kullanırken şekillendirme ve üretme eylemleri üzerinden

değerlendirilmiştir. Hangi tür mekânsal kurguların kullanırken tasarlama eylemine olanak sağladığı sorusu araştırılarak belediyeler tarafından önerilen ve önerilecek olan kentsel dönüşüm projeleri için bir bilgi altlığı oluşturması hedeflenmiştir.

1.3 Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamında, mevcut geleneksel doku, toplu konutların yoğun olduğu Mavişehir dokusu ve tek hamlede bütüncül olarak tasarlanmış öneri kentsel dönüşüm modelinin mekânsal dokusu analiz edilmiştir. Kentsel çeşitlilik ve yoğunluğun incelendiği bu bölgelerde, yer yapma, katılımcılık ve kullanırken tasarlama eylemlerinin hangi mekânsal kurgularda nasıl sonuçlar verdiği bilgisine erişilmek istenmiştir.

Analiz için seçilen Karşıyaka bölgesi, farklı kentsel modelleri barındırması ve kentsel dönüşüm projesinin uygulama alanı olması sebebiyle araştırma kapsamındadır. Karşıyaka bölgesinde ilk olarak Tuna ve Donanmacı mahallelerinin mekânsal yapısı analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Karşıyaka'nın daha çok toplu konut sitelerine ayrılan ve gelecekte Çarşı bölgesinde uygulanması düşünülen kentsel dönüşüm projesine örnek teşkil eden Mavişehir Mahallesiyle karşılaştırılmıştır. Seçilen bölgeler, belirlenen kavramlar çerçevesinde analiz edilmiş, sonuçların ileride yapılması planlanan projelere ışık tutacak nitelikte olması hedeflenmiştir.

1.4 Araştırmanın Önemi ve Literatürdeki Yeri

Jacobs (2011), şehrin en önemli kamusal mekânının, sokaklar olduğunu, kamusal temasın burada gerçekleştiğini ve sokağa bakan gözler olduğu sürece sokakların güvenilir ve yaşanılır yerlere dönüştüğünü vurgulamıştır. Jacobs'a göre mekânlar orayı kullananlar aracılığıyla yer olmaktadır. Yi-Fu Tuan da benzer şekilde kullanıcıların katkısıyla, mekânların yere dönüşmeye başladıklarını, kullanıcıların mekânı algılayıp anlamaları sonucu yerin değer kazandığını savunmaktadır. Tuan'a göre, ancak mekâna atfedilen değerlerin hissedildiği durumlarda mekânın yer haline gelme sürecinin aktif hale gelmesi mümkün olmaktadır (Tuan, 2011).

Mekân ve yeri farklı olarak konumlandıran Moles (Koçyiğit, 2007) ve Stout (2008) yapmış oldukları tanımlarla her iki kavramı önce ayrı ayrı düşünmekte, sonra birleştirmeye çalışmaktadır. Mekân ve yer arasında ayrılmaz bir ilişki olduğuna dair yaklaşımların başında fenomenoloji gelmektedir. Heidegger (aktaran Rapoport, 2011) bu yaklaşımın başlıca isimlerinden biridir. Heidegger'e (aktaran Rapoport, 2011) göre yer ve mekân kavramları birbiri içine geçmiş, bütün duyularla algılanan, fizik ötesi bir niteliğe bürünmektedir ve yaşanan deneyimlerle birlikte mekân ve yer tek bir imge olarak bütünleşir.

Gustafson da iki kavram arasındaki ayrımı bir sorunsal olarak görmekle birlikte, çözümü yerin üretim süreçlerinde aramaktadır. Gustafson'a göre, sosyal ilişkileri barındıran mekânsal süreçler, yerelleştirmeyi dolayısıyla yerin üretimini ortaya çıkarmaktadır (Gustafson, 2001). Çalışmanın amacı ise, her iki kavramın birlikte düşünülmesi gerektiğini araştırmalarla göstermektir.

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada öncelikle İzmir Belediyesi'nin kentsel dönüşüm projesi içerisinde yer alan Tuna ve Donanmacı Mahallelerinin ve 1980 sonrası toplu konutlaşma yönünde oluşan Mavişehir Mahallesinin mekânsal analizleri yapılmıştır. Gündelik aktivitelerin gösterilmesi, mevcut mekânsal pratiklerin keşfi, kentsel sirkülasyonun bu pratiklerden nasıl etkilendiğinin belirlenmesi ve kentsel çeşitliliği göstermek amacıyla sayısal ve görsel analizler yapılmıştır. Fotoğraflama, video çekme, röportaj yapma, sayım yapma yöntemleri kullanılarak, kat fonksiyon kesitleri ve grafiksel analizler oluşturulmuştur.

Mekan, yer, katılımcılık ve yer yapma kavramlarıyla ilgili literatür taraması yapılmış, bu kavramların etkisiyle dünyada ve Türkiye'de uygulanan çeşitli projeler ve uygulamalar araştırılmış, kentsel çeşitliliğin ve yoğunluğun ölçüm kriterleri belirlenmiştir.

Araştırmaların ve yerinde yapılan incelemelerin sonucunda karşılaştırılmal olarak bölgelerin karşılaştırılmal analizleri yapılmıştır. İki bölgeye, barındırdıkları potansiyeller, yer ve mekân anlamında kente neler sundukları, mekânı nasıl dönüştürdükleri çerçevesinde bakılmıştır. Belediye tarafından önerilen kentsel dönüşüm modelinin nasıl bir mekânsal yapılanma sunduğu ise alan çalışması bölümünde aktarılmıştır.

1.6 Araştırmanın Kurgusu

Tezin birinci bölümünde, araştırmanın problem tanımı, amacı, kapsamı, önemi, literatürdeki yeri, yöntemi ve kurgusu yer almaktadır. Alan çalışmasının yapıldığu bölgeler, kullanılan yöntemler ve literatüre katkısı belirtilmiştir.

İkinci bölüm yer, mekân, yer yapma ve katılımcılık kavramları ve kavramların tanımlanmalarıyla ilgili olan bölümdür. Kavramların farklı kişilerce yapılan tanımlamalarına ve grafiksel anlatımlarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm, yer yapma ve katılımcılık eylemlerinin dünyadan konu ile ilgili farklı örneklerini içermektedir. Örnekler yer yapma ve katılımcılığa başka başka yollarla yaklaşmış ve farklı yöntemlerle eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Bölüm sonunda, verilen örnekler ışığında değerlendirilmeler yapılmıştır.

Dördüncü bölüm, Karşıyaka Çarşı bölgesi ve Mavişehir Mahallesi üzerinden yapılan analizleri içermektedir. Fotoğraflama, video kaydı yapma ve sayım yöntemleriyle detaylı bir bilgi ağı oluşturulmuştur. Tüm bu incelemelerle birlikte karşılaştırılmal analizler yapılmıştır. Bu iki örnek bölge haricinde Karşıyaka Çarşı bölgesinde belediye tarafından uygulanması düşünölen öneri planlama modeli tartışılmıştır. Son bölümde ise yapılan tüm analizler yer yapma ve katılımcılık çerçevesinde sorgulanmış ve değerlendirilmiştir. Farklı mekânsal kurguların kullanırken tasarlama eylemiyle nasıl ilişkilendirildiğinin sonuçlarına varılmıştır.

BÖLÜM İKİ

YER, MEKÂN, YER YAPMA (PLACE MAKING) VE KATILIMCILIK KAVRAMLARI

2.1 Yer ve Mekân Kavramlarının Tanımlamaları

Yer ve mekân kavramlarının tanımlamaları literatürde geniş bir yere sahiptir. Kavramların, çeşitli kişilerce yapılmış tanımlamalarına ve yaklaşımlarına bu bölümde yer verilmiştir. Ardından tezin çerçevesini oluşturan yer yapma ve katılımcılık kavramları tanımlanmıştır.

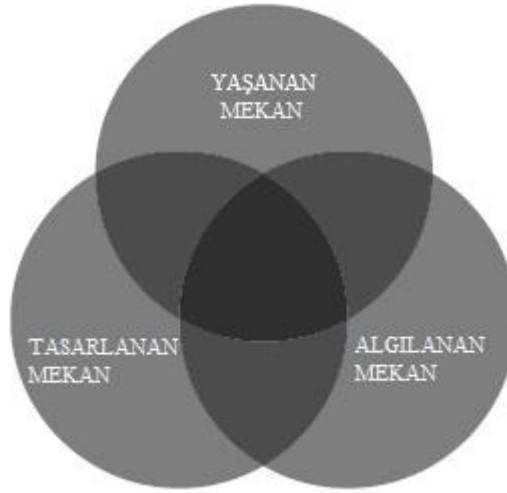
Mekân kavramı, "insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun" olarak tanımlaması yapılmıştır (Hasol, 2005). Ayrıca, "sokaklarda, alanlarda, parklarda, bahçelerde, özetle insan yapıtlarının arasında kalan ve bunlarla sınırlanan mekân" olarak da dış mekân ve kentsel mekân tanımlamalarına yer verilmiştir (Hasol, 2005).

Mekân kavramı, aslında insan tarafından mekân durumuna getirildiği ve zaman içerisinde belirli bir alan olmaktan çıkıp, etkinlik organizasyonlarında kullanılan, insanları birleştirip ayıran, denetim altına sokan, günlük işlevlerini gerçekleştirdikleri bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Taşcıoğlu, 2013). Bireysel ve sosyal mekân olarak da farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bireysel mekân, kişinin kendi isteğine göre şekillendirdiği, sosyal mekân ise o bölgeye hatta topluma kimliğini veren bir mekân tanımlaması olarak literatürde yer almaktadır. Toplumun kültür ve uygarlık seviyesini de gösterdiği söylenmektedir (Taşcıoğlu, 2013).

Henri Lefebvre' e göre mekân; boş bir alan değil artı değer üretilip bölüşüldüğü yerlerin toplamı, toplumsal emeğin gerçekleştiği ve bu üretimin neo-kapitalizm dâhilinde toplumsallaşmasının gerçekleştiği yer, yani toplumsal mekândır (Lefebvre, 2013). Mekân, toplumsal olarak üretilir ve toplumsaldır. Her bir toplumsal oluşum, kendi mekânsal biçimlerini üretmektedir. Yani mekân, bir toplumsal üretim sürecidir ve toplumun üretiminin hem sonucu hem de ön-koşulu olarak kabul edilmiştir (Avar,

2009). Ölçülebilen özelliklerinden farklı olarak toplumsal olayları oluşturmaları ve yönlendirmesiyle de tanımlanmıştır (Koçyiğit, 2007).

Lefebvre'in mekân anlayışına göre mekânın üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlar, tasarlanan mekân (*conceived space*), algılanan mekân (*perceived space*) ve üçüncü olarak da yaşanan mekândır (*lived space*) (Şekil 2.1). Tasarlanan mekân, mekânın anlaşılan en baskın halidir ve mekânın düzenli bir özetini içermektedir. Planlamacıların ilk olarak oluşturdıkları operasyon biçimidir, çünkü mekân bir sistem olarak görülmektedir. Algılanan mekân kavramı, mekânsal pratikler ve deneyimler sonucu oluşan mekânlardır. Ölçülebilir, kolay anlaşılırlar. Üçüncüsü ise, yaşanan mekânlardır. Bu mekânlar üretilen, deneyimlenen ve kullanıcıların ihtiyaçlarını mekânlara yansıtarak oluşturdıkları mekânlar olarak tanımlanmıştır (Stout, 2008). Yaşanan mekân, mevcut düzeni değiştiren mekânsal pratikleri de içermesinden dolayı çalışmanın ilerleyen bölümlerinde aktarılabilecek olan yer yapma kavramına öncülük etmektedir (Avar, 2009).

Şekil 2.1 Tasarlanmış, algılanan ve yaşanan mekân kurgusu (Stout, 2008'den derlenmiştir, Çeviren: Adile Arslan Avar)

Michael Stout'a göre; yaşanan mekân, diğer mekân tanımlarının yanı sıra, kullanıcı odaklı ve yerel anlamların yüklendiği mekânlardır. Mekânı paylaşan kişilerin alanı sahiplenmesi, oraya yaptıkları sosyal ve fiziksel düzenleme miktarıyla

doğru orantılıdır. Orada yaşayanların veya o mekânı kullananların mekânın şekillenmesi üzerindeki rolü büyüktür (Stout, 2008).

Erdal Onur Diktaş, 'Toplumsal ve Politik Bir Kip Olarak Kamusal ve Kamusal Mekân/Boşluk' adlı çalışmasında, mekâna farklı bir açıdan bakarak, mekânı, boşlukta yapılandırılmış, sınırlandırılmış ve oluşturulmuş bir nesne olarak nitelendirmiştir. Kentsellik konusuna değindiği çalışmasında, kamusallık özelliğini barındırdığı ve boşluk kavramını daha belirsiz ve olasılıkları yüksek bir şey olarak gördüğü için, Diktaş'a göre kamusallık eylemi, toplumsal olarak yapılandırılmış belirsizlikler içermesi nedeniyle tanımlı bir mekân/yer yerine, belirsiz boşlukla özdeşleştirilebilir (Diktaş, 2012).

Deniz Güner 'Performans ve Edimsellik olarak Mimarlık' adlı makalesinde, mekân kavramını performans kavramı ile birlikte yorumlamıştır. Güner, mekânın eylemlerle birlikte var olduğunu verdiği farklı örneklerle aktarmıştır. 20.yy için devrimsel bir bakış açısı olarak görülen bu yaklaşımda, koreograf, heykeltıraş ve tasarımcı olan Oscar Schlemmer'in sergilediği bir dans çalışmasına yoğunlaşmıştır. İnsan bedeninin mekânı nasıl oluşturduğunu, eylemleriyle mekânı nasıl ürettiğini ve dans esnasında kişilerin hareketleri arasında nasıl geçici mekânlar oluşturduğunu göstererek eylem ve mekân arasındaki ayrılmaz ilişkinin varlığını savunmaktadır (Güner, 2012).

Tuan'a göre, mekân ve yer kavramlarını açıklamak ve tanımlama getirmek için iki kavram birbirine gereksinim duymaktadır. Mekân yere göre daha soyut bir kavramdır. Belirleyici bir özelliği olmayan mekân, yere dönüşmeye başlarsa daha iyi anlaşılmalı ve değer kazanmaya başlayacaktır. İki kavram da birbirine çok yakın anlamlar taşımaktadır. Mekân; özgürlüğü, yer ise soyutluktan çıkarak daha çok güvenlik hissini vermektedir. Örneğin, kişinin evi bir konut olmasının ötesinde, oturulan yer ve komşuluk ilişkilerinin olması anlamlarına gelmektedir. Yerler, biyolojik ihtiyaçların (yemek, su, dinlenme vb.) değerlerinin hissedildiği merkezlerdir. Tuan, mekânı hayali mekân olarak iki sınıfa ayırmıştır. Bunlardan ilki, pragmatik mekandır. Diğeri ise, kişilerin günlük aktivitelerinde barındırdıkları yerel

değerlerdir. Ayrıca, yer ve zaman kavramını bir başlık altında inceleyen Tuan'a göre yer, organize edilmiş bir dünya anlamındadır. Bir diğer deyişle, yalnızca sınıflara ayrılmış mekân değil süreç olarak gösterilen ve kuruluşunu algılama şansımızın olmadığı ileri sürülen yer de Tuan tarafından birbirinden ayrıştırılmış ve tekil unsurlar olarak sunulmaktadır (Tuan, 2011).

David Harvey ise, mekân kavramına iki değişik açıdan tanımlama getirmiştir. Birinci tanımlamada, mekâna mutlak açıdan bakılmış, mekân maddeden bağımsız bir şey olarak karşılık bulmuştur. Diğer tanımlama ise, mekâna göreceli olarak bakmaktır. Göreceli mekân, başka nesnelerle bağlantısı sebebiyle var olan mekân olarak tanımlanmaktadır. Buna göre Harvey, mekânın süreç esnasında ortaya çıktığını, insanların pratiklerinin sonucunda çeşitlendiğini ve kullanıldığını söylemektedir. Eğer, mekânsal biçimi tam olarak anlamak gerekliyse, insanların günlük hayattaki eylemlerinin hangi tür mekânlara ihtiyaç duyduğunu öncelikle anlamak gerekmektedir. Harvey, mekân tanımlamalarını mekânsal deneyimle bağdaştırarak üç farklı kategori önermiştir. Bunun için de Alman filozof Ernst Cassirer'in mekân yorumlamalarından yola çıkmıştır. Bu mekân tanımlamaları, organik mekân, algısal mekân ve simgesel mekândır. Organik mekân, biyolojik olarak aktarılan birçok davranış (içgüdüsel hareketler) barındıran mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Algısal mekân, görme, duyma, dokunma ve hareket deneyimleriyle yaşanan mekândır. Son olarak simgesel mekân, çeşitli kavramların soyut ifadesini barındıran mekândır. Sonuç olarak Harvey bu üç mekânsal tanımlamayı birbirlerine bağlı olarak düşünmekte, mekân ve yer kavramlarının iç içe yorumlanması gerektiğini savunmaktadır (Harvey, 2009).

Yer ve mekân kavramlarını birlikte ele alan ve birbirlerine dönüşümlerinden bahseden kişilerin başında Alman filozof Martin Heidegger gelmektedir. Heidegger, mekânı, fiziksel olarak mimari öğelerin bulunduğu alan, bölge olarak tanımlarken, yeri dünya hakkındaki gerçeğin ortaya çıkmasına olanak sağlayan ve insanların deneyimlerinin ve günlük hayattaki aktivitelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan metafiziksel bir olgu olarak tanımlamaktadır (Rapoport, 2011). Her iki kavram da Heidegger'e göre özgürlüğü tanımlar. İnsanların mekândan anladıkları, onların daha

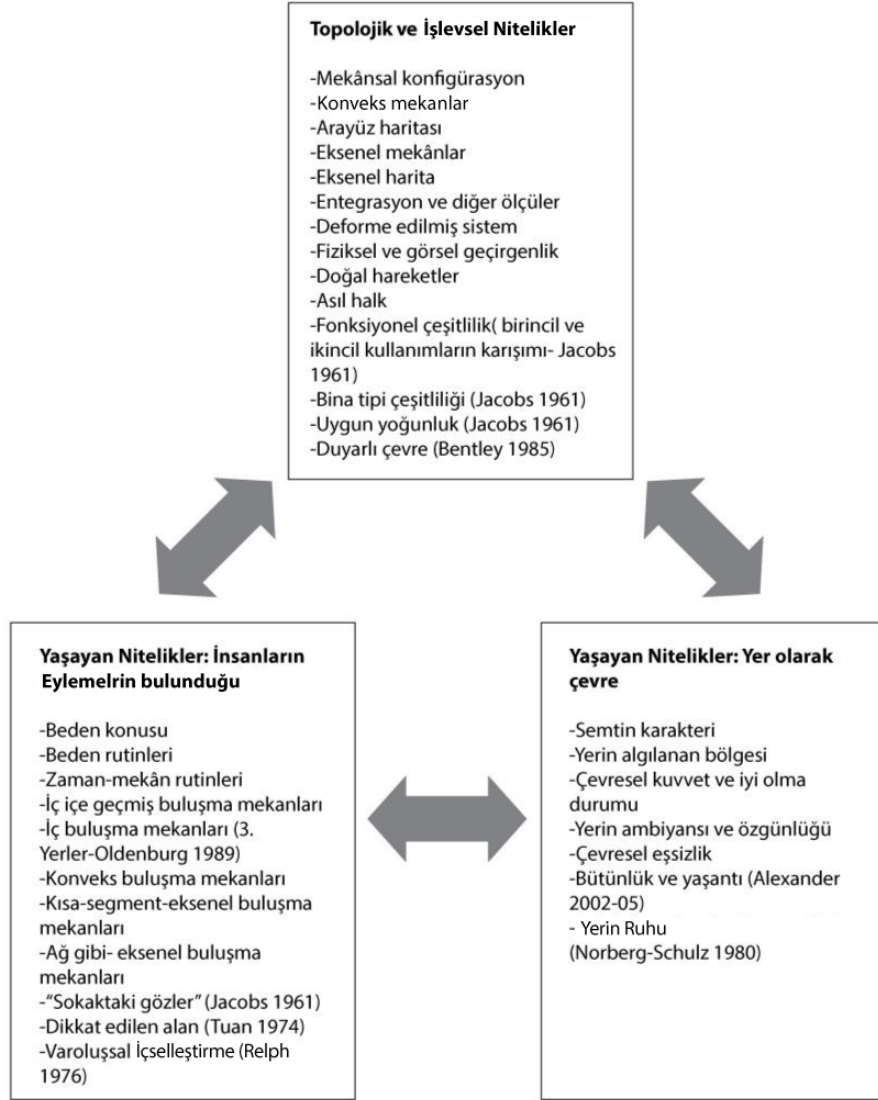
öncelere dayanan o mekânla ilgili deneyimleridir. Mekân önceden yaşanılan bu deneyimlerle birlikte mekân ve yer olarak bütünleşir ve ona katılan kimlik ve sınırlarla bir bağlam haline gelir (Rapoport, 2011). Heidegger'in yaptığı tanımlamalarda, yer ve mekân kavramının bir arada ele alındığını ve mekânın yerden bağımsız bir kavram olarak tanımlanmadığını görmekteyiz.

Yer kavramının tek başına yapılan tanımlamaları literatürde geniş yer bulmaktadır. Teorik olarak yer kavramı, sosyal ilişkilerde gerekli bir öge, üretim anlamında ise insan kapasitesi olarak tanımlanmıştır (Stout, 2008). Bir şeyin konumlandığı, olayların geçtiği ve mekânsal farklılığı ifade eden kavram olarak da tanımlanmaktadır (Koçyiğit, 2007). Moles'e göre iki farklı yaklaşımla yer kavramına bakılmaktadır. Birincisi kartezyen yaklaşım, diğeri ise görüngü bilimsel (fenomonolojik) yaklaşımdır. Kartezyen felsefi anlayışa göre yer kavramı, bir şeyin konumunun sağlandığı, işaret alanıdır ve bu alan rahatlıkla tespit edilebilecek bir konumda bulunmaktadır. Görüngübilimsel yaklaşıma göre ise; yer ve yerin üretimi sosyal dinamiklere dayanmakta ve sosyal ideolojileri etkilemektedir (Koçyiğit, 2007).

Yer kavramının tanımlanmasında komşuluk, mahalle ve konum ıfık tutucu kavramlar olarak kullanılmıştır. Perdikogianni'ye göre, mahalle, orada yaşayanlar arasında kuvvetli ilişkilerin olmasından ve bu kişilerin oraya yaptıkları katılımlarla mahallenin karakterini belirlemeleri sebebiyle yer olmaktadır. Günlük aktivitelerin mahalleyi yer yaptığı, oradaki ilişkilerin bu sayede geliştiğı fikri ortaya atılmıştır (Perdikogianni, 2007).

Kentsel canlılığın fiziksel yapı, insan ve yer arasındaki ilişkilerle anlaşılabilirliğini savunan David Seamon, yaşanabilirliğin ve kentsel canlılığın kentteki sürdürülebilirliğini üç farklı alanın etkileşimine bağlamıştır. Şekil 2.2'de görüldüğü gibi; birinci olarak, topolojik ve fonksiyonel nitelikleri, ikinci olarak yaşayan, süregelen nitelikleri (insanların aktivitelerinin bulunduğu), üçüncü olarak ise, çevrenin karakterini birbiriyle etkileşim içinde olan alanlar olarak belirlemiştir (Şekil 2.2) (Seamon, 2007). Seamon, bu strüktürün içinde, kişi deneyimlerinin ve o

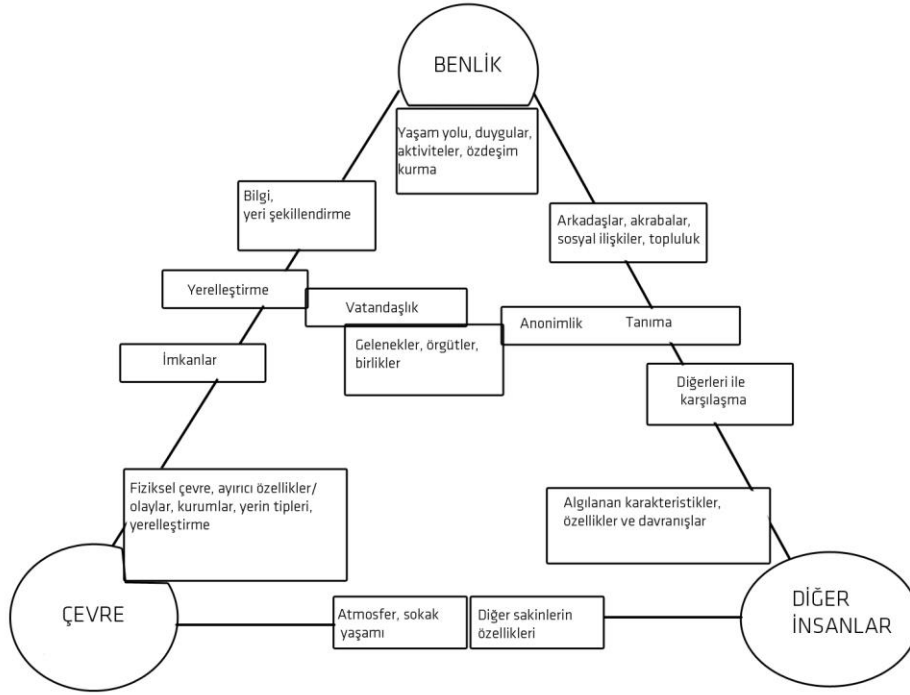
yerin kendine özgü lokal ve global niteliklerini anlamada aydınlatıcı etkisi olduğunu düşünmektedir (Seamon, 2007).

Şekil 2.2 Fiziksel yapı, insanlar ve yer arasındaki yaşayan ilişkiler (Seamon, 2007)

Gündelik deneyimler üzerinden yerin anlamlarına ilişkin ortaya koyduğu çalışmasıyla Per Gustafson, analitik bir çerçevede nelerin yeri anlamlandırdığı üzerine bir model geliştirmiştir. Önerdiği modele göre, benlik, diğer insanlar ve çevre olarak belirlediği bileşenler yeri anlamlandırmaktadır (Şekil 2.3). İnsanların günlük somut deneyimleriyle teorik ve soyut olarak yerin kavramsallaştırılması

arasındaki ilişki sorunsalı, kutupların ve alt bileşenlerinin birbirleri arasındaki ilişkileri dikkate alan bir ilişkiler yumağı olarak görülmektedir (Gustafson, 2001).

Şekil 2.3 Gustafson 'un teorisi (Göregenli ve Karakuş, 2008)

Gustafson'a göre, kutuplararası ilişkilerin niteliği, yerin niteliğini belirlemektedir. Yere ait belirlenen bazı nitelikler özetle şu şekildedir;

- Benlik: Yerler, kişisel anlamlar taşırlar. Bu başlıktaki birinci önemli tema; yaşam yoludur. Yaşam yolu çocukluk, büyüme çağı, ebeveynlik dönemleriyle ilişkili olarak, bu dönemlerdeki hatıra ve deneyimleri içermektedir. Diğer tema, duygulardır. Kişilerin çoğu bulundukları yerlerle duyguları ile bağlantı kurarlar. Üçüncü tema, çalışma vakitlerinde veya boş zaman aktivitelerinde yerle bağlantı kurmaktır. Son olarak da yerler, özdeşim kurmanın kaynağı olarak tanımlanmaktadırlar.

- Benlik/ diğer insanlar: Diğer önemli kategori, benlik ve diğer insanlar arasında kurulan ilişkilerdir. Yerler, orada yaşayanların diğer kişilerle ilişkileri üzerinden anlamlı hale gelirler. Arkadaşlar, akrabalar, tanıdıklarla kurulan sosyal iletişim sayesinde anamlanır. Diğer temalar, tanıma ve anonimlik.
- Diğer insanlar: Bu kutupdaki tema, başkalarıyla karşılaşmaktır. Yerler algılanan karakteristikler, özellikler ve davranışlarla bağlantılıdır.
- Diğer insanlar/ çevre: Bir yerin atmosferi ve sokak yaşantısı oranın kentsel çevresini kendisi oluşturur (örn: göçmenlerin, göçmen mahallelerini oluşturması)
- Çevre: Fiziksel çevre, doğal çevreyi ve yapı çevreyi kapsar. Yer sadece bir fiziksel çevreden ibaret değildir. Sembolik ve tarihsel çevreyi de kapsar. Yer bazen yerin tipine göre kimlik kazanır (örn: endüstri alanı, tarım alanı). Yer, diğer yerlere göre konumu, yakınlığı ve mesafesiyle tanımlanır.
- Çevre/ benlik: Bu aradaki ilişki, burada yaşayanların yaşadıkları yer hakkındaki bilgi birikimine dayanır. Fiziksel çevreyi şekillendirme, örneğin evini tamir etme, tarım alanını ekip biçmek vb. buna dâhildir. Bu şekildeki müdahalelerle yerelleştirme ortaya çıkmaktadır.
- Benlik/ diğer insanlar/ çevre: Anonimlik ve vatandaşlık her üç kutupta ortak temadır. Diğerleri ise, gelenekler, örgütler ve birliklerdir (Gustafson, 2001).

Kişiler yaşadıkları ortamlara bağlı olarak yeri anlamlandırmada karar verici unsurlardır. Kişilerin bulundukları yerlere yeni anlamlar yüklemesinin yere yaptıkları çeşitli eklentiler ve yerde geçen çeşitli eylemlerle olduğunu, bu açıdan bakıldığında yerin anlamlarının aslında bir süreci kapsadığını vurgulayan Gustafson, kişilerin sosyal ilişkilerle bulundukları yerleri kendi yerleri yaparak yerelleştirdikleri üzerinde durmaktadır. Aktif olarak bu sürecin bir parçası olan kişilerin sosyal ilişkilerin

gereklere doğrultusunda fiziksel olarak bulundukları ortamları şekillendirmesiyle, kolektif olarak aslında yerelleştirme anlamında önemli bir katılımcı rol üstlendiklerini vurgulamıştır (Gustafson, 2001).

Yer ve mekân kavramlarının tanımlanması esnasında, farklı kavramlar da ortaya çıkmıştır. Yersizlik (placelessness), ve 2007 yılında ortaya atılan serbest mekân (loose space) kavramları bunlardan bazılarıdır (Sephton, 2011). Kentsel dönüşüm tartışmalarında sık rastlanan yersizlik kavramı, kentsel dönüşüm ve yeniden yapılanma esnasında standartlaşmayı getiren küreselleşmenin etkisi olarak tanımlanmakta, herhangi bir yer hissi barındırmayan alanlar anlamında değil, daha çok yaygın ve monoton olan yer anlamlarını ifade etmektedir (Sephton, 2011). Serbest mekân kavramı ise, var olan bir mekânın potansiyelinin farkında olunarak o mekânı tasarlandığı fonksiyon için değil, farklı bir fonksiyon için kullanmak ve bunun farkında olmak fikri doğrultusunda ortaya çıkmıştır (Sephton, 2011). Buna örnek olarak ise, bir açık otoparkın yeri geldiğinde pazar yeri olarak kullanılması örneği verilmiştir. Yer yapma örnekleri arasında bu kavramlarla ilgili örnekler de incelenmiştir.

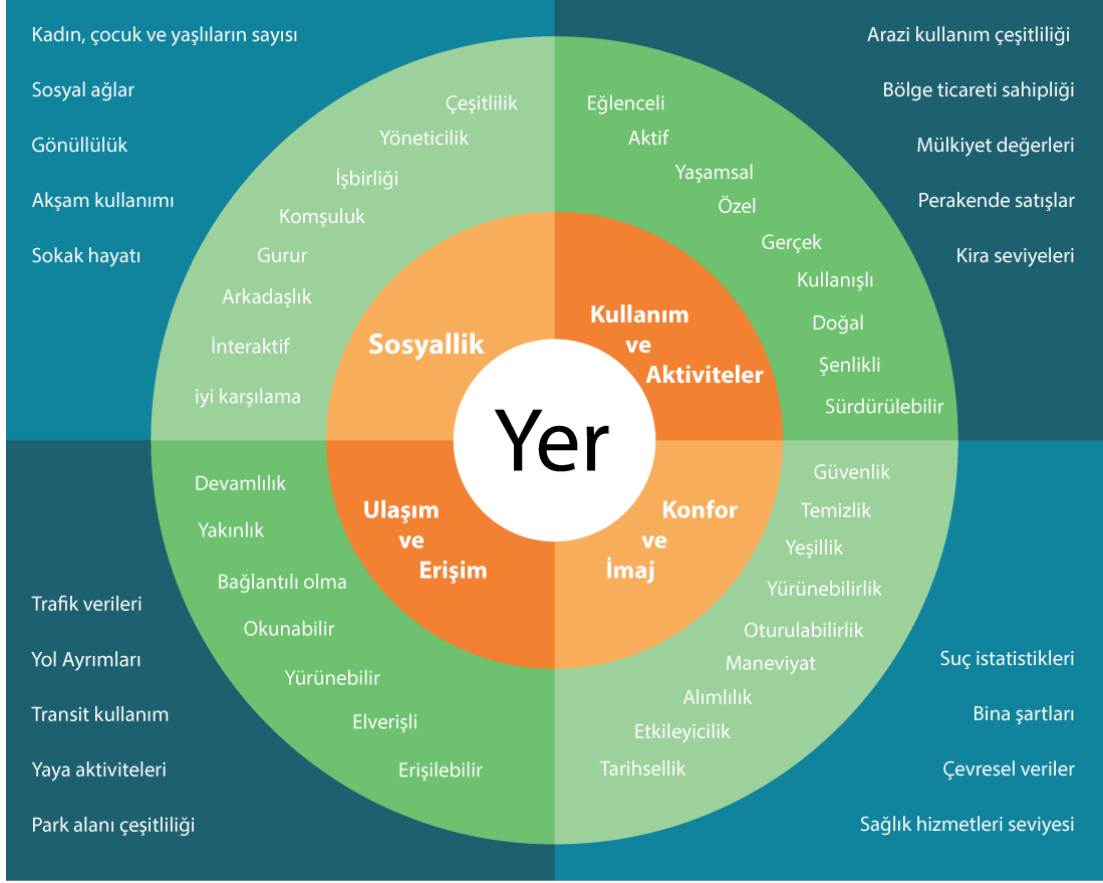
2.2 Yer Yapma Kavramının Tanımlanması

İlk olarak temelleri 1960'larda Jane Jacobs ve William Holly Whyte tarafından ortaya atılan yer yapma kavramı, şehirlerin sadece arabalar ve alışveriş merkezleriyle değil insanlar ve onların yaşantılarıyla tasarlanması gerektiğini öne sürmektedir (Project for Public Spaces, bt). Jacobs, şehrin en önemli yerlerinin, sokaklar ve kaldırımlar olduğunu, özellikle kaldırımlarda kurulabilecek olan kamusal temasın yer yapmadaki önemini, parkları park yapanların insanların kullanımı olduğunu, söyleyerek, 'yer', 'mekân', 'kamusal alan' kavramlarına dikkat çekmiş ve önemli bir yaklaşım olan yer yapma eyleminin temellerini atmıştır (Jacobs, 2011).

1934'ten bu yana, Chicago Büyükşehir Planlama Konseyi (The Metropolitan Planning Council- MPC) kendisini, Chicago bölgesinin sürdürülebilir ve daha refah dolu olmasına adanmış bağımsız bir organizasyondur. Bölgeyi geliştirmek adına, yer

yapmak dâhil uygulamacı çözümler sunmaktadır (About MPC, bt). MPC'ye göre yer yapmanın tanımı; mahalleyi, şehri ve bölgeyi geliştirmek için kapsayıcı, pratik, değiştirici, dönüştürücü güce sahip fikirleri içermektedir (Project for Public Spaces, bt). 1975 yılında Fred Kent tarafından kurulmuş olan Project for Public Spaces (PPS) (Kamusal Alanlar İçin Proje Üretimi) kuruluşu, dünyanın pek çok yerinde yaptıkları yer ve insan odaklı projeleriyle yer yapmak eyleminin önemini ve var oluş amaçlarını aktarmak açısından son derece önemlidir. Kuruluşu esnasında William Holly Whyte'ın da yol gösterici olduğu ve sahip olduğu görüşlerin takip edildiği bir kuruluştur. Whyte, sokakların insanların beraber oldukları birer nehir olduğu ve küçük kamusal alanların paha biçilemez değerlerde olduğunu savunan görüşleriyle yer yapmak eyleminin öncülüğünü yapmıştır (Project for Public Spaces, bt).

PPS kuruluşuna göre, yer yapmak eylemi, çok yönlü bir yaklaşıma sahiptir ve tasarım, planlama ve kamusal alanların yönetilmesi süreçlerini içermektedir. Süreç ve yaklaşımın önemli olduğu yer yapmak eylemi, insanların bulundukları, yaşadıkları veya zaman geçirdikleri yerlerde, onların sağlıklı ve mutlu olmalarını sağlamaktadır. Bu süreç esnasında kendilerinin bu görevi üstlenmesiyle birlikte, bulundukları yerlere daha geniş ve yenilenmiş bakış açılarıyla bakarak, mahallelerin, sokakların, parkların, otoparkların, o güne kadar görmedikleri potansiyellerini keşfetmektedirler. Kuruluşa göre yer oluşturmak bir binayı inşa etmekten, bir plaza tasarlamaktan çok daha fazlasını içermektedir. İnsanların bulundukları yerlerde eğlenmeleri, keyif almaları, yer hakkında karar verebilmeleri daha önemlidir. Eylem, kamusal mekânı yaşama mekânı yapmak, herkes için yaratmak, demokrasinin tohumunu atmak, toplumsal dayanışmanın oluşturulmasını sağlamak yorumlarıyla tanımlanmaktadır (Project for Public Spaces, bt).

Şekil 2.4 PPS kuruluşu tarafından hazırlanan diyagram (Project for Public Spaces, bt,)

PPS yer oluşturma eyleminin neye karşılık geldiğini sosyal, hayal gücü yüksek, biçim değil işlev temelli, adapte edilebilir, kapsamlı, yaratıcı, esnek, değişime uygun, duyarlı vb. ifadelerle nitelendirirken ne anlama gelmediğini ise; tepkici, ayrımcı, statik, özel, tek yönlü, proje odaklı vb. ifadeleriyle nitelendirmiştir. Görsel anlamda Şekil 2.4'te ifade edilen yer oluşturma eylemi, ikinci halkada, yerin sahip olduğu daha soyut kavramlar olan, sosyallik, kullanım ve aktiviteler, konfor ve imge, ulaşım ve erişim, sondaki yeşil halkada ise daha ölçülebilir verilerle çevrelenmektedir (Şekil 2.4) (Project for Public Spaces, bt). Bunun yanı sıra PPS kuruluşu, yer oluşturma organizasyonlarını daha sistematik kılmak ve halka yardımcı olmak amacıyla rehber niteliğinde bazı prensipler belirlemiştir. Yer oluşturma eylemiyle ilgili bu prensipler özetle şöyledir (Project for Public Spaces, bt);

- 1- Belirleyici olan toplumdur. İnsanlar için önemli olanın, orayı neyin anlamlı kılacağını tespiti olduğudur.

2- Tasarım değil yer oluşturulmalıdır. Kişilerin orayı daha rahat ve konforlu hissetmeleri için daha somut gereçlere ihtiyaçları vardır. Örneğin bir oturma biriminin sokağa taşınması kişiye orayı benimsemeye itmektedir. Bununla birlikte yaya sirkülasyonları da değişime uğramaktadır. Küçük eklemlerle yer kavramı değişmektedir (şekil 2.5).

şekil 2.5 Sokağa oturma birimi eklenmesi (Project for Public Spaces, bt)

3- Başkalarının fikirlerine başvurulmalıdır. Ne kadar fazla kişinin fikrine sahip olunur ve süreçte bu fikirler dikkate alınırsa gelecek için daha başarılı projeler çıkmaktadır.

4- Gözlem yapılmalıdır. Kişilerin o mekânları nasıl kullandığına, nelere ihtiyaç duyduklarına bakılmalıdır. Böylelikle o mekân için kayıp olan fonksiyonlar daha rahat belirlenecektir.

5- Hayal gücüne sahip olunmalıdır. Hangi aktivitelerin o mekânda uygun olabileceğine, hangi fonksiyonların o mekânı daha konforlu ve gelişmiş yapacağına önceden araştırmalar yapılarak bakılmalıdır. Farklı aktivitelerin gerçekleştirilmesiyle zaman içerisinde bu mekanlar insanların bulunmaktan çok keyif alacakları yerlere dönüşeceklerdir (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Hayal gücüne sahip olmak prensibi (Project for Public Spaces, bt)

6- Pratik başlangıçlar yapılmalıdır. Çok uzun sürecek işlere başlamadan önce, yolları boyamak, oturma alanları yaratmak, dış mekân kafeteryaları oluşturmak, kamusal bahçeler yapmak gibi pratik eylemlerle mekânlar anlamlandırılmalıdır.

7- Farklı fonksiyonlar bir arada konumlandırılmalıdır. Örneğin, bir telefon kulübesi, bank ve çöp kutusu ayrı ayrı konumlardayken insanların bir araya gelmesine olanak sağlamazken, bir arada konumlandığında insanlar arası teması sağlamaktadır.

8- Süreç ve projeler hakkında olumsuz düşünülmemelidir.

9- Form fonksiyonu destekler fikri benimsenmelidir. Tasarım önemli olmasına rağmen, diğer etkenler gelecek vizyonunu oluşmasını etkiler (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 Oturma birimi ile yeri şekillendirme (Project for Public Spaces, bt)

10- Para belirleyici öge olmamalıdır. Küçük eklemlemelerde bulunarak orayı fonksiyonel hale getirmek olası bir durumdur. Örneğin, bir oturma birimi eklemek, çiçek dikmek gibi ekler maliyet olarak düşük eylemlerdir. Sonrasında bunu takip edecek adımlara öncü olacaklardır

11- Hiçbir zaman eklenecek fonksiyonlar, yapılacak değişiklikler tükenmemektedir. Kamusal değişime göre sürekli olarak yer yapma kavramı devam edecektir (Project for Public Spaces, bt).

Planlamacıların yanı sıra, kentin kullanıcılarının işbirliği içerisinde insan odaklı yaklaşımlarıyla mahallelerin yenilenebilir olduğu düşünülmekte ve yer yapma eylemi, herkesin görevi olarak tanımlanmaktadır (Friedmann, 2010). Eylem; değiştirmeyi, dönüştürmeyi yeniden yapılandırmayı ve fonksiyon ekleme kavramlarını da içerisinde barındırmaktadır.

2.2.1 Yer Yapma Kavramının Değerlendirilmesi

Yer yapma eyleminin tanımlamalarından yola çıkılarak, tüm bu sürecin, kenti kullananlar tarafından gerçekleştirilen, toplumun konforlu, güvenli, sağlıklı ortamlarda vakitlerini geçirmesi için yapılan bir dönüştürme eylemi olduğu ortaya çıkmaktadır. Var olan kamusal mekânların halkın istekleri ve kullanım öncelikleri doğrultusunda daha yaşanabilir yerlere dönüştürülmesiyle birlikte yere bakış açıları ve kullanım şekilleri değişmektedir.

Yer yapma, orayı tekrar şekillendirme eylemine bir başka bakış açısı ise, sokaklarda görülen ticaret mekânları ve bunların oluşturdukları dış uzantılarıdır. Jacobs'ın 'sokaktaki gözler' tanımlamasıyla anlatmak istediği, temasın sağlandığı yerler olan ticaret mekânları ve dış mekânlarıdır. John Montgomery (1997) kafe kültürü üzerine yazdığı bir yazısında, kafelerin dış mekâna konumlandıkları oturma birimleriyle o sokaktaki sosyal hayatı yaşayabildiklerini, geçiş için düz bir hattan ibaret olmaksızın 'dış mekân odaları' oluşturarak geçiş rotasını değiştirmelerinden bahsetmektedir (Montgomery, 1997). Böylelikle kişiler, başka insanlarla rahatça temas haline geçebilecek, iletişim kurabilecek, belki uzun zamandır görmediği kişileri tekrar görme fırsatına sahip olabilecektir. Bir sokaktaki geçiş düzeninin bu şekilde sekteye uğratılması negatif bir etki yerine pozitif bir etki yaratarak orayı kişilerin sahiplenmesini sağlamaktadır (Montgomery, 1997). Gün içerisinde bir kafenin masa ve sandalyesini dış mekâna yerleştirmesi, bir başka dükkân sahibinin satacağı ürünlerin tezgâhını sokağa koymasıyla aynı bakış açılarıdır. Kişiler günlük güzergâhlarının değişerek devam etmesiyle karşılaşmaktadırlar.

Yer yapma eylemi sırasında verilen kafe ve dış mekân odaları (Montgomery, 1997) oluşturması örneğinin yanında, sanatın ve kültürel aktivitelerin de sosyal olarak gelişimi etkilediği, bölgelerin yaratıcılığındaki ve sosyal olarak gelişimi ve yenilenmesindeki etkileri de literatürde yer almaktadır. Müzik, dans, tiyatro gibi sosyal aktiviteler bu gruba dâhil edilmiştir. Yer yapmak eylemi, özellikle ekonomik olarak durumu iyi olmayan bölgelerde, o bölgenin gelişimi açısından önemli

görülmektedir. Kavramın getirdiği süreç, işletmeleri, devleti, ev halkını ve kenti içerisinde barındırmaktadır. Bu süreçte yapılagelen sosyal ve fiziksel değişim bölgelerde geçmiş ve gelecek arasında bağlantı sağlamaktadır. Değişimi sağlayan kültürel ve sanatsal aktivitelerde ise ön planda olan kişiler, sanatçılar olarak aktarılmaktadır. Bu kişiler, kentsel mekânlarda yaptıkları eylemlerle sosyal ve fiziksel olarak gelişim sağlamakta, oraların yeniden tasarlanmasında ve ortaya çıkarılmasında önemli yer tutmaktadırlar. Yer yapmakla eş tutulan bu sanat aktiviteleri, örneğin festivaller, kentlerde sosyal gelişimi ve değişimi etkilemektedir. Pek çok sayıda insanın bir araya gelmesini sağlayarak o bölgede farklı bir yer anlayışı oluşturmaktadırlar. Genellikle yerel yönetimlerce oluşturulan festival ve sanat gösterileri, pek çok kültürün de aynı anda aynı yerde toplanmasını sağlayarak, çeşitliliği sağlamaktadır. Genellikle göç almış kentsel alanlarda yer alan aktivitelerin yer yapmaya katkısı literatürde yer almaktadır. Örneğin, Debora Kodish tarafından 1987 yılında oluşturulan Filedelfiya Folklor projesinde, göç eden kişilerle, orada uzun yıllardır yaşayan kişilerin birleştirilmesi, kaynaştırılması hedeflenmiştir (Şekil 2.8). Böylelikle kültürlerin birbirini tanıması sağlanmıştır (Nowak, 2007). Göç edenlerin yeni mekânlarına fiziksel ve ruhsal olarak etki etmeleri ve orayı anlamaları, bulundukları yeni yeri kendi yerleri yapmaları için değiştirmeleri söz konusudur (Gürkaş, 2009).

Şekil 2.8 Filedelfiya folklor projesi (Nowak, 2007)

Folklor projesi niteliğinde Filedelphiya’da uygulanmış bir diğ er yer yapma yaklaşımı Jane Golden tarafından 1984 yılında temelleri atılan Filedelphiya ‘Duvar Resim Sanatı’ projesidir. Fiziksel olarak ortaya koyulan, kent duvarlarına yapılan görsellerin kent belleğindeki önemini vurgulayan proje soyut anlamda oluşturduğu etkiye dikkat çekmektedir. Kentliyle birlikte karar verilen duvar resimlerinin özellikle boş ve kullanılmayan duvarlara yapılması dikkat çekmektedir. Filedelphiya’da yaşayan halkın bölgeyi sahiplenmesi için, orada ne görmek istediklerini söyleyerek ortaklaşa yaptıkları duvar resimleriyle kente birer nirengi noktası eklemeleri söz konusudur. Gelen turistler için önemli noktalar haline gelen bu duvarlar, kentlinin istedikleri ortamlarda yaşamalarına destek olmuştur (şekil 2.9 ve şekil 2.10), (Nowak, 2007).

şekil 2.9 Duvar resim sanatına bir  rnek (Mural Arts Program, bt)

Şekil 2.10 Duvar resim sanatına bir örnek (Mural Arts Program, bt)

Hazırlanan tüm projelerin aslında kentteki hayatı geliştirilmesi ve problemlili alanların yaşayan mekânlara çevrilmesi olduğu düşüncesiyle, kenti geliştirme stratejileri de oluşturulmuştur. Belirlenen geliştirme yolları ise;

1- Sokakların gelişimi sağlanmalıdır. Sokaklar, şehrin ana ögesini, sosyal ve ekonomik anlamda ana arterini oluşturmaktadır. Kentlerdeki yaya ve araç oranının iyi ayarlanması, sokaklarda araç içinde insanların yerine, yürüyen insanların olması gerekmektedir. Böylelikle kişiler konforlu ve güvenli sokaklara sahip olabilecekler ve çocuklarını rahatlıkla sokak yaşantısına bırakabileceklerdir.

2- Farklı varış noktaları oluşturan park ve meydanlar tasarlanmalıdır. Eğer meydan ve parklar farklı fonksiyonları içerisinde barındırır ve insanların buraya gelmesini sıklaştırırsa, bu bölgeler birer yer haline gelecektir ve ekonomik olarak gelişip, insanların bağlanması ve mutluluğunu sağlayacaktır. Kötü bir parkın verdiği korku hissi iyi tasarlanmış ve düşünülmüş bir parkta yerini güven ve mutluluğa bırakacaktır. Kadın, erkek, çocuk ve yaşlı gruplarını aynı anda içerisinde barındırabilecektir.

3- Pazarlar aracılığıyla yerel ekonomiler yaratılmalıdır. Şehrin gelişimi, kentsel ve kırsal ekonomiye bağlı olduğu için, böyle fonksiyonlara daha çok olanak tanınmalıdır. Büyük süper marketler yerine pazarların kurularak insanların bir

araya getirilmesi, hem sağlıklı ürün tüketimine, hem ekonomiye hem de insan ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olacaktır.

4- Yer olmayı destekleyici binalar tasarlanmalıdır. Günümüzde yapılagelen kapalı siteler ve yüksek duvarlar geçirimsizliğe sebep olmaktadır. Böyle yerler değil, insan ölçeğinde tasarlanmış, dış mekanla iletişim kurabilen ve pek çok varış noktasını içerisinde barındıran binalar tasarlanmalıdır. Bu yaşantıyı destekleyecek ve sokak kotunda mekânların bağlanmasını ve kentle binanın birbiri içerisine dâhil olmasını sağlayacaktır.

5-. Kamusal mekânlar sağlıklı ortamlar sunar, korku ve güvensizlik hissi oluşturmazsa, kişiler o yerin yaşantısına katılabilirler. Parkların, meydanların yapılanmasında daha önceki noktalarda bahsedilen farklı varış noktalarının sağlanması, insanların buraları kullanmalarına yardımcı olacaktır. Böylelikle sağlıklı kentler ve bireyler yetişecektir.

6- İnsanlar nasıl bir ortamda yaşamak istiyor, hangi fonksiyonları yaşadıkları yerde görmek istiyorlar gibi sorulara cevaplar bulmak gerekmektedir. Bunun için orada yaşayanların da içinde bulunduğu karar mekanizmaları oluşturup gelecek için o bölgenin yeniden tasarlanması gerekmektedir.

7- Bir park kendi halinde güzeldir, fakat içerisinde, dondurma satıcısı, telefon, oturma yerleri, oyun alanları, satış üniteleri barındırırsa daha güzeldir. Veya bir kütüphane kendi halinde güzeldir, fakat içerisinde çocuklara hikâyeye okuma saatleri sunan, kentin tarihini sergileyen bir kütüphane, daha güzeldir. Bir yere ne kadar çeşitli fonksiyonlar yüklenirse, kişilerin o yeri kullanma ve orada karşılaşp sosyalleşme oranı artacaktır. Bunu yapmak için, orada yaşayan ve yerleri kullanan insanlara, bu mekânlar böyle sizin için uygun mu, başka hangi fonksiyonları burada istersiniz gibi sorular sorulmalı ve daha kullanılır yerler oluşturulmalıdır.

8- Kapsamlı bir kamusal mekân yaratılmalıdır.

9- Küçük denemelerle başlanabilir. ‘Lighter, quicker, cheaper (LQC)’ olarak adlandırılan yaklaşıma göre, her şeyi anında tamamlamak mümkün değildir. Bu yüzden kolay, hızlı ve ucuz yöntemlerle yer üzerindeki değişime başlamak uygun olacaktır. Oturma yerleri, yürüyüş yolunda yapılacak kafeler, küçük bahçeler bunlara örnek oluşturmaktadır.

10- Kamusal alanlara destek amacıyla devletin yaklaşımı yeniden yapılandırılmalıdır (Project for Public Spaces, 2012).

Yer konusunda ileri sürülen tüm eylem ve yaklaşımlar ayrı ayrı pek çok şey söylemektedir. Bunlardan çıkarım yapacağımız en önemli nokta ise toplum için yer oluşturmak gerektiğinin ve bunun ancak toplumla yapılabileceğinin farkında olunmasının sağlanmasıdır. Burada Lefebvre’nin yerin toplumsal ve sosyal bir üretim süreci olduğu tanımı aklımıza gelmektedir.

2.3 Katılımcılık Kavramının Tanımlanması

Halkın katılımıyla bir sonuç ürüne ulaşılması ve en uygun yoldan çözüme gidilmesi Eflatun (İ.Ö. 427-317)’un ideal devletindeki kavramları olan konuşma özgürlüğü, oylama, fikirleri birleştirme yöntemi, eşit temsiliyet ve halkın katılımının temellerini oluşturmaktadır (Sanoff, 2008). Katılımcılık kavramı ve amaçları farklı kişilerce çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Henry Sanoff’a göre katılımcılık, insan için çevreler oluşturulması ve işletilmesinde kullanılan dönüştürücü güç olarak tanımlanmaktadır. Katılımcılık; insanların belirli problemler karşısında ortak sonuçlar oluşturması ve bu sonuçlar bulunurken, vizyon geliştirme, stratejik planlama, müzakereci demokrasi yollarına başvurulmasını esas almaktadır (Sanoff, 2008). Katılımcılıkta amaç, kullanıcıları fiziksel çevrelerinin planlama ve tasarım süreçlerine katmak ve kişilerin kendilerine olan güvenlerinin arttırılmasıdır (Özaloğlu ve Kennedy, 2009). Katılımcı ortamlar oluşturmak ve çözüm üretmek amacıyla bir takım yöntemler belirlenmesi gerekmektedir. Seçilen yöntemlerle ilgili bir çalışma planının ardından katılımcılık çalışmalarının başlaması öngörülmektedir. Bu yöntemlerden bazıları, açık toplantıların düzenlenmesi, projeler ile ilgili

duyuruların yapılması, anketlerin hazırlanması ve yüz yüze görüşmelerin yapılmasıdır (Sanoff, 2008). Bu yöntemlerden biri veya bir kaç ile oluşturulan planlama, sonuç ürün için bir taban oluşturma niteliğindedir. Bu yöntemlerin haricinde, alandaki sosyal dokuya, nüfusa, çalışan kişi sayılarına, ulaşım, barındırdığı donatılara vb. bakılması da katılımcılığın ne yönde olacağının öngörüsü için önem teşkil etmektedir.

Mısırlı Mimar Hasan Fethi, katılımcılığı kendi deneyimi üzerinden '*Gourna, İki Köyün Hikâyesi* (1969)' kitabında anlatmaktadır. Hasan Fethi dünyanın en yoksul köylerinin biri olan Gurna köyünde yaşam standartlarının ve kültürün katılımcı yapılaşma ile yükseltilebileceğini göstermektedir (Fethi, 2010).

Axel Sowa'ya (b.t) göre ise; katılımcılık krizin yarattığı bir olgudur. 70'lerin ve 80'lerin aykırı hareketleri, vatandaşlara, yaşadıkları çevrelerin şekillenmesinde kendilerinin de rol alabileceğini hatırlatmış, katılımcı süreçlerde rol alarak ve bunun devamlılığını sağlayarak sonuç ürüne varılabileceğini göstermiştir (Aktaran: Özaloğlu ve Kennedy, 2009). Katılımcılık hareketi günümüzde de proje çalışmalarının tasarım kısmında kendine yer bulmaktadır. Kamusal alanların oluşturulmasında ve kentsel tasarım projelerinde gündemde olan bir başlığı oluşturmaktadır.

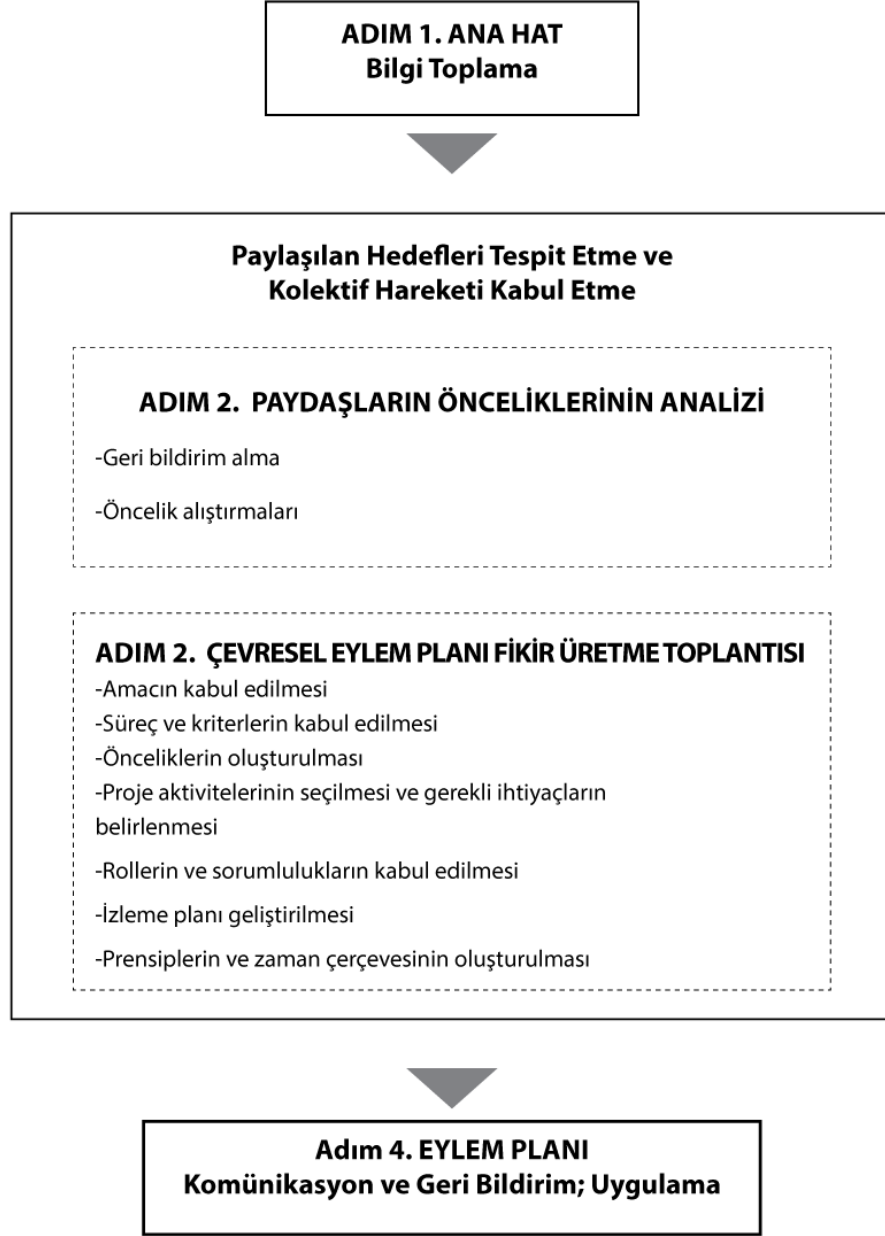
Katılımcılık, toplumsal bilincin, toplumsal dayanışmanın ve paylaşım olgusunun gelişmesine yardımcı olmaktadır. 1990 yılında kurulan Ulusal Katılım Birliği bu kavramı desteklemeyi amaç edinmiş, kamusal katılımı; bireyler, devletler, enstitüler ve diğer kuruluşlarla desteklemek ve geliştirmek yolunda ilerlemektedir. İnsanlara katılımlarıyla nasıl çevrelerinin değiştiği ve geliştiği aktarılacak istenmiştir. Katılım coğrafyaları çalışma grubu (PyGyWG) ise bu kavramı sosyal, ekonomik ve çevresel yönleriyle ele almaktadır. Gruba göre, profesyonel araştırmacılarla halk arasındaki katı sınırlar bu yolla kırılmaktadır (Sanoff, 2008).

John Twigg 'Katılımcılık ve Sorumluluk Üzerine Rehber Notlar' yazısında katılımcılığın faydalarını maddeler halinde şu şekilde anlatmaktadır;

- Katılımcılık sayesinde kişiler gerçek ihtiyaçlarını ve önceliklerini ifade edebilmektedirler. Sorunlar doğru bir şekilde tanımlanmakta ve tasarımda uygun önlemler alınabilmektedir.
- Katılımcılık, kişilerin kendi yönlendirmeleri ve fikirleri çerçevesinde, daha sonradan doğacak sorunlara önceden müdahale edebilme imkânı sağlamaktadır.
- Katılımcı çalışma ile çok yönlü bir tartışma ortamı oluşturulmaktadır. Bu ortam karşılaşılan problemlerin kolayca çözümlenmesine yardımcı olmaktadır.
- Katılımcılık, çalışma ve başarıma süreci güçlü toplumlar oluşmasını sağlamaktadır. Bu özelliğiyle yerel organizasyonları, işbirliğini, birliği ve eleştirel değerlendirme kapasitesini geliştirmekte, herhangi bir zorluk karşısında toplum olarak hareket etme duygusunu kuvvetlendirmektedir.
- Katılımcı girişimler sürdürülebilir olmaktadır.
- Planlama ve uygulamada toplumsal katılımın sağlanması, kendi hayatlarını etkileyen ortamlar hakkında fikir bildirmeleri insanların hakkıdır. Bu nedenle demokratik bir toplum yaratmada katılımın payı yüksektir.
- Fikirlerin kabulünden önce test edilmesi ve bu sayede uzun zamana yayılan bir sürdürülebilirlik oluşturması bakımından, uzun süre zarfında diğer yaklaşımlara göre daha az maliyetli olabilmektedir.
- Dış faktörler yerine yerel halk tarafından çözümler getirilmesi sürdürülebilirliği arttırmaktadır.
- Yerel halk ile yakından ilişki içinde olan profesyoneller sayesinde çözümlere daha kolay gidilmektedir (Twigg, 2001).

Twigg'e (2001) göre, katılımcılık modelleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, rehberli katılımcılık, diğeri ise insan odaklı katılımcılıktır. Enstrümantal katılımcılık olarak da adlandırılan rehberli katılımcılık, profesyonel planlamacılar tarafından kontrol ve finansa edilen, iyileştirme projelerine katılımdır. Genellikle devlet odaklı bir yaklaşımdır. Örnek olarak ise, afet bölgelerinde yapılacak olan konutlar için yapılan rehberli katılımcılık verilebilir. Konutların dayanıklılıkları, teknik olarak güvenilir olmaları daha önceden bilirkişiler tarafından tasarlanmış ve laboratuvarlarda testlerden geçirilmiştir. Diğeri katılım modeli olarak ise, insan odaklı katılımcılık modeli gösterilmektedir. Topluları güçlendirmeyi amaç edinmiş bu modelde, insanların yaşantılarını güçlendirmek ve şekillendirmek ana odak noktasını oluşturmaktadır. Sıradan bir insanın da toplum üzerinde etkisi ve rolü olduğunun benimsenmesi, toplumdaki her bireye söz hakkı verilerek katılımın daha da güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Twigg, 2001).

Katılımcılığın uygulanması süreçleri barındırmaktadır. Bunlar; sorun ve ihtiyaçların belirlenmesi, bunlara uygun çözümlerin bulunması, çözümlerle bu probleme uygun uygulamaların yapılması ve sonuçların değerlendirilmesidir. Toplumun eğer sadece bazı kesimleri bu çalışmaya katılırsa, sonucunda sınırlı bir çözüm önerilmiş olacaktır. Bu da toplumun diğeri parçalarını gözden kaçırmaya ve toplumda buna bağlı huzursuzlukların çıkmasına sebep olabilir (Twigg, 2001). Katılımcı tasarımda çevresel bir planlamanın süreci olarak, toplum tarafından genel anlamda anlaşmaya varılması, toplumun öncelikli ihtiyaçlarını karşılamak adına stratejiler belirlenmesi ve herkes tarafından alınan ortak hedeflerin sorumluluklarının üstlenilmesi grafiksel bir anlatımla gösterilmiştir (Şekil 2.11) (United Nations High Commissioner for Refugees, bt).

Şekil 2.11 Çevresel katılımçılık süreci (United Nations High Commissioner for Refugees, bt)

Katılımcılığın bir diğer yorumunda, katman katman belirlenen bir süreç olduğundan bahsedilmektedir. Bilgilendirme, danışma, dâhil olma, iş birliği yapma ve geliştirme bu katmanları oluşturmaktadır (Şekil 2.12) (Ricketts, 2008).

Halkın Etki Seviyesini Arttırmak				
BİLGİLENDİRMEK	DANIŞMAK	KAPSAMAK	İŞBİRLİĞİ YAPMAK	GÜÇLENDİRMEK
HEDEF	HEDEF	HEDEF	HEDEF	HEDEF
Halkın dengeli ve objektif bir biçimde problemleri, alternatifleri ve/veya çözümleri anlamasını sağlamak	Halktan yapılan analizler alternatifler ve/veya kararlar üzerinden geri bildirim almak	Direkt olarak halkla birlikte çalışmak	Alternatiflerin oluşturulmasında, kararların verilmesinde halka birlikte hareket etmek	Sonuç kararları vermeyi halka yapmak
HALKA SÖZ VERMEK	HALKA SÖZ VERMEK	HALKA SÖZ VERMEK	HALKA SÖZ VERMEK	HALKA SÖZ VERMEK
Sizi bilgilendirmeye devam edeceğiz	Sizi bilgilendirmeye devam edeceğiz, yorumlarınızı ve önerilerinizi dinleyeceğiz, geri bildirimler alacağız	Öneri ve alternatiflerin geliştirilmesinde sizinle birlikte çalışacağız	Direkt olarak tavsiyelerinizi alacağız, olabildiğince maksimum şekilde kararlarınızı dâhil edeceğiz	Neye karar verirsiniz uygulayacağız
DİKKATE ALMAK İÇİN ÖRNEK TEKNİKLER	DİKKATE ALMAK İÇİN ÖRNEK TEKNİKLER	DİKKATE ALMAK İÇİN ÖRNEK TEKNİKLER	DİKKATE ALMAK İÇİN ÖRNEK TEKNİKLER	DİKKATE ALMAK İÇİN ÖRNEK TEKNİKLER
Bilgi formları, Web siteleri, Açık evler	Halkın yorumu, Gruplar oluşturmak, Araştırmalar, Halk toplantıları	Fikir toplantıları (workshops), Oylamalar	Kitleyi bilgilendirme komiteleri, Katılımcı karar mekanizması, Kentli jürileri	Oylama, Delegasyon kararları

Şekil 2.12 Halkın katılım spektrumu (Ricketts, 2008)

Kentsel Kamusal Mekânda Değer Yaratma Yaklaşımında Katılımcı Bir Model Önerisi adlı doktora tezinde Elif Korkmaz (2007) önerdiği katılımcı sürecin özelliklerini şöyle tanımlamaktadır;

1- Sistemik ve Grup Öğrenme Süreci: Öğrenme ve iletişim metotlarının bütün paydaşlar tarafından kullanılması amaçlanır. Grup tartışmalarında ve iletişim ortamında farklı disiplinlerden, farklı sektörlerden, farklı uzmanlık alanlarından farklı sosyal, kültürel ve ekonomik yapıya sahip bireyler yer alır.

2- Paydaşların Çoklu Bakış Açıları: Çeşitliliği, farklı bireylerin ve grupların farklı değerlendirmelerini ve bunun sonucu olarak farklı eylemleri ortaya koymak amaçlanır. Bir eyleme ya da amaca ait çoklu olası yorumlar ve tanımlamalar ortaya konabilir.

3- Katılım Yoluyla Nitelikli Değişimler: Bireylerin çevrelerini değerlendirme ve iyileştirmelerine yönelik tanımlanan katılımcı yöntem ile yaşam kalitesini yükseltme adına nitelikli değişimler sağlanabilir.

4- Sürdürülebilirlik: Öğrenme süreci değişimlerin tartışılmasını, buna bağlı olarak paydaşların beklentilerinin tartışılmasını ve eylem sürecinde bunun okunabilirliğini sağlar. Tartışma ve analiz değişimleri tanımlar ve tanımlanan değişimlerin eyleme dönüştürülmesi konusunda bireyleri motive eder. Uzlaşılan eylemler farklı bakış açılarını yansıtır. Aynı zamanda bu eylemler kurumsal yapının oluşumunu, gelişimini, sürdürülebilirliğini ve bireysel kapasitenin artırılmasını sağlar (Korkmaz, 2007).

Sürecin gidişatında gerekli olan faktörler ise, aktörlerle toplantılar yapılması, teknik önerilerin incelenmesi, sivil organizasyonların önerileri, kullanıcıların katılımı, yönetim, değerlendirmeler ve öneriler olarak belirlenmiştir. Bu süreçte tüm bunlarla birlikte sürecin daha verimli olması ve daha iyi bir sonuca ulaşılması amacıyla, yarışmalar yapılması, süreç öncesinde tasarım rehberi hazırlanması, seminer ve eğitimlerin verilmesi de önemli ve geliştirici unsurlar olarak belirtilmektedir (Korkmaz, 2007).

Süreç boyunca paydaşlar arasında yapılan tasarım görüşmelerine ve fikir alışverişlerine, bölge üzerinde herkesin ne fikri var ise ortaya koymasına, kişisel ve toplumsal olarak fikir paylaşımına gerek vardır. Bu görüşmeler sayesinde farklı potansiyeller ortaya çıkmakta ve geliştirilmektedir (Şekil 2.13 ve Şekil 2.14) (Kunze ve diğer., 2011).

Şekil 2.13 Kent planı üzerinden görüşlerin bildirilmesi (Kunze ve diğer., 2011)

Şekil 2.14 Katılımcı bir görüşme (Kunze ve diğer., 2011)

Deniz Hasırcı (2013) katılımcılığın önemini, içerisinde bulunup yaşadığımız bir ortamın benimsenmesinin önemi üzerinden aktarmaktadır. Böylelikle katılımcıların, tasarımın her anını görerek kolay bir süreç olmadığını anlamalarını da

kolaylaştırmaktadır (Hasırcı, 2013). Hasırcı, çocuklarla yapmış olduğu katılımcı tasarım çalışmalarında, çocukların sürece katılmasıyla ileriki yaşantılarında sosyal ve entelektüel olarak daha etkin olacaklarını vurgulamıştır (Hasırcı, 2010). 2007 yılında, İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde, Türk Yunanlı çocukların birlikte ürettikleri, 'Kültürlerarası Köprüler' çalışması Picasso'nun İspanyol iç savaşında zarar gören Guernica'yı yeniden resmederek üretim sürecinin bir barış simgesi olmasını göstermesi bakımından önemlidir (Şekil 2.15) (Barışın Resmi Dünya Turunda, bt). Tüm bu süreçte her iki ülkenin çocukları ortak bir amaç için bir ürün ortaya çıkarmışlardır. Dolayısıyla, toplu olarak üretim sürecinin bir parçası olarak geleceklerinde daha sosyal ve katılımcı kişiler olmaları yönünde adım atılmıştır.

Şekil 2.15 Katılımcılıkla üretilen bir sanat eseri (Barışın resmi dünya turunda, 2010)

Hasırcı'nın bir başka katılımcılık yaklaşımı ise; İzmir'de gerçekleşen Çocuk Müzesi Tasarım Çalıştayı'dır. Çalıştay kapsamında, çocuklardan hayallerindeki müze ile ilgili çizimler yapmaları istenmiş ve anketler yapılmıştır. Bu süreç, çocukların katılımcılık çerçevesinde üretimde nasıl yer aldıklarını göstermektedir (Şekil 2.16) (Çocuklar Hayal Ederse, bt).

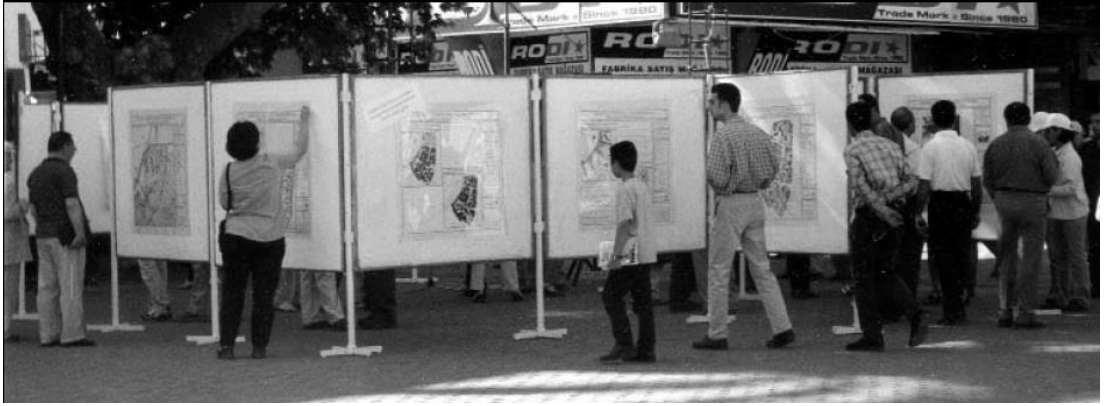

Şekil 2.16 Çocuk müzesi çalıştay (Çocuklar Hayal Ederse, bt)

Türkiye özelinde bir diğer örnek ise, İzmir Kemeraltı bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu Projesidir. Bu projede halkın katılımı sağlanmış ve demokratik bir yaklaşımla katılımcı süreç uygulanmıştır. Proje, mevzuatta yer almamasına karşın halkı sürece dâhil etmiştir. Belediye başkanı ve halkın aynı yerde toplanarak Kemeraltı üzerinden fikirlerini söylemesi, demokratik bir katılım ortamı sağlamıştır. Bu katılım biçimi dışında, internet ve telefon aracılığıyla katılımı arttırmak için halka bildirimler yollanmıştır. Bu çalışma sonucunda, katılımın çok zahmetli ve zaman gerektiren bir uygulama olduğu, sürekli katılımın sağlanması gerektiği 'Katılımcı Planlama ve Demokratik Yerel Yönetim Hedefinde İzmir Modeli' makalesinde Aydoğan tarafından belirtilmiştir (Şekil 2.17 ve Şekil 2.18) (Aydoğan, 2007).

Şekil 2.17 Kemeraltı projesinde yapılan katılımcı toplantılar (Aydoğan, 2007)

Şekil 2.18 Kemeraltı projesinde projelerin sergilenmesi (Aydoğan, 2007)

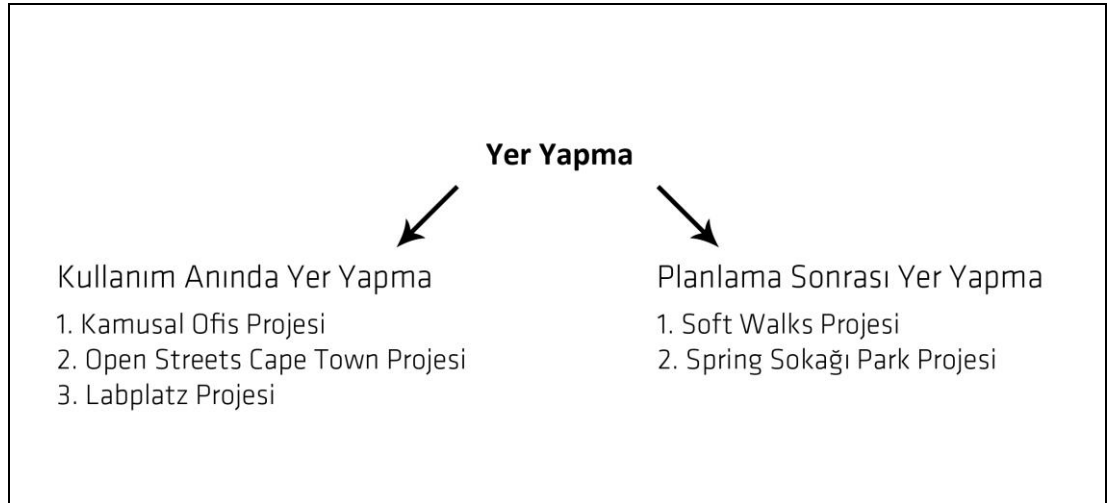
Teorik olarak tasarlanan mekânların, kullanıcıların deneyim ve istekleri doğrultusunda katılımlarıyla birlikte şekillendirilmesi ve yerleştirilmesi, bu mekânsal üretimin nitelikleri bir sonraki bölümde örneklerle incelenmiştir.

BÖLÜM ÜÇ

YER YAPMA VE KATILIMCILIK ÖRNEKLERİ

3.1 Yer Yapmanın Temel Alındığı Örnekler

Yer yapmak yaklaşımlarının ve farklı kişilerce ele alış biçimlerinin ikinci bölümde aktarılmasının ardından, bu eyleme bakış açlarına göre beş adet proje incelenmiştir. Projeler yer yapmanın hangi süreçte gerçekleştiğine göre adlandırılarak, detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Kullanım anında ve planlama sonrası olmak üzere iki kategoriye ayrılan yer yapma örnekleri bu başlıklar altında incelenmiştir. Kullanım anında yer yapma kategorisinde; çalışma ortamlarını dış mekâna taşıyarak kamusal alanda etkin olan ‘Kamusal Ofis’ projesi, bir ana caddenin araç dışı kullanıma açılmasıyla oluşan ‘Open Streets Cape Town’ projesi ve araç park yerlerinin de birer kamusal mekân olduğunu vurgulayan ‘Labplatz’ projesi bulunmaktadır. Planlama sonrası yer yapma sürecinde ise, kullanılmayan bir alanın fonksiyonu dışında başka bir fonksiyona büründürülüp halkın kullanımına açıldığı ‘Soft Walks’ projesi ve atıl bir park yerinin tekrardan halka kazandırıldığı ‘Spring Sokağı Parkı’ projesi incelenmiştir (Şekil 3.19).

Şekil 3.19 ‘Yer Yapma’ yaklaşımlarına göre örnekler

3.1.1 Kullanım Anında Yer Yapma

3.1.1.1 Kamusal Ofis Projesi

Yer yapma yaklaşımında mevcutta var olan alanlara eklenerek, kendi kullanımları anında yerlerini oluşturan Stüdyo Shelf; her ayın bir günü, ofislerini, Cape Town'da belirledikleri bir kamusal alana kurup, işlerine devam etmektedirler. Lourina Botha, Rachal Watson, Benoit Ruscoe ve Meghan Adams tarafından kurulan bu tasarım ekibi, ürün tasarımı, reklam ve kamusal katılımcı projelerle ilgilenmektedirler. Kamusal ofis olarak adlandırdıkları bu projede, kamusal ve özel alanları birbiri içerisine geçirmeyi hedeflemişlerdir. Projenin uygulama aşamasında, mekânların, mekân sahiplerinin ve halkın ne düşüneceğiyle ilgili merak duymuşlar ve uygulamaya geçmişlerdir. Kamusal alan olarak belirledikleri yerde kurulan bu açık çalışma ortamı, ilk anlardan itibaren sokaktan geçenlerde merak uyandırmış ve dikkat çekmiştir. Daha sonraları, yaptıkları işle alakalı olarak küçük işler almaya, bunları bulundukları kamusal ofislerinde üretmeye başlamışlardır. Bunu, öğrencilerin portfolyolarını göstermesi, dükkân sahiplerinin tasarım hakkında bilgi istemesi gibi olaylar takip etmiştir. Bunu bir gereklilik ve sosyal rol olarak görmeleri yapılan işin en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Ekibin sordukları soru ise şudur, kamusal alanlar nasıl kamusal olur? Bu yer yapma yaklaşımında, halkın da katılabileceği, birlikte işler üretebileceği ve farklı bir deneyim ortamı sunmayı istemektedirler (Viviers, 2012). Her ay farklı bir kamusal alanda ortaya çıkan bu açık ofis, kişilerin her zaman gördükleri mekânlara farklı bir bakış açısıyla bakmalarını, orayı farklı bir şekilde deneyimlemelerini sağlamaktadır. Bu eylemin, günlük hayat çeşitliliğini arttırdığı düşünülmektedir (Şekil 3.20 ve Şekil 3.21).

Şekil 3.20 Stüdyo Shelf tarafından tasarlanan kamusal ofis projesi (Viviers, 2012, Fotoğraf Lisa Burnell)

Şekil 3.21 Stüdyo Shelf tarafından tasarlanan kamusal ofis projesi (Viviers, 2012, Fotoğraf Lisa Burnell)

3.1.1.2 Open Streets Cape Town Projesi

2012 yılında kurulan Open Streets Cape Town girişimi, sokakların nasıl daha iyi bir şekilde kullanılabilirliğini, ne şekilde deneyimlenebileceğini ve nasıl algılanan yerlere dönüştürüleceğini araştıran bir kuruluştur (About, bt). Kuruluş Cape Town sokaklarının yeniden tasarlanması yönünde hareketlerde bulunmaktadır. Sosyal ve mekânsal ayrışma arasında köprü görevi görerek, sokaklarda yaşanır yerler elde

edilmesi yönünde çalışmaktadır. Ekibin felsefesi, sokakların birer kamusal alan olduğu ve herkes için kullanılabilir alanlar olduğunun farkındalığının yaratılmasıdır. Konseptlerinin çok basit anlamda, geçici olarak arabaların olmadığı sokak koridorlarının oluşturulması olduğunu ve buraların özellikle engelli kişilerce farklı şekillerde deneyimlenmesini kapsamaktadır. Mayıs 2013 tarihinde az yoğunluklu olan ana cadde konsepte dâhil edilmiş ve uygulama başlamıştır. Bölgede yaşayan kişilerin yardımlarıyla, öğrencilerin, bisiklet sürücülerinin ve kaykaycılarının desteğiyle sokakların başka bakış açılarıyla görülmesi sağlanmıştır. Şehri farklı bir şekilde deneyimleme şansı doğmuştur. Sokakta birbirinden farklı toplulukların faaliyetlerini göstermesi geçici de olsa fonksiyon değişikliğine ve kullanıcıların psikolojilerine yansımıştır (Şekil 3.22, Şekil 3.23 ve Şekil 3.24) (About, bt).

Şekil 3.22 Bölgenin trafiğe açık hali (Open Streets for Cape Town!, bt)

Şekil 3.23 Bölgenin trafiğe kapatılmış hali (Open Streets for Cape Town!, bt)

Şekil 3.24 Bölgenin trafiğe kapatılmış halindeki aktiviteler (Open Streets for Cape Town!, bt)

3.1.1.3 Labplatz Projesi

Berlin'de 2012 yılında gerçekleşen yer yapma etkinliği ise, yollardaki araç park yerlerinin kamusal alanlara çevrilmesidir. 'Labplatz' olarak adlandırılan bu projenin amaçları ise; “kentsel kamusal mekânların önemini anlamak, kamusal alanların ve sokakların farklı kullanım biçimlerini tekrar düşünmek, kamusal alan kullanımlarında ve şehir yapılanmasında kişilerin cesaretlendirilmesini sağlamak” olarak belirlenmiştir (Smith, 2012).

Bu projenin uygulanmasından önce, araçların baskın olarak bulunduğu bu alanlarda, park yerlerini de birer kamusal alan olarak değerlendirme fikriyle burada yaşayanlar tarafından yerler oluşturulmuştur. Örneğin, oyun masaları, yemek kursları, bisiklet tamir yerleri, dans platformları, yüzme havuzları gibi fonksiyonlar bu alanlara yüklenmiştir (Şekil 3.25, Şekil 3.26 ve Şekil 3.27) (Smith, 2012).

Şekil 3.25 Araba park yerinin oyun alanı haline dönüşmesi (Smith, 2012)

Şekil 3.26 Araba park yerinin küçük bir bahçeye dönüşmesi (Smith, 2012)

Şekil 3.27 Araba park yerinin satış mekânına dönüşmesi (Smith, 2012)

3.1.2 Planlama Sonrası Yer Yapma

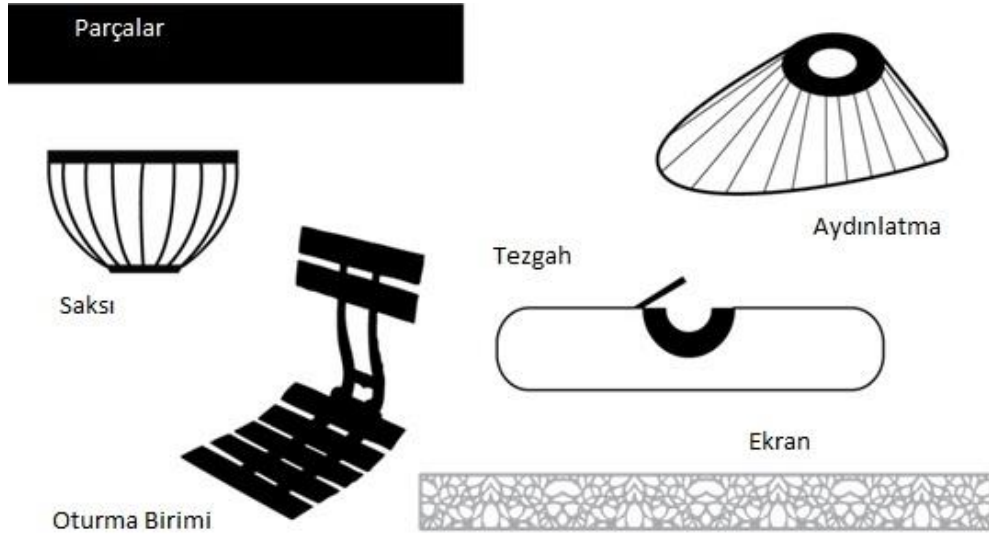
3.1.2.1 Soft Walks Projesi

Kullanım anında mekâna farklı bir hareket ve katkı sunan yer yapma yaklaşımından sonra, kamusal mekânda var olan ve fiziki anlamda rahatsızlık veren endüstriyel elemanlar olan yapı iskelelerinin, faydalı ve kullanılabilir mekânlara dönüştürülmesi örneği bulunmaktadır. Bu örnek, New York'ta çoklukla görülebilen yapı iskelesi olarak kullanılan strüktürlere fonksiyon yüklenmesi ve dönüştürülmesini kapsamaktadır. Parsons Tasarım Okulu öğrencileri tarafından tasarlanan ve Soft Walks adı verilen proje, strüktüre eklenilecek parçalardan oluşmaktadır. Bu parçalar; saksılar, oturma birimleri, aydınlatma birimleri ve tezgâhlardan oluşmaktadır. Bu parçaların strüktüre eklenmesiyle birlikte, bu bölge bir yapı mekânı halinden çıkıp, kullanıcılar için bir yere dönüşmüştür. Kurulan parçalarla birlikte, bu sokaktan geçen kişiler durup bu mekâna dâhil olmaya, oturmaya, eklenen tezgâhlarda arkadaşlarıyla bir şeyler içmeye başlamışlardır. Kamusal anlamda bir gelişim sağlamak, dışlanmış ve terk edilmiş alanlarda yeni

fonksiyonlar sunmak hedef olarak kabul edilmiştir (Şekil 3.28, Şekil 3.29, Şekil 3.30 ve Şekil 3.31) (Glover, 2013).

Şekil 3.28 Yapı iskelelerinin yer yapıldığı proje (Glover, 2013)

Şekil 3.29 Projede kullanılan parçalar (Glover, 2013)

Şekil 3.30 Eklenen tezgâhta sosyalleşme (Glover, 2013)

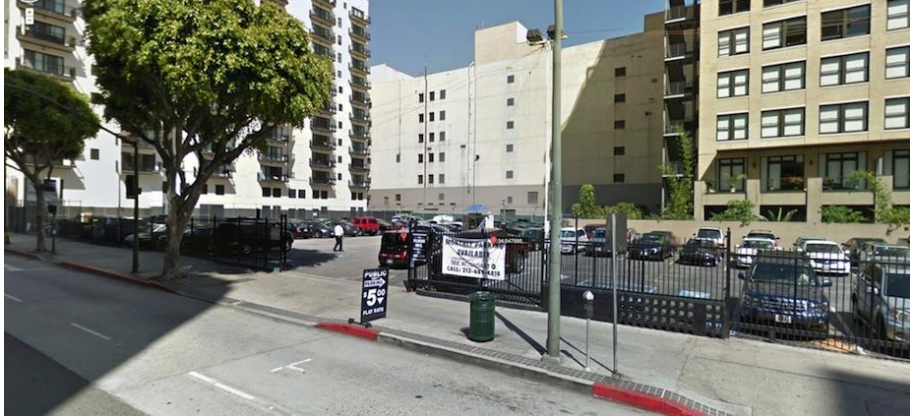

Şekil 3.31 Eklenen oturma birimi (Glover, 2013)

3.1.2.2 Spring Sokağı Park Projesi

Kamusal mekânlara yapılan eklemlemelerle yer yapmaya bir diğer örnek Los Angeles'dan verilebilir. 2012 yılında Antonio Villaraigosa tarafından başlatılan girişimle, Los Angeles'da bulunan Spring Sokağı Parkı dönüşüm geçirmiştir. Villaraigosa, yeterince kullanılmayan yerlerin, eksik kalmış rekreasyon alanlarına çevrilmesini hedeflemiştir. Park, daha önceki kullanımında arabalar için kullanılan ve sert zemine sahip bir alanken, tasarım sonrasında, sokakta yaşayanların da desteğiyle rekreasyon alanına çevrilmiştir. Böylelikle kayıp bir alan, faydalı bir yere dönüşmüştür. Bu alanı kullanan aileler, çiftler, çocuklar burayı kendilerine ait bir yer gibi hissetmeye başlamışlardır. Bu park aynı zamanda, halkın oturma odası olarak da

adlandırılmıştır. Şekil 3.32’de yoğun olarak kullanılmayan Spring Sokağı araç park yerinin yer yapma eyleminden sonra Şekil 3.33’teki duruma dönüştüğü, yeşil alanların, yürüme yollarının ve oturma birimlerinin bulunduğu bir park haline geldiği gözlenmektedir (Şekil 3.32 ve Şekil 3.33) (Peach, 2013).

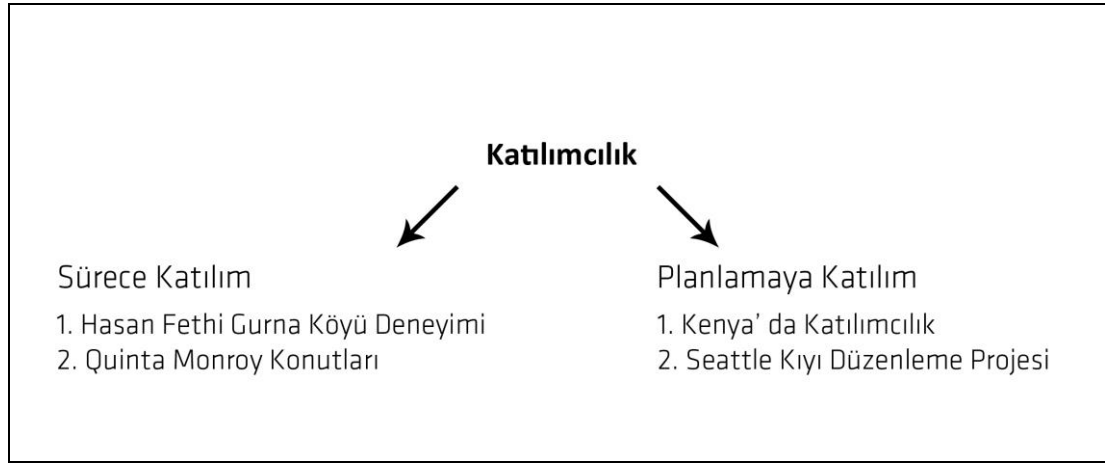
Şekil 3.32 Spring Sokak Parkının araç park yeri olarak kullanılan durumu (Peach, 2013)

Şekil 3.33 Spring Sokak Parkının son durumu (Peach, 2013)

3.2 Katılımcılığın Temel Alındığı Örnekler

Katılımcılık üzerine geliştirilen teoriler farklı şekilde projeler ortaya çıkmasına yol açmıştır. Günümüzde de katılımcılığın farklı açılardan yorumlanması ile birlikte ufuk açan projeler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Tez kapsamında iki kategoriye ayrılan katılımcılık, sürece katılım ve planlamaya katılım olarak incelenmiş ve örnekler üzerinden yorumlamaları yapılmıştır (Şekil 3.34).

Şekil 3.34 'Katılımcılık' yaklaşımlarına göre örnekler

3.2.1 Sürece Katılım

3.2.1.1 Hasan Fethi Gurna Köyü Deneyimi

Katılımcılık tanımlamalarında önemli bir yer tutan 'Gurna, İki Köyün Hikâyesi (1969)' kitabı, Hasan Fethi'nin yazdığı ve Gurna köyündeki deneyimlerini paylaştığı bir örnektir. Kırsal kesimdeki yaşam şartlarını iyileştirmeyi hedefleyen ve bu hedef doğrultusunda yörenin yerel malzemelerini (kerpiç), geleneğini ve yeteneklerini bu sürece dâhil eden bir deneyim olmuştur. Uygulama sürecine katılım, kırsal konut sorununa yeni bir yaklaşım getirmektedir. Bu deneyim sürecinde arkeolojik bir alanda kurulan Gurna köyünün, geçimlerini mezar hırsızlığından sağlamaları ve bunun bir süre sonra tarihi eserlerin parçalarını satmaya kadar gitmeleriyle devlet tarafından köyün taşınması gerekliliğinden doğar. Köylüye yeni bir yerleşim yeri kurmak için çağrılan Hasan Fethi, öncelikle yaşayanları, kültürü, gelenekleri,

kullanılan malzemeyi ve mimari tipolojiyi analiz eder. Ardından farklı bir yaklaşımla, her aile için özel konutlar tasarlar. Kişilerin yaşadıkları mekânları kendilerinin tanımlamasına izin verir. Kişi ile mimar arasındaki sınırları kaldırmak adına çalışmalarına devam eder ve yeni köy Gurnalılar için hazırlanır (Şekil 3.35) (Fethi, 2010). Bu örnekte olduğu gibi, mimar ve kullanıcı arasındaki bağların yumuşatılmasının ve mekân oluşumlarında mimar ve kullanıcının ortak rol üstlenmesinin katılımcılığın gerekçeleri arasında bulunduğu söylenebilir.

Şekil 3.35 Gurna köyü (Fethi, 2010)

3.2.1.2 *Quinta Monroy Konutları*

Katılımcılığa farklı bakış açılarıyla yaklaşan projeler de yapılmaktadır. 2003-2004 yılları arasında Elemental grubunun Şili’de yaptığı konut bölgesi bunlara bir örnektir. Grup; mimarlar, mühendisler, sosyal projeler için çalışanlar ve destekleyici firmalardan oluşmaktadır. Bölgede temiz su, eğitim, sağlıklı bir yaşam ortamı sunması hedefiyle bu projeye başlanmıştır. Quinta Monroy bölgesinde yapılan tasarım; tasarım aşamasında ve inşa sonrasında bir katılım sürecini tanımlamaktadır. Kullanım ile gelişen katılımcılık, ailelerin gelişim süreçlerinde her konut arasına

bırakılan boş modüle yapılaşması ile oluşmuştur. Boş halde verilen modüller kullanıcıları tarafından ele alınarak, kendi isteklerince şekillendirilmiş, yeni mekânlar eklenmiştir (Quinta Monroy Housing, bt). Yaşayanların kullanım esnasında mekânlarına yaptıkları katılım; kavramın farklı zamanlarda da devreye girebileceğini göstermiştir (Şekil 3.36, Şekil 3.37, Şekil 3.38 ve Şekil 3.39).

Şekil 3.36 Tasarımın kullanıcı halkla paylaşılıp, birlikte fikirler üretilmesi aşaması (Quinta Monroy Housing, bt)

Şekil 3.37 Tasarımın uygulanmış ilk hali (Quinta Monroy Housing, bt)

Şekil 3.38 Tasarımın katılım sonrası durumu (Quinta Monroy Housing, bt)

Şekil 3.39 İç mekânların kullanıcılar tarafından tekrar şekillendirilmesi (Quinta Monroy Housing, bt)

3.2.2 Planlamaya Katılım

3.2.2.1 Kenya’da Katılımcılık Projesi

Şili'deki Quinta Monroy evleriyle benzer durumu paylaşan başka bir proje ise, 2011 yılında Kenya'da yapılan, derme çatma evlerde yaşayan, sosyal, ekonomik ve eğitim güçlükleri çeken insanlar için üretilmiştir (Change by design/Kenya, bt). Bu üretim sırasında, burada yaşayan kişilerin de kendi yaşayacakları mekânlarda fikirlerinin olmasının, fikir belirtmenin onların da hakkı olmasının altı çizilmiştir. Böylelikle, kişilerin gelişimlerinin de sağlanacağı düşünülmüştür. Yaşayacak kişilerden, burası hakkında, maketler ve hayallerini anlatan çizimler tasarım aşamasında istenmiştir. Bu hayal çizimlerinden sonra, onların neler istediği, neye değer verdikleri ve öncelikleri anlaşılmıştır (Şekil 3.40, Şekil 3.41 ve Şekil 3.42) (Change by design/Kenya, bt).

Şekil 3.40 Projenin uygulandığı bölge (Change by design/Kenya, bt)

Şekil 3.41 Halkın oylamayla sürece katılımı (Change by design/Kenya, bt)

Şekil 3.42 Halkın maketler üzerinden fikirlerini belirtmesi (Change by design/Kenya, bt)

3.2.2.2 Seattle Kıyı Düzenleme Projesi

Son yıllarda yapılmış bir kamusal alan üretimi ise, kentli ile tasarımcıların birlikte fikirler ürettiği Seattle Kıyı Düzenleme Projesi'dir. 'Herkes için kıyı' sloganıyla geliştirdikleri projeler, halkın belirli tarihlerde tasarımcılarla buluşup fikirlerini ve bu alanda neler istediklerini aktarmalarıyla oluşan projelerdir. Kentliye yapılan anketler, projelerin gösterilip onay alınması ve fikir desteği verilmesi bu projenin kentliye ve tasarımcıya uygun olmasına yardım etmiştir. Belirlenen katılımcılık felsefesiyle, binlerce insanın katıldığı bu tasarım görüşmelerinde, tasarımın ilk etabı büyük ölçüde tamamlanmıştır (Şekil 3.43) (Waterfront Seattle, 2012).

Şekil 3.43 Belirlenen tasarım şeması (Waterfront Seattle, 2012)

Süreçte katılımcılara sorulan sorulardan bazıları ise; “neler mükemmel bir rıhtım tasarımını sağlar, hangi aktiviteleri bu rıhtım üzerinde yapmak istersiniz, neler bu rıhtımı özgün hale getirir, rıhtımda neler geliştirilmelidir” olarak belirlenmiştir. (Waterfront Seattle, 2012). Alınan bazı cevaplar ise şu yöndedir;

- Suya daha yakın olmak ve suyu görmek için farklı olanakların sunulması
- Karma parkların olması, açık kamusal alanların olması, koşu için yerlerin olması
- İyi bir kıyı şeridinin tasarlanıp, bu kıyı şeridinin, plajla, havuzlarla, yürüyüş yollarıyla bağlantılı olması ve kıyı boyunca oturma yerlerinin olması
- Kafeler, piknik alanları, marketler, festival ve kamusal sanat alanları, kapalı konser salonları (Waterfront Seattle, 2012).

2016 yılında yapımına başlanması planlanan bu projede, katılımcılara sorulan soruların ve alınan cevapların ortaya çıkacak mekânlarda etken bir öge olduğu açıktır. Halk için yapılacak olan projenin bu şekilde esas kullanıcılarına sorulması gelecek anlamında sürdürülebilir ve aktif projelere ulaşılmasını kolaylaştıracaktır (Şekil 3.44, Şekil 3.45 ve Şekil 3.46).

Şekil 3.44 Halkın katılım aşaması (Waterfront Seattle, 2012)

Şekil 3.45 Projenin halka tanıtılması (Waterfront Seattle, bt)

Şekil 3.46 Projenin uygulama sonrası görüntüsü için bir örnek (Waterfront Seattle, bt)

İncelenen örnekler haricinde eğitim ve öğretim merkezleri olan okullarda da katılımcı projeler üretilmeye başlanmıştır. Özellikle mimarlık fakültesinde okuyan

öğrenciler için dönem kapsamında verilen projeler katılımcılığı benimsetmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılık, mimar ve kullanıcı arasındaki bağın kurulması için eğitimcilerin de kullandığı bir yöntem haline gelmiştir (Sander, 2004).

3.3 Örnekler Üzerine Çıkarımlar

Yer yapma ve katılımcılık örnekleri incelendiğinde, mekânın dönüştürülebilir bir öge olduğu, var olan fonksiyonunun dışına çıkılarak yeni fonksiyonlar üstlenen mekânın farklı niteliklere büründüğü, kullanıcıları tarafından daha sıklıkla kullanılan yerlere dönüştürüldüğü görülmektedir. Kullanırken tasarlama örneklerinde olduğu gibi, bir fonksiyonun başka bir fonksiyonla komşu olması, başka fonksiyonlar için kullanılması orayı tek bir mekân halinden çıkarmakta, farklı kullanıcılara hizmet ederek kullanım anında yer haline getirmektedir. Süreç esnasındaki katılımlarla da kişiler var olan mekânları kendi istekleri doğrultusunda yaşadıkları süre içerisinde değiştirerek yaşanabilir yerlere dönüştürmektedirler.

Mekânın yeniden konfigürasyonu tam da bu noktada önemli olmaktadır. Örnekler, var olan, kullanılmayan veya başka ögeler tarafından işgal altında olan yerlerin, kullanıcı müdahalesiyle kullanıma açılmasını kişilerin çevrelerine karşı olan bağlılıklarını, benimseme yetilerini arttırdığını ortaya çıkarmaktadır. Benzer nitelikte örneklerin olması için, kentsel yapılanmanın da bu yönde olması ve mekânın kullanım anında şekillendirmeye izin vermesi gerekmektedir. Eğer kentsel mekânlar bu dönüşüme izin veriyorsa ve kullanıcılar bu mekânları istekleri doğrultusunda değiştiriyorsa, kentsel mekânda memnuniyet ve kullanım sıklığı artacağı varsayılabilir. Katılımcılık bu aşamada devreye girmektedir. Planlama aşamasında kullanıcı fikirlerinin dâhil edilmesiyle kentsel mekânların daha nitelikli ve yaşanabilir olmasını sağlayabilir. Tez çerçevesinde ele alınan, mekânla düşünme paydaşlığı; katılımcılığı ve yer yapmayı birlikte içinde barındıran bir söylemdir. Lefebvre'in tanımladığı yaşanan mekân (*lived space*) ve Gustafson'un önerdiği, kentsel mekânın sahip olduğu mekânsal pratikler ve anlam üzerinden, kullanım anında şekillendirilerek ve yeniden anlamlandırılarak üretilmektedir. Mevcut mekânsal kurguya yapılan müdahalelerin, mekânın anlamlandırılmasındaki ve yer

haline d n şt r l p yerelleştirilmesindeki rolüne bir sonraki kısımda aktarılan alan çalışmasında kentsel çeşitlilik, yoğunluk ve sokak yaşantısı analizleriyle bakılmıştır.

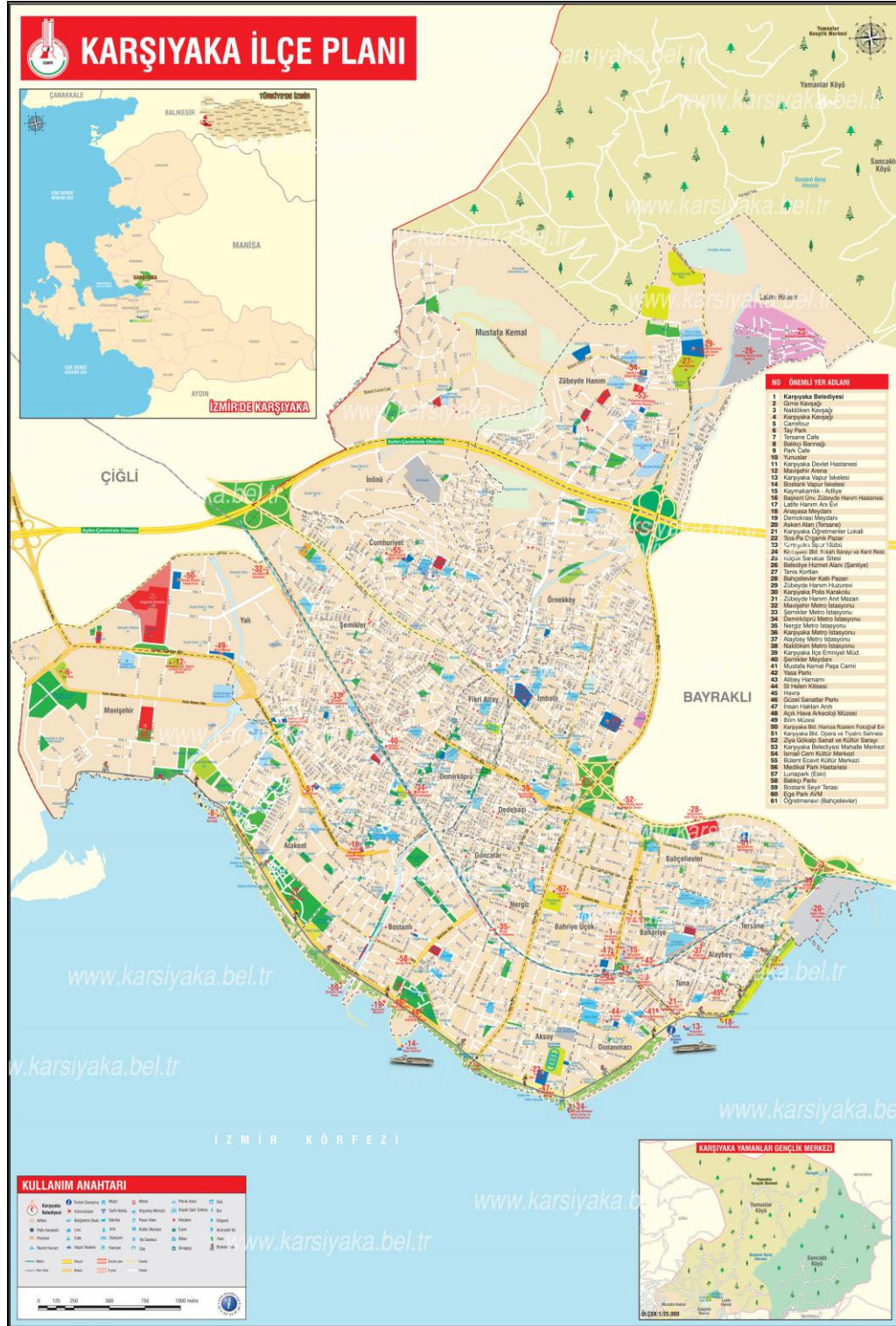
BÖLÜM DÖRT

ALAN ÇALIŞMASI

4.1 Çalışma Alanının Belirlenmesi

Araştırmadaki teorik çerçeve ışığında, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme projelerinin mekân ve yer üzerinde yarattığı etkinin ortaya çıkarılması amacıyla İzmir kenti analiz için belirlenip, kentsel dönüşüm ve yenileme projesinin hazırlandığı Karşıyaka bölgesi üzerinden mekânsal kurgu analizleri yapılmıştır. İzmir Belediyesi'nin kentsel dönüşüm etaplama sürecinde yer alan Karşıyaka bölgesindeki Tuna ve Donanmacı Mahallelerinin analizi araştırmanın ilk ayağını, 1980 sonrası toplu konutlaşma yönünde oluşan Mavişehir Mahallesi ikinci ayağını oluşturmaktadır. Karşıyaka bölgesinde uygulanması düşünülen kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme projesi, çalışmaya çerçeve oluşturan, mekânın yeniden biçimlendirilmesi ve ilişkilendirilmesi, yer yapma ve katılımcılık eylemleri ışığında irdelenmiştir.

Karşıyaka; İzmir Körfezinin kuzeyinde, 50 kilometrelik bir alana yayılmıştır. Nüfusu 2008 yılında 524.891'dir. Bayraklı'nın 2008 tarihli belediye yasasıyla ilçe olması ile bu sayım 315.008'e düşmüştür. Tarihsel açıdan, Neolitik çağlara kadar uzanan bir geçmişi olan Karşıyaka'da; 1876'da demiryolunun gelmesi, 1890'da da vapur seferlerinin açılmasıyla nüfus hareketi artmıştır. Gemi inşaatı, bitkisel yağ üretimi, tekstil gibi pek çok sektörü barındırmasının yanında Karşıyaka Çarşı Bölgesi bunlara alternatif bir çarşı alanı oluşturmaktadır. Konak'a, Alsancak'a, Pasaport'a, Göztepe'ye vapur; Üçkuyular'a arabalı vapur, diğer semtlere de otobüs ve metro ağıyla erişim sağlanmaktadır (Şekil 4.47) (Günümüzde Karşıyaka, bt).

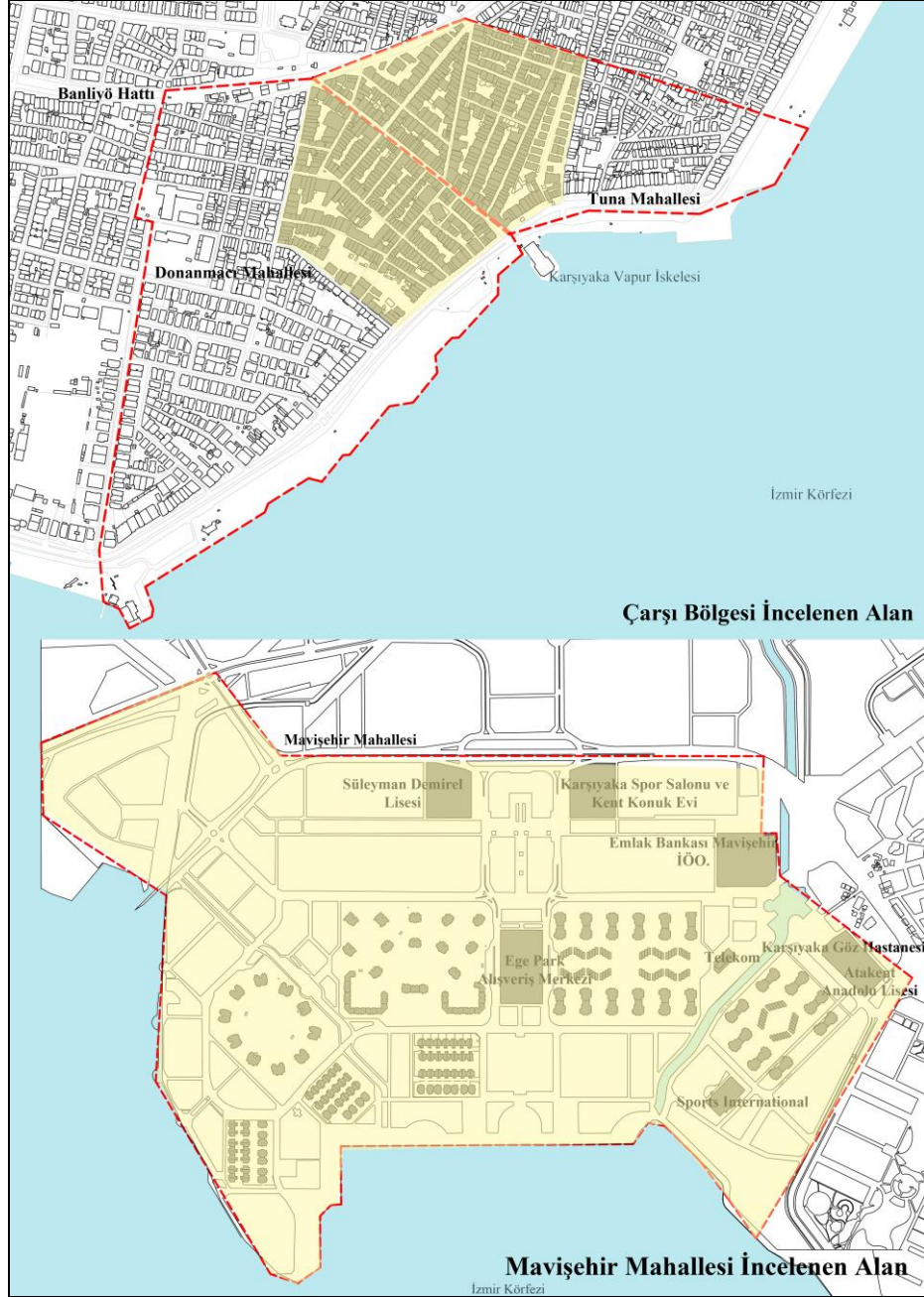
Şekil 4.47 Karşıyaka İlçe Planı (Karşıyaka Haritası, bt)

Karşıyaka bölgesinin güncel olarak barındırdığı işlevler sayısal verilerle belirtilmiştir. İlçede, 25 adet mahalle bulunmaktadır. Bu mahallerde, anaokulları, 65 adet ilköğretim okulu, 20 adet lise, 1 adet eğitim uygulama okulu, 1 adet halk eğitim merkezi ve akşam sanat okulu bulunmaktadır. Sağlık sektöründe ise, 18 adet sağlık ocağı, 3 adet aile planlaması ve ana çocuk merkezi, 1 adet verem savaş dispanseri, 250 kişilik devlet hastanesi, diyabet merkezi, diş ve protez merkezi, jandarma dispanseri, kızılây dispanseri, DEU tıp fakültesi polikliniği, Zübeyde Hanım hastanesi bulunmaktadır. 240 adet de eczane barındırmaktadır. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı çocuk yuvası ve aile danışma merkezi de bölgede bulunmaktadır (Günümüzde Karşıyaka, bt).

Bölgede analiz edilecek ilk alan Tuna ve Donanmacı Mahallelerinde kentsel dönüşüm ve yenileme projesinin yapılacağı bölgedir (Şekil 4.48). İkinci etap kentsel dönüşüm ve yenileme projesi bu bölge için hazırlanmış olup, henüz faaliyete geçmemiştir. Bölge kentsel dönüşüm öncesi mekansal ve işlevsel olarak analiz edilerek, bölgenin sahip olduğu mekansal potansiyellerin, katılımcılık ve yer yapma eylemleri çerçevesinde irdelenmesi hedeflenmiştir. Belediyeden, muhtarlıklardan ve halktan alınan bilgilere ek olarak fiziki alan çalışması yapılmıştır. Kat fonksiyon analizleri, sayısal analizler ve grafiksel analizler hazırlanmıştır.

Diğer analiz alanı Mavişehir Mahallesidir (Şekil 4.48). Toplu konutların bulunduğu bu mahalle; muhtarından, belediyeden ve yazılı kaynaklardan alınan bilgiler ışığında analiz edilmiştir. Toplu konutlaşmanın yoğun olduğu mahallede, kentsel çeşitlilik ve yoğunluk hesaplamaları yapılarak kat fonksiyon kesitleri ve sayısal grafikler hazırlanmıştır.

Alan çalışması yapılan Tuna, Donanmacı ve Mavişehir mahallelerinden elde edilen veriler ışığında Bölüm 4.4'te karşılaştırmalar yapılmıştır.

Şekil 4.48 Alan çalışmasının yapıldığı iki bölgenin gösterimi

4.2 Karşıyaka Çarşı Bölgesi

Çarşı bölgesi kapsadığı alan içerisinde, çeşitli ticari ve barınma fonksiyonlarını barındırmaktadır. Zemin kat kullanımlarında ticari fonksiyonların hâkim olduğu bir yapıya sahiptir. Karşıyaka iskelesi ve metro durağını birleştiren aksta yer alan Kemalpaşa Caddesi'nde kişi yoğunluğunun fazla olduğu gözlenmektedir. Caddede gün içinde farklı işlevler yüklenilen, fiziksel sınırlarla belirtilmemiş toplanma alanlarına ve satış alanlarına rastlanılmaktadır.

Kemalpaşa Caddesi'ne ek olarak, caddeye dik sokaklardaki ticari yaşam ve barınma fonksiyonlarının da yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Tuna ve Donanmacı mahallesinde, belirlenen sınır içerisindeki tüm sokaklar analize dâhil edilmiştir. 1710 Sokak, 1690 Sokak, Tiyatro Sokağı, Salah Birsal Sokak, 1716 Sokak, 1712 Sokak, 1711 Sokak, İsmail Özkunt Sokak, 1696 Sokak, Şehit Üst. Ahmet Konuksever Sokak, 1722 Sokak, 1721 Sokak, Hüseyin Çağlayan Sokak, Şükran Kurdakul Sokak, Salah Birsal Sokak ve Hilmi Ziya Apak Sokak, 1728 Sokak, 1727 Sokak, 1737 Sokak, 1726 Sokak, Ulvi Başman Sokak, 1724 Sokak, 1723 Sokak ve Cemal Gürsel Caddesi analiz için kullanılmıştır (Şekil 4.49 ve Şekil 4.50).

Şekil 4.49 Tuna ve Donanmacı Mahalleleri (Karşıyaka Haritası, bt)

Şekil 4.50 Tuna ve Donanmacı Mahallelerinde analiz edilen yapılar

4.2.1 Donanmacı ve Tuna Mahallelerinde Mekân ve Yer

Donanmacı mahallesinde 2012 sayımlarına göre 11608 kişi bulunmaktadır (Nüfus Bilgileri, bt). Donanmacı Mahallesi muhtarı İsmet Sarı'dan alınan bilgilere göre, mahallede genellikle emekli kişiler oturmaktadır. Bölgede işyeri ve ofisler çoğunluktadır. Avukat, mimar, mühendis, mali müşavir ve dış doktorlarının ofis ve muayenehaneleri fazla sayıdadır. Bunun haricinde ticari mekânlar Kemalpaşa caddesinde ve ayrıca yan sokaklarda oldukça fazladır. Zemin katların ticaret mekânları olduğu, iş hanlarının bulunduğu, iş hanlarında ve pasajlarda ofislerin çok olduğu Sarı tarafından aktarılmıştır (Sarı, 2013). Bu mekânların yanı sıra zemin katın ticaret mekânı olduğu apartmanlarda üst katlar genellikle konut olarak kullanılmaktadır. Mahallede dernek olarak ise; Mustafa Kemalpaşa Cami Derneği ve KSK Derneği mevcuttur. Eğitim mekânı sınıfında, ilköğretim okulu ve lisenin bulunduğu; dini yapı olarak Katolik kilisesi ve Mustafa Kemalpaşa Camisi'nin bulunduğu bilgisi Sarı tarafından verilmiştir. Ara sokaklarda kahvehaneler de

çalıştırılmaktadır. Bölgede genellikle emekli kişiler oturduğu için, Donanmacı mahallesi gelir düzeyi orta seviyede bir mahalle olduğu bilgisi Sarı tarafından verilmiştir (Sarı, 2013).

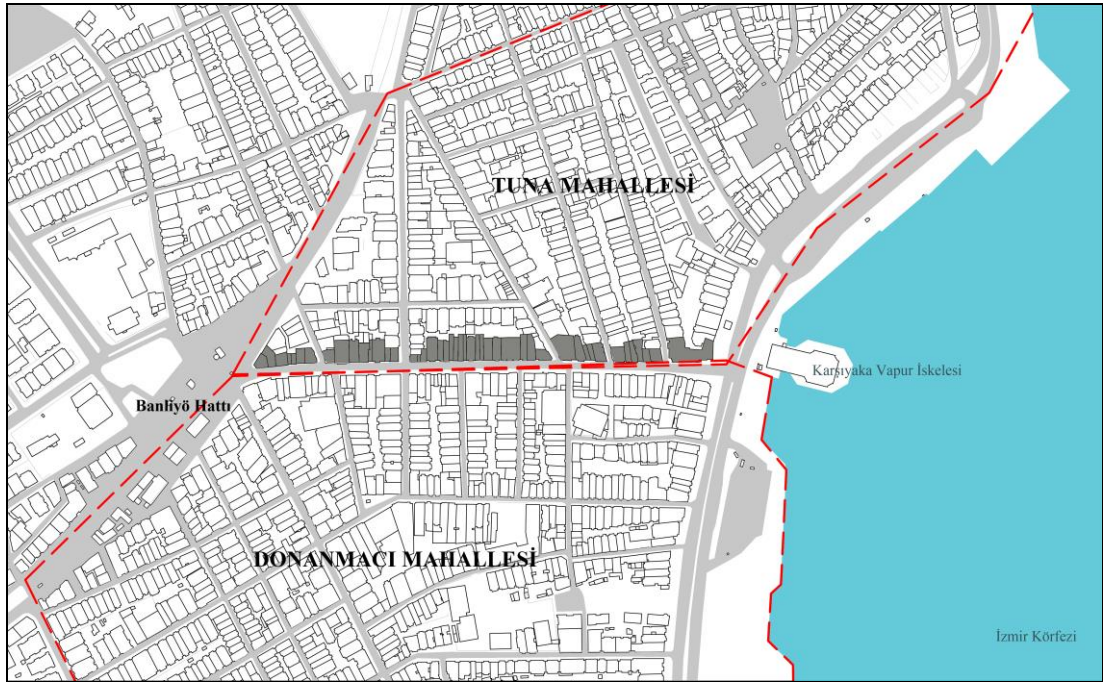
Analiz edilen diğer alan Tuna Mahallesi'dir. 2012 yılında yapılan nüfus sayımına göre, mahallede 6134 kişi barındırmaktadır (Nüfus bilgileri, bt). Bölgedeki yaş grupları için Tuna mahallesi muhtarı Nihal Çeliker'den alınan güncel bilgilere göre, 7748 kişi bu mahallede yaşamaktadır. Mahalle kapsamında 714 adet bina, 26 adet ise sokak bulunmaktadır. Yaş grubu olarak; 50 yaş üstü 2734 kişi, 20 ile 50 yaş aralığında 3338 kişi yaşamaktadır. Mahallede gelir düzeyi oldukça düşük seviyededir. Eğitim durumu olarak; 628 kişi ilkokul mezunu, 247 kişi ortaokul mezunu, 161 kişi ilköğretim okulu mezunu, 1033 kişi lise mezunu, 70 kişi meslek lisesi mezunu, 1300 kişi üniversite mezunu, 315 kişi yüksek lisans mezunu, 18 doktora yapmış kişi, 26 okul yazar olmayan kişi bulunmaktadır (Çeliker, 2013).

Tuna ve Donanmacı mahallelerinin sokaklarını kapsayan analiz alanı 152,000 metrekarelik bir alana sahiptir. Muhtarlıklardan ve belediyeden alınan mahalleye ilişkin sayısal veriler yardımıyla, bölgedeki insan yoğunluğu hesaplanmıştır. Tuna ve Donanmacı mahallelerinde metrekare başına düşen insan yoğunluğu; 0,030 kişidir.

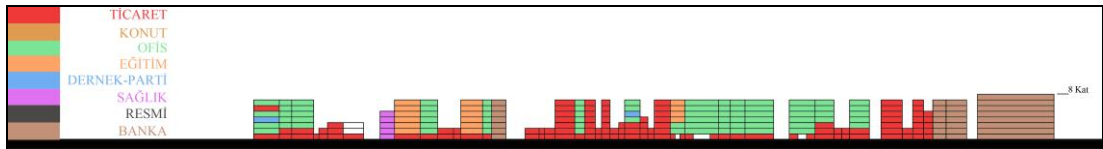
Jane Jacobs, kentsel çeşitliliğin yapılaşma alanında var olan çok işlevlilikle sağlanabileceğini, monoton, homojen ve tek tip fonksiyona sahip binaların çekiciliğe sahip olmadığını vurgulamaktadır. Semtte birincil kullanımların (iş, okul, hastane, konut vb.) yanında ikincil kullanımların da olmasının, o semti farklı saatlerde, farklı amaçlar için kullanıma yönlendirdiği üzerinde durarak, farklı işlevlendirmelerin canlılığı arttıracaklarını savunmaktadır. Semtte girift bir kullanıcı havuzu oluşturulması gerekliliğinden bahseden Jacobs, bunu ancak farklı fonksiyonların birleşmesiyle gerçekleşeceği görüşündedir. Ayrıca, konutları, atölyeleri, barları, sanat galerilerini bir arada görmenin kenti, kentsel çeşitliliğe ve canlılığa ittiğini belirtmektedir (Jacobs, 2011). Açık kent mekânlarının kullanım sıklığının, bölgenin sahip olduğu fonksiyon oranına bağlı olduğu savunulmaktadır (Erdönmez ve Akı, 2005). Jacobs'ın kentsel mekândaki çeşitlilik söylemi doğrultusunda, bölgede mekânsal olarak hangi

fonksiyonların bulunduğu, kişilerin sokakları nasıl kullandıkları ve mekânın yeniden üretiminde nasıl rol aldıklarının analizleri yapılmıştır.

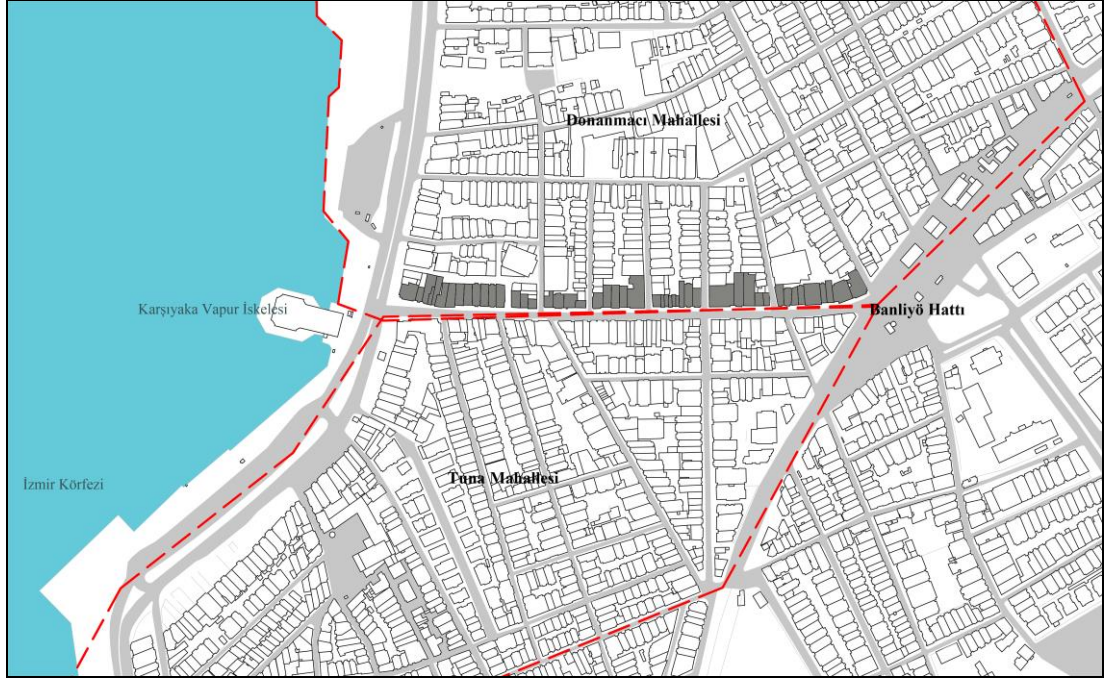
Bölgede konut, ticaret, dernek, doktor, avukat ve mali müşavir ofis ve muayenahaneleri, eğitim yapıları, devlet yapıları, sağlık birimleri, bankalar çoğunluktadır. Bu fonksiyon çeşitliliği kat analizleriyle sokak bazında grafiklerle gösterilmiştir. İlk olarak Kemalpaşa Caddesi'nde kat fonksiyon analizleri yapılmıştır (Şekil 4.51, Şekil 4.52, Şekil 4.53 ve Şekil 4.54). Şekil 4.51 ve Şekil 4.53'te analiz edilen yapıların gösterimi, Şekil 4.52 ve Şekil 4.54'te bu yapıların kat fonksiyon kesitleri gösterilmiştir. Hazırlanan kesitlerle fonksiyon çeşitliliğinin gösterimi hedeflenmiştir.

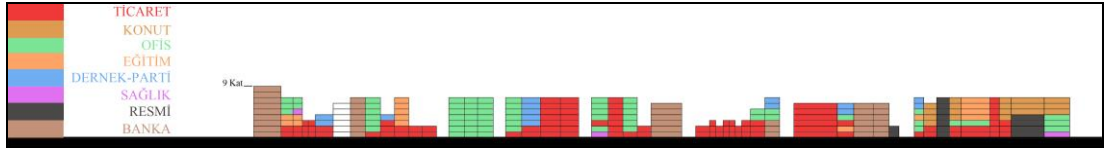
Şekil 4.51 Kemalpaşa Caddesi kuzeydoğu yönü kat analizi

Şekil 4.52 Kemalpaşa Caddesi kuzeydoğu yönü kat analiz kesiti

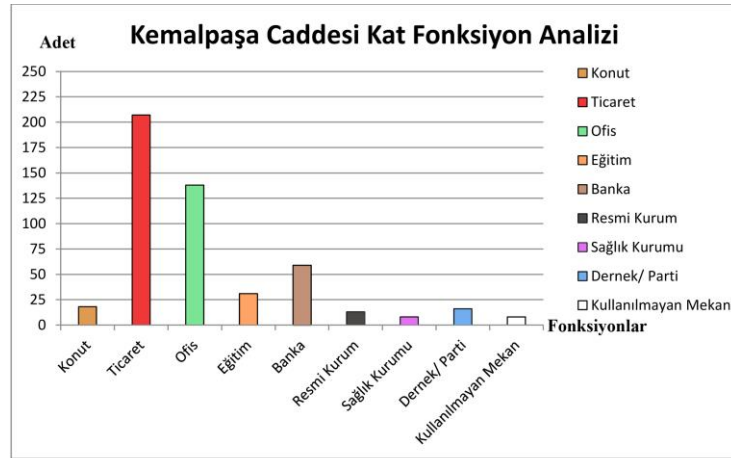

Şekil 4.53 Kemalpaşa Caddesi güneybatı yönü kat analizi

Şekil 4.54 Kemalpaşa Caddesi güneybatı yönü kat analiz kesiti

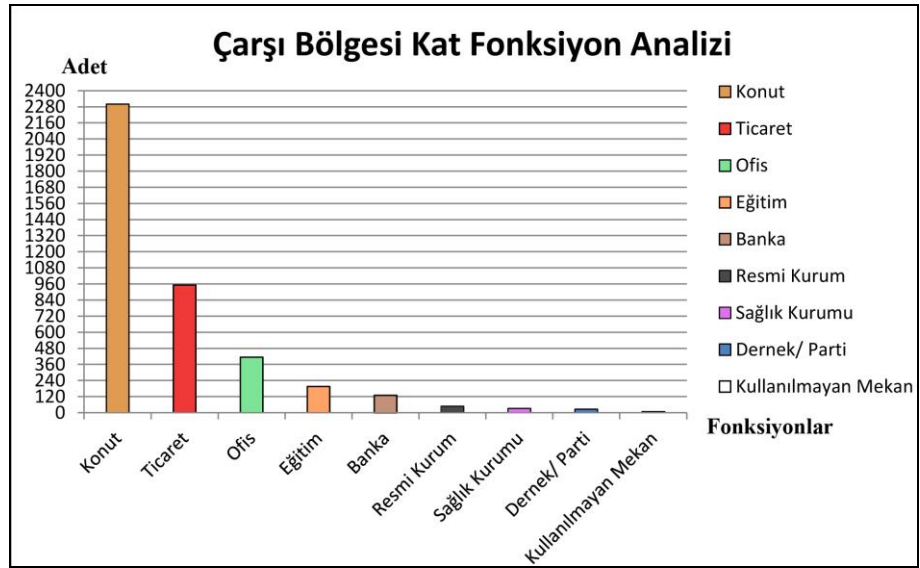
Kemalpaşa caddesinde yapılan analizler; katlarda hangi fonksiyonların bulunduğu gösterimi ve bu fonksiyonların grafiksel oranları üzerinden anlatılmıştır (Şekil 4.55).

Şekil 4.55 Kemalpaşa Caddesi kat fonksiyon analiz grafiği

Grafiksel analiz sonuçlarına göre, ticaret mekânlarının sayısı diğer mekânlara oranla fazladır. Toplamda 498 adet birimin bulunduğu inceleme alanında; 207 adet ticaret mekânı, 18 adet konut, 138 adet ofis ve muayenehane, 31 adet eğitim kurumu, 59 adet banka, 13 adet resmi kurum, 8 adet sağlık kurumu, 16 adet dernek ve 8 adet kullanılmayan mekân bulunmaktadır. Caddenin yüzde 41,5'ini ticaret mekânları oluşturmaktadır.

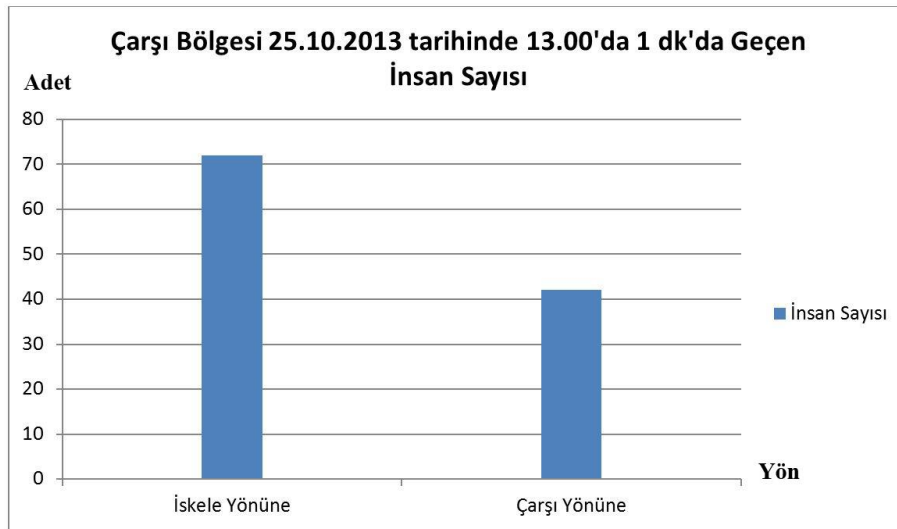
Tuna ve Donanmacı mahallelerinin diğer sokaklarında da kat analizleri yapılmış ve mekânsal fonksiyon çeşitliliği bu sokaklarda da gösterilmiştir. Analizler tezin 'Ekler' bölümünde sunulmuştur. Yapılan analizler tüm bu bölgedeki sahip olunan kentsel çeşitlilik ve fonksiyonları grafiksel olarak göstermiştir. Tüm bölgeyi içeren verilerin analizleri Şekil 4.56'da gösterilmiştir (Şekil 4.56).

Şekil 4.56 Çarşı bölgesinin fonksiyon analiz grafiği

Grafiksel analiz sonuçlarına göre, Karşıyaka Çarşı bölgesinde konut mekânlarının sayısı diğer mekânlara oranla fazladır. Toplamda 4178 adet birimin bulunduğu inceleme alanında; 952 adet ticaret mekânı, 2356 adet konut, 413 adet ofis ve muayenehane, 196 adet eğitim kurumu, 130 adet banka, 48 adet resmi kurum, 31 adet sağlık kurumu, 25 adet dernek ve 27 adet kullanılmayan mekân bulunmaktadır. Caddenin 56,4'ünü konut birimleri, yüzde 22,7'sini ticaret birimleri oluşturmaktadır.

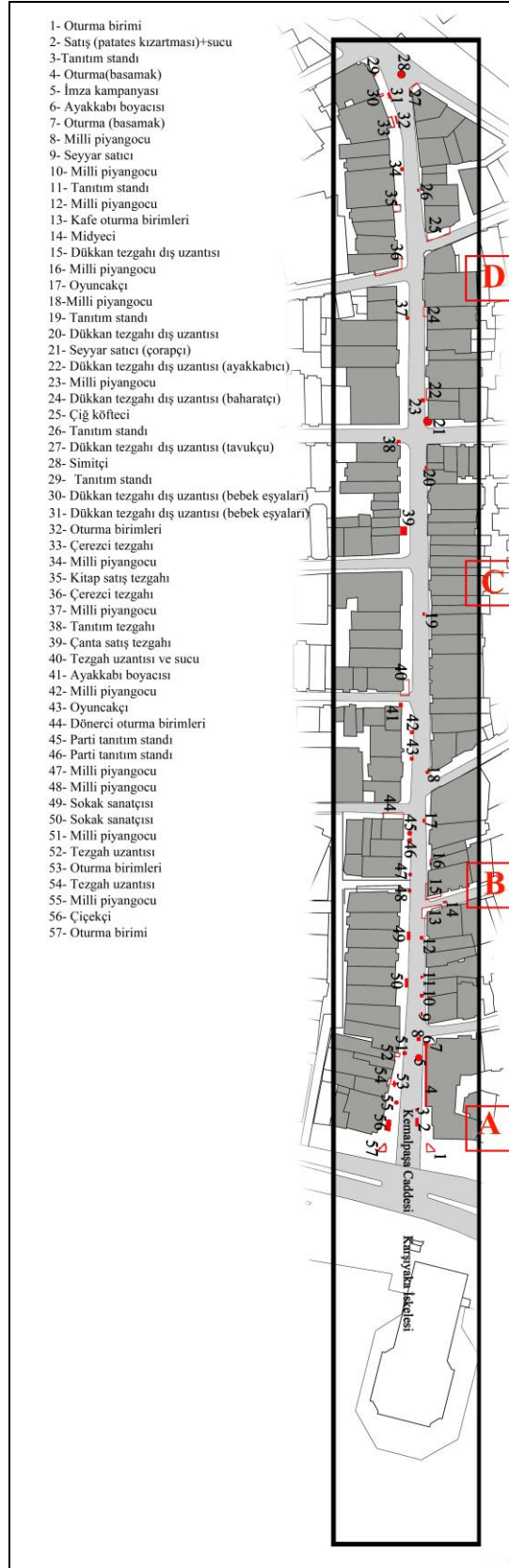
Kat fonksiyon analizine ek olarak, Çarşı bölgesinde dakikada geçen kişi sayısı analizi yapılmıştır. Bu analizin, kişilerin karşılaşma ve sosyal ilişkiler içerisine girme olasılığının sayısal olarak ortaya konmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çarşı bölgesindeki Kemalpaşa Caddesinde, iskele doğrultusu ve çarşı yönünde, günün yoğun saati olan 25 Ekim 2013 tarihinde, 13.00'da 1 dakikada geçen insan sayısı tespiti yapılmıştır. Bu sayım sırasında iskele yönüne; 72 kişi, çarşı yönüne ise; 42 kişi geçmiştir (Şekil 4.57). Kentsel mekânların kullanım yoğunluğuyla; kişilerin birbirlerini görmesi, iletişime geçmesi ve o bölgede gerçekleşen sosyal aktivite yoğunluğuyla doğrudan ilişkili olduğu varsayımına dayanarak analizin sonucunda çok sayıda kişinin bir araya geldiği, dolayısıyla kişilerin karşılaşma sıklıklarının fazla olduğu gözlemlenmiştir (Erdönmez ve Akı, 2005).

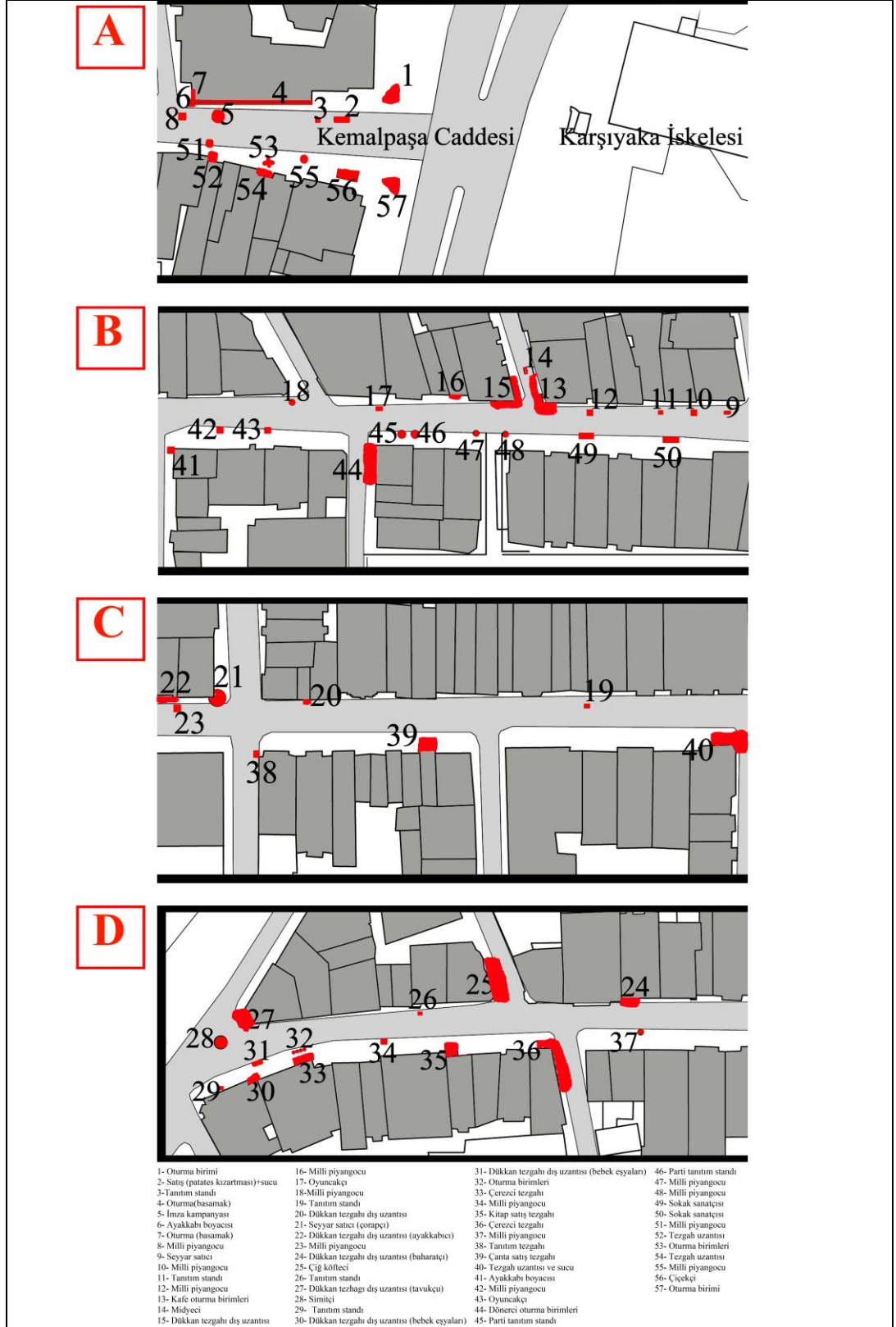
Şekil 4.57 Çarşı bölgesinde 1 dakikada geçen insan sayısı grafiği

Yapılan sayısal ve grafiksel analizlerle birlikte, bölgedeki mekânsal kombinasyonların tespiti amacıyla görsel analizler yapılmıştır. Zemin kat kullanımlarında dükkân sahiplerinin satış ünitelerini, oturma birimlerini dış mekâna yani sokağa çıkardıkları gözlemlenmiştir (Şekil 4.58 ve Şekil 4.59). Her gün geçtikleri yollardan geçerken, bir kafenin dış mekana taşması, masa ve sandalyelerini sokağa yerleştirmesi dolaylı olarak kişilerin sirkülasyon doğrultusunu değiştirmektedir (Şekil 4.60 ve Şekil 4.61) (Montgomery, 1997). Ayrıca, Kemalpaşa caddesini kentsel mekân kullanımını göstermek üzere işlevsel anlamda heterojen

kılan kombinasyonların sayım, konum ve çeşitliliği incelenmiştir. Yapılan analizde, Şekil 4.58’de görüldüğü üzere, 57 adet kentsel mekânda bulunma kombinasyonu olduğu tespiti yapılmıştır. Oturma birimlerinin kentsel mekâna yerleştirilmesi, dükkânların satış tezgâhlarını dış mekâna çıkarması, seyyar satıcının gün içinde değişen konumu, milli piyangocuların sıklığı, banka merdivenlerinin oturma birimi olarak kullanılması, kafelerin masa ve sandalyelerini sokağa yerleştirilmesi, sokak sanatçılarının performanslarını sergilemesi vb. kombinasyonlar, kentsel mekânın nasıl kullanım anında şekillendirilerek farklı kombinasyonlar oluşturduğunu ve çeşitlilik sağladığını göstermektedir. Mekânsal yapılanmanın sunduğu kullanım çeşitliliği, kişilerin bu alanları daha sıklıkla kullandığını, aynı mekânı değişik biçimlerde kullanarak değişen ihtiyaçlara göre yeniden şekillendirdiğini ve yerelleştirdiğini, dolayısıyla yeri ürettiğini göstermektedir.

Şekil 4.58 Çarşı bölgesinin kentsel mekânı kullanım analizi

Şekil 4.59 Çarşı bölgesinin kentsel mekânı kullanım analizi

Şekil 4.60 Dış mekâna taşan bir ticaret mekânı

Şekil 4.61 Dış mekâna taşan bir ticaret mekânı

Bununla birlikte sokaktaki seyyar satıcıların tezgâhlarını sokakta uygun gördükleri konuma yerleştirmeleri, sokakta her gün farklı yerlerde tezgâhlarını konumlandırmalarının işlevsel çeşitliliğe yol açtığı, kentlinin sokak kullanımındaki

sirkülasyon doğrultusunu değiştirdiği ve konumlarının diğer fonksiyonlarla bütünüleştiği gözlemlenmiştir (şekil 4.62).

şekil 4.62 Seyyar satıcının sirkülasyona etkisi

Çarşı bölgesinde ticaret mekânlarının sayıca fazla olması, bölgedeki Kemalpaşa caddesini bir alış veriş caddesi haline dönüştürmektedir. Buna ek olarak, Özüdüru ve Erçoşkun'un (2013) alışveriş caddelerinde sosyal etkileşimin fazla olduğunun ve kamusal etkileşim mekânları olarak adlandırıldıklarının altını çizmesiyle eşleştirilen Çarşı Bölgesi, bu anlamda bir alışveriş caddesi konumundadır (Özüdüru ve Yalçiner Erçoşkun, 2013). Alışveriş caddelerinin, belirli bir kimliğe, yerelliğe ve sosyal anlamda sürdürülebilirliğe sahip olduğu düşüncesinin yanında, çağdaş alışveriş mekanı olarak adlandırılan alışveriş merkezlerinin tüm belirtilen özellikleri yok ettiği savunulmaktadır (Özüdüru ve Yalçiner Erçoşkun, 2013). “Geleneksel alışveriş mekanlarını farklılaştırmak” olarak yorumlanan alışveriş merkezleri, büyük yüz ölçümü ve iç mekandaki görelilik olarak tektipleşmiş mağazalarıyla alışveriş caddesi üzerindeki yapılan fonksiyon çeşitliliğine sahip değildir (Özüdüru ve Yalçiner Erçoşkun, 2013). Çarşı bölgesinde örnekleri verilen fonksiyon çeşitliliği ve mekanın farklı kullanımları, alışveriş merkezleri içerisinde bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kentsel çeşitlilik sağlanamamakta ve yere katkı yapılamamaktadır. Yerin kullanım anında şekillendirilmesi ve yerelleştirilmesi Çarşı Bölgesi'nde mümkün olmaktadır. Örneğin, Çarşı Bölgesi'nde bulunan milli piyangocuların yer değiştirmesi, ertesi gün

oraya bir sokak sanatçısının gelmesi kentsel mekanda değişkenlik yaratan bir durumdur. Kişilerin aynı mekana farklı bir yer olarak baktıkları ve yeni fonksiyonlara göre güzergahlarını belirledikleri gözlemlenmiştir.

Çarşı bölgesinde verilen örneklere ek olarak, sanat faaliyetlerinin sokağa taşması, sokakta farklı buluşma ve toplanma mekânları oluşturması da söz konusudur. Sanatçıların özellikle Kemalpaşa Caddesi üzerinde yaptıkları performanslar, yerel insanların dışında bölgeye dışarıdan gelmiş insanlar için toplanma noktaları oluşturmaktadır (Şekil 4.63).

Şekil 4.63 Sanatçıların kentsel alanda konumlanması

Özetle, bölgenin metrekaresindeki kişi yoğunluğuna, işlevsel çeşitliliğine, kullanım yoğunluğuna (kişi sayısı olarak) ve kamusal mekânın kullanım niteliğine (dışarı taşıma, sokağı yeniden konfigüre etme) bakılarak veriler elde edilmiştir. Aynı analizler diğer bölge olan Mavişehir mahallesinde de yapılarak bölüm 4.3'te aktarılmıştır.

4.3 Mavişehir Mahallesi

Kapalı konut sitelerinin ve toplu konut uygulamalarının bulunduğu Mavişehir Mahallesi, sahip olduğu mekânsal özellikler, yapılan sayısal ve görsel analizlerle ortaya konulmuştur. İlk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen toplu

konut tipolojisinin Türkiye’ de ilk örneği 1980’lerin sonunda İstanbul’da gerçekleştirilen Andres Duany ve Elizabeth Plater- Zyberk tarafından projesi hazırlanan Kemer Country sitesidir. Bu örnekle birlikte İzmir özelinde de kapalı site uygulamaları başlamıştır. Bu kapalı sitelerde; güvenlik, izole yaşantı vurgusu bulunmaktadır (Çıkış ve Ek, 2009).

Küçük ölçekli yaşam alanları, yerini 1980 sonrasında büyük sermaye gruplarının toplu konut üretimine bırakmıştır. Üst düzey ve kaliteli bir yaşam sürme amacıyla kentlerdeki boş alanlara ve kent dışı alanlara yapılan kapalı konut siteleri giderek sayılarını arttırmıştır. Tüketim kültürüyle birlikte ilişkilendirilen kapalı site kavramı, yeni yaşam alanları olarak ortaya çıkmıştır. Altun’a göre, otobana yakınlığı, yeşil alanlar ve sosyal tesisleri bir arada sunması, depreme dayanıklı olması, güvenli ve izole olması gibi anlatılarla tüketim kültürüne eşlik etmiştir. İnsanların kent içinde küçük oranlarda buldukları fonksiyonların hepsini bir paket halinde sunarak cazip olması hedeflenmiştir. Mavişehir kapalı konut siteleri de bu süreçte üretilmiştir. Konut olarak pazarlanan bu yerleşimler, konut anlamı olan aidiyet duygusu yaratma, aileye ve yere bağlılık anlamlarından uzak, izole hayatlar sunmuştur (Altun, 2008). Altun’a göre, bu izole hayatlarla birlikte ortaya çıkan eşitsizlik ve mekânsal ayrılmalar da, kapalı site oluşum sürecinin sonuçlarından birisi olarak yorumlanmıştır (Altun, 2011).

Edward J. Blakey ve Mary Gail Snyder kapalı konut sitelerini şöyle tanımlamaktadır;

Yaşam tarzını ön plana çıkartan ve tüketim eğilimleriyle ilişkilendirilen kapalı siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey güvenlik önlemleriyle kuşatılmış, boş zaman olanakları sunan ve bir konsept etrafında biçimlenmiş olan konut alanlarıdır (Aktaran: Altun, 2008).

Kapalı konut sitelerinin artışına ve tipolojisine Harvey’in getirmiş olduğu yorumlama, Jacobs’ın kentsel çeşitlilik vurgulamasına yakın anlamlar taşımaktadır. Harvey; yüksek duvarlarla çevrili ve özel güvenli kapalı sitelerin, şehrin en

heyecan verici yanlarından olan yeni kişilerle tanışabilme olanağını ortadan kaldırdığını vurgulamaktadır. Homojen bir toplulukla aynı site ve duvarlar arasında olmanın da sıkıcı bir ortam yaratacağını düşünmektedir (Harman, 2012).

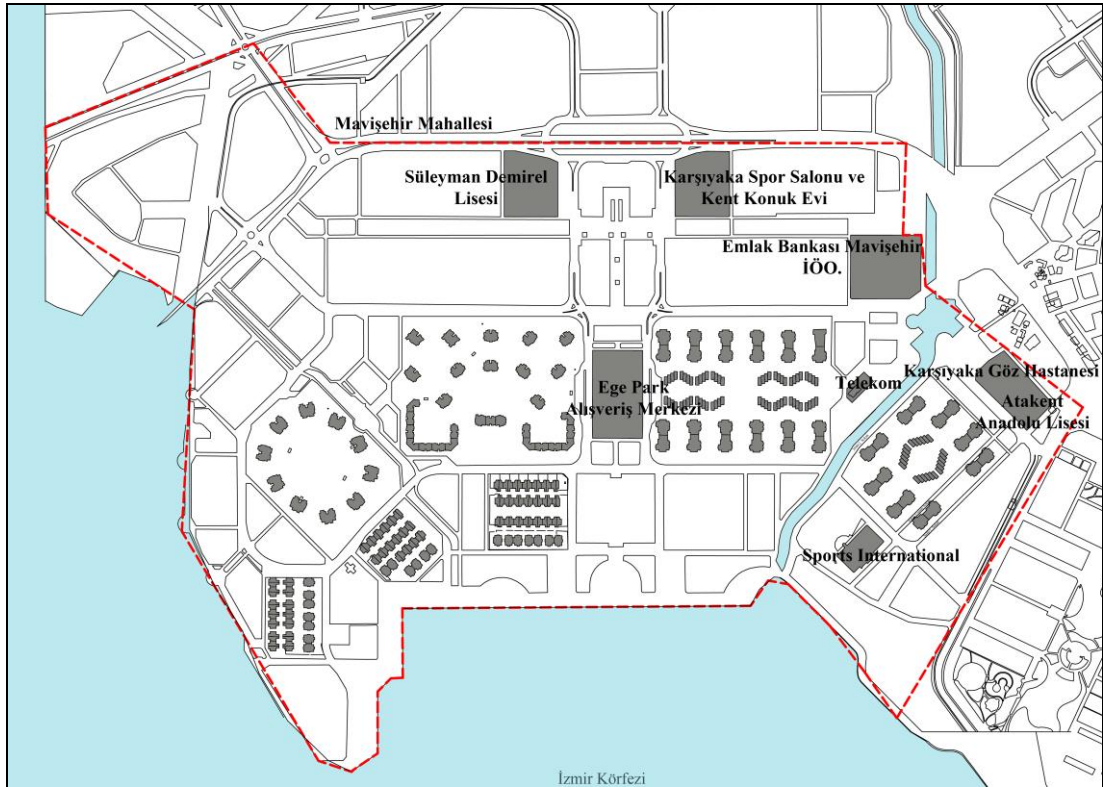
Toplu konut konusuna İzmir kenti çerçevesinde bakıldığında, Karşıyaka Mavişehir Mahallesi'nin bu tipolojiye sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.64). Mahallenin; Aydın otobanının tünellerle Çanakkale doğrultusunda Mavişehir ve Çiğli'ye bağlanmasıyla önemi artan bir bölge olduğu düşünülmektedir (Altun, 2011). İlk etabı 1995'te tamamlanan Mavişehir, ikinci etabını 1997'de üçüncü etabını ise 2002'de tamamlamıştır. Etapların tamamlanma sürecinde bölgede, 2784 apartman dairesi, 88 villa yapılmıştır. Sonrasında 2448 adet oturan kapasitesi ve 71 villa daha eklenmiştir. 2008 yılında ise Mavişehir Soyak konutları ilk etapta 880, ikinci etapta ise 688 oturan kapasitesi olarak Karşıyaka kuzey aksında tamamlanmıştır (Erdin, 2011).

Mavişehir mahallesi muhtarı; Gürol Küçükgörür'den alınan bilgilere göre; Mavişehir mahallesi gelir düzeyi anlamında oldukça yüksektir. Kamusal alan ve ortak alan olarak kullanılan yerler olarak; kapalı spor salonu, yeni yapılacak olan Mavibahçe Alışveriş Merkezi, Ege Park Alışveriş Merkezi (ileride hastane olması planlanıyor) örnekleri verilmiştir. Ege Park Alışveriş Merkezinin önünde bulunan boş alanın, İstanbul İstinye Park Alışveriş Merkezi örneği doğrultusunda bir ticaret alanı olarak değerlendirilmesinin düşünülmekte olduğu bilgisi verilmiştir. Sports International'ın karşısındaki boş alana ise kültür merkezi ve opera binası yapılacaktır. Mahallede 5500 adet hane bulunmaktadır. Resmi rakam olarak 2012 yılı sayımlarına göre; 13587 kişi oturmaktadır. Çarşı bölgesinde, ticaret mekânları ve çarşı olarak kullanılan yere karşılık, Mavişehir mahallesinde; Ege Park Alışveriş Merkezi örneği verilmiştir. Muhtarlıktan alınan bilgilere göre, kişiler ihtiyaçlarını karşılamak üzere Şemikler bölgesine gitmekte ve orayı çarşı olarak kullanmaktadırlar (Küçükgörür, 2013).

Nur Sinem Özcan ve Ebru Çubukçu'nun (2012) Mavişehir toplu konutları ve Alsancak kent merkezinde yaptıkları araştırmaya göre, toplu konut bölgesinde büyük

ölçekli alışveriş merkezlerinin bulunması, gelir düzeyi anlamında yüksek kabul edilebilecek bir rakam olan 4000-4999 TL arası bir gelirin bölgede hâkim olması sonuçlarına ulaşmışlardır. Bunlara ek olarak, Çubukçu ve Özcan tarafından bulunan başka veriler de elde edilmiştir. Bunlar; toplu konutların metrekarelerinin merkeze göre daha yüksek olması, toplu konutta yaşayanların mahallede bulunma sürelerinin merkezdekilere göre kısa olması, kapalı sitelerde araç sayısının fazla olması, kent merkezindekilerin toplu taşımayı, kapalı sitelerdekilerin ise özel araçlarını kullanmasıdır (Özcan ve Çubukçu, 2012).

Mavişehir Mahallesiinde analiz alanı yaklaşık olarak 1.620.000 metrekaredir. Dolayısıyla Çarşı bölgesinde seçilen alanın 7,5 katına sahip bir alandan oluşmaktadır. Bölgenin seçim amacı, farklı mekânsal kurguya sahip olması, kapalı konut sitelerinin bulunması, büyük yüzölçümlü bir alışveriş merkezinin, okulların, spor salonunun bölgede yer almasıdır.

Şekil 4.64 Mavişehir mahallesiinde seçilen bölge

Analiz alanındaki Mavişehir toplu konutlarında, aralarda boşluklar bırakılarak denizden gelen havanın iç kesimlere girmesi hedeflenmiştir (Şekil 4.65). Aralardaki boşluklarda ise yeşil alanlar bırakılmıştır. Yüksek katlı yapıların haricinde, dubleks villalar tasarlanmıştır. Sayar ve Süer'e göre, yüksek katlıların arasında kaldıklarından dolayı bu villaların ezildikleri ve mahremiyet olgusundan uzakta oldukları düşünülmektedir (Sayar ve Süer, 2006). Mavişehir konutlarında kapalı olarak çözülen çekirdek, katların birbiri üzerine yığılımlık hissini ve katlar arası kopukluğu yaratmaktadır. Böyle bir durumda da komşuların birbirini tanımasını, sosyal ilişkilerini güçlendirmesini beklememek gerektiğini söylemektedirler (Sayar ve Süer, 2006).

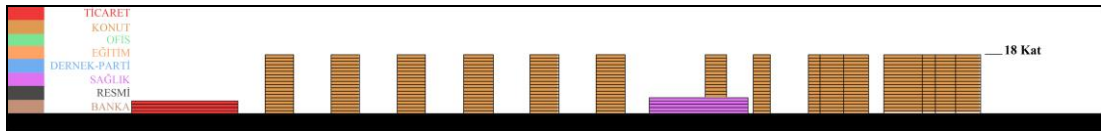
Çok katlı Mavişehir konut blokları ve zeminde oluşturulan geniş yeşil alanlar, 1920'lerde ortaya atılan 'Işıyan Şehir' modelini anımsatmaktadır. Jane Jacobs, Le Corbusier'in önerisini; parka yerleştirilen gökdelenler ve şehrin tümünün bir parktan oluşturulduğu bir dikey yaşam modeli olarak aktarmıştır. Dönüm başına 300 kişinin düştüğü, fakat çok büyük bir alana yayılan bir proje olduğu için, yere basan alanın, tüm alanın sadece yüzde 5'ini oluşturduğu Jacobs tarafından aktarılmıştır. Dolayısıyla toplam alanın yüzde 95'i açık alanlardan oluşmaktadır. Lüks konutların bulunduğu ve gelir düzeyi yüksek kişilere sunulan bu yaşam alanı önerisi, Jacobs tarafından toplumsal bir ütopya olarak görülmüştür (Jacobs, 2011).

Mavişehir toplu konutlarının 1920'lerde önerilmiş Işıyan Şehir Projesi'yle karşılaştırılmasında, analiz bölgesinde yapılan oranlamaya göre, dönüm başına 8 kişi düşmektedir. Bölgede, toplam alanın yüzde 9,3'ü yapılaşmıştır. Diğer alanlar ise açık alanları oluşturmaktadır. Jacobs'ın eleştirel olarak yaklaştığı ışıyan şehir projesi, önerildiği tarihten itibaren bir akım haline dönüşmüş ve toplu konut projelerinde sıklıkla kullanılmaya başlayan ışıyan şehir modeli Mavişehir'de uygulanan modeldir.

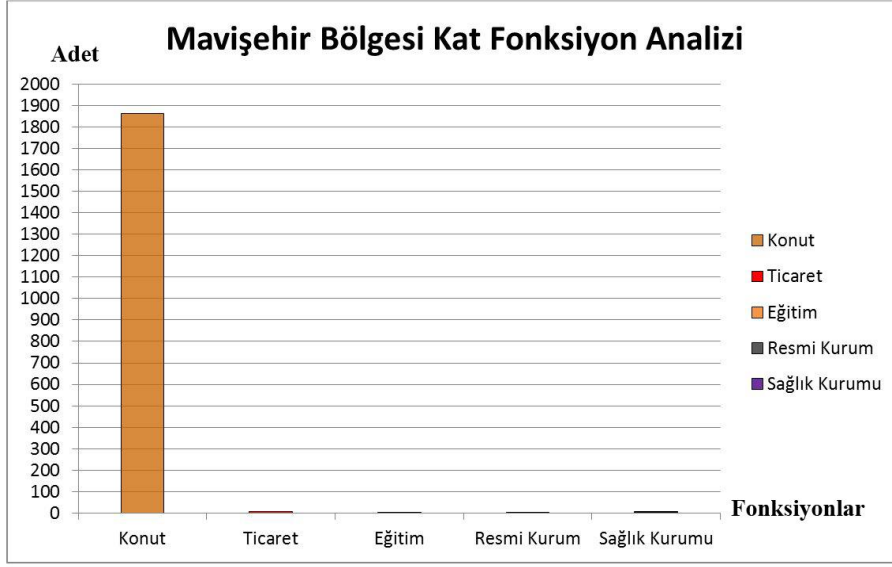

Şekil 4.65 Mavişehir 1. Etap toplu konutları ve alışveriş merkezi (Mavişehir 1. Etap Site Yönetimi, bt)

Çarşı bölgesi için yapılan analizler Mavişehir bölgesi için de yapılmıştır. Bölgedeki nüfus yoğunluğu olarak, metrekare başına 0,008 kişi düşmektedir. Bölgenin sahip olduğu kentsel çeşitliliğe bakmak amacıyla, katlarda bulunan fonksiyonların sayısal verileri çıkarılmıştır. Oluşturulan kesitlerle, fonksiyonlar Çarşı örneğinde uygulanan yöntemle aktarılmıştır. Kat ve plan analizinde; her bir katın birim olarak kabul edilmesiyle 1863 adet konut birimi, 6 adet ticaret birimi, 8 adet eğitim birimi, 2 adet resmi birim, 6 adet sağlık ve spor birimi olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.66). Ticaret birimleri; Ege Park Alışveriş Merkezi ve Kent Konuk Evi'dir. Eğitim birimleri; okullar, resmi birimler ise; muhtarlık ve Telekom birimleridir. Analiz alanının yüzde 98,8 oranında konut birimi barındırdığı sonucu çıkarılmış, Şekil 4.67'de grafiksel olarak sunulmuştur.

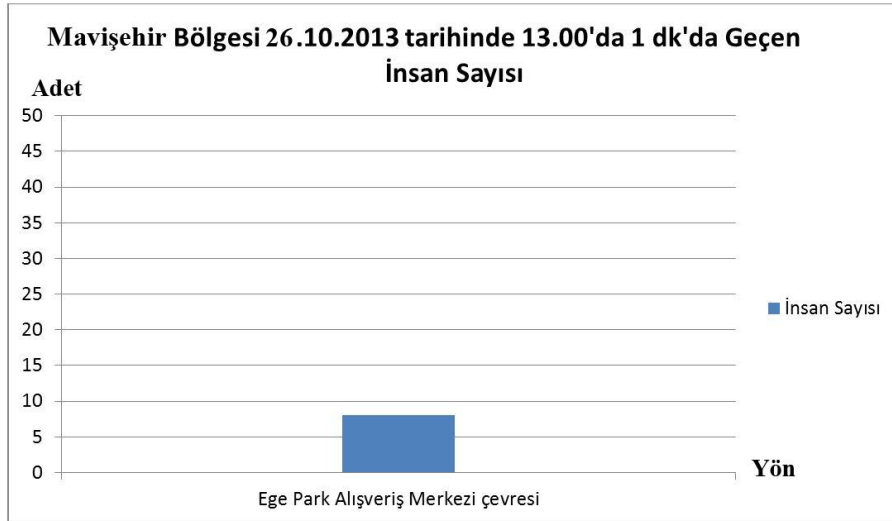

Şekil 4.66 Mavişehir 1. Etap toplu konut bölgesi kat analiz kesiti

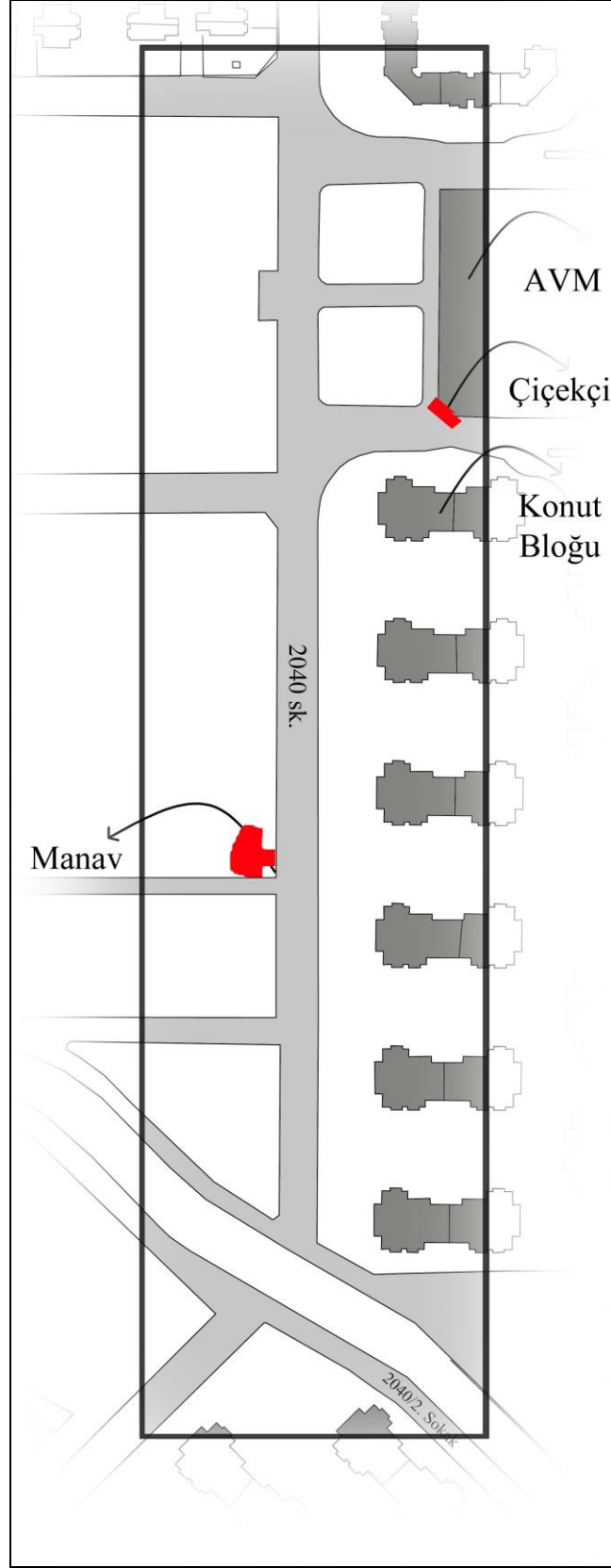
Şekil 4.67 Mavişehir bölgesi kat analiz grafiği

Bölgenin işlek olarak kabul edilen Ege Park Alışveriş Merkezi çevresinde 1 dakikada geçen insan sayımı kişilerin kentsel alanlarda bulunma ve karşılaşma sıklığı hakkında bilgi edinmek amacıyla yapılmış ve Şekil 4.68’de sunulmuştur (Şekil 4.68). Yapılan sayımda, dakikada 8 kişinin alışveriş merkezi yönünde geçtiği kayıt edilmiştir.

Şekil 4.68 Mavişehir bölgesinde 1 dakikada geçen insan sayısı

Mavişehir mahallesinde yapılan sayısal analizlere ek olarak, kentsel mekânda bulunan fonksiyonların görsel anlamda analizleri de yapılmıştır. Bölgede insan akışının mahallenin diğer yerlerine oranla daha fazla olduğu gözlemlenen 2040 sokak, barındırdığı alışveriş merkezine ek olarak içerdiği fonksiyonlar anlamında fotoğraflama yöntemiyle analiz edilmiştir. Toplamda 460 metre uzunluğunda olan ve Kemalpaşa caddesiyle yaklaşık aynı mesafeye sahip olan sokakta, tespit edilen fonksiyonlar; konut haricinde, bir alışveriş merkezi, bir çiçekçi ve bir manav birimdir (Şekil 4.69, Şekil 4.70 ve Şekil 4.71).

Şekil 4.69 Mavişehir bölgesindeki fonksiyonlar

Şekil 4.70 Alışveriş merkezi önündeki çiçekçi

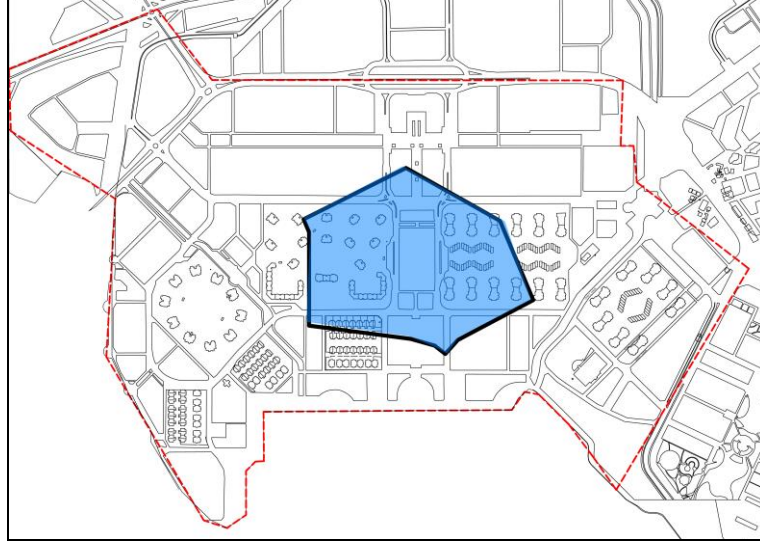

Şekil 4.71 Mavişehir’de manav

4.4 Çarşı ve Mavişehir Bölgelerinin Karşılaştırmalı Analizi

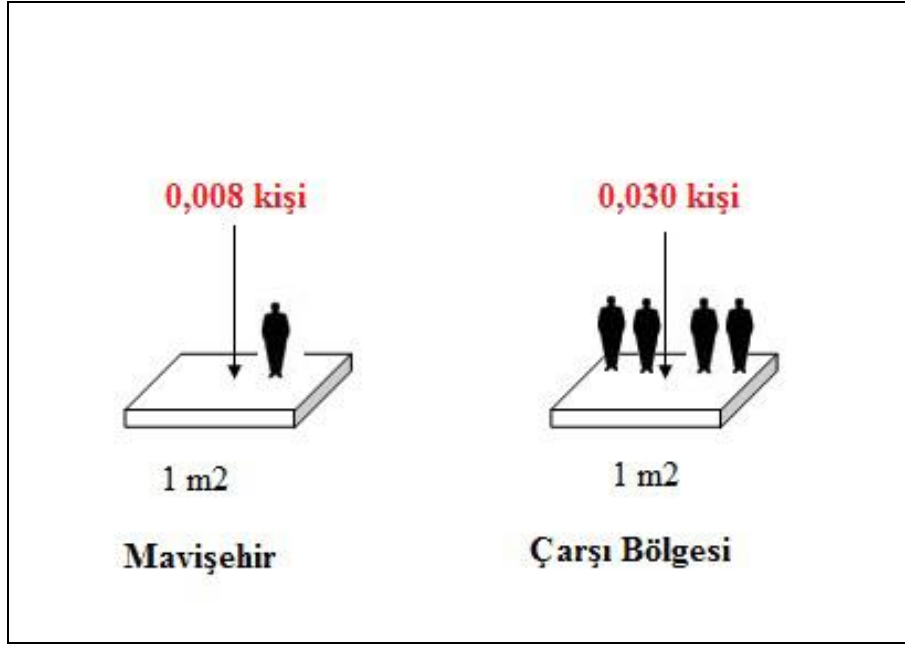
Karşıyaka’da, Çarşı ve Mavişehir bölgesinde yapılan sayısal, grafiksel ve görsel analizler tezin çerçevesini oluşturan katılımcılık ve yer yapma eylemleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Asıl vurgulanmak istenen eylem olan kullanırken tasarlama eylemi çerçevesinde her iki bölgenin yoğunluğu, sokak yaşantıları, kentsel çeşitliliği karşılaştırılmıştır. Bunun için Mavişehir Mahallesi’nin tümü ve Donanmacı Tuna Mahalle’lerinin dönüşüm ve yenileme projesinde referansla 20 hektarlık

bölümü analiz edilmiş ve detaylı olarak Ekler bölümünde de sunulmuştur. Öncelikle bölgelerin kapladıkları alanlar üzerinden bir oranlama yapılmıştır. Mavişehir bölgesi, Çarşı bölgesinin 7,5 katı büyüklüğünde bir yeri kaplamaktadır (Şekil 4.72).

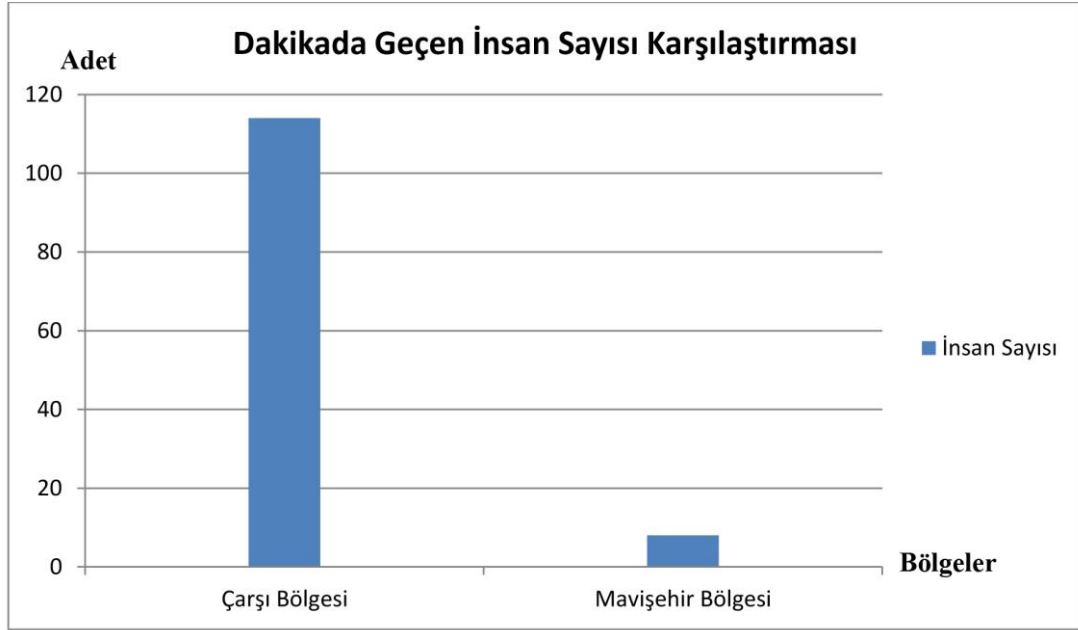

Şekil 4.72 İki bölgenin alan olarak karşılaştırması

Bunun yanı sıra metrekareye düşen kişi sayısı Çarşı bölgesinde 0,030 kişi iken, Mavişehir bölgesinde 0,008 kişidir. Çarşı bölgesinde ortaya çıkan sonuç, Mavişehir bölgesindeki sonucun yaklaşık dört katını oluşturmaktadır (Şekil 4.73). Ayrıca, Mavişehir'deki yere basan yapılaşma oranı yüzde 9,3 olarak hesaplanmıştır. Çarşı bölgesinde ise bu oranın, yüzde 63,5 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Çarşı bölgesindeki yapılaşmanın Mavişehir'dekinin yaklaşık yedi katı olduğu sonucu çıkmaktadır. Karşıyaka Çarşı bölgesinde yapılaşma ve metrekaredeki kişi sayımı analizi ile ortaya çıkan yoğunluk, dakikada geçen insan sayımı analizlerinde de kendini göstermektedir. Çarşı bölgesindeki Kemalpaşa caddesinde dakikada geçen insan sayısı, Mavişehir bölgesindeki 2040 sokaktaki dakikada geçen insan sayısının 14,25 katıdır (Şekil 4.74). Yapılan bu sayısal analizler, kentsel alanlardaki işlevsel çeşitlilik ve sosyal aktivitelerin yoğunluğuyla karşılaştırılmıştır (Erdönmez ve Akı, 2005). Kentsel mekânlarda bulunan kişi sayısı ile karşılaşma oranları arasında bağlantı kurulmuştur (Erdönmez ve Akı, 2005).

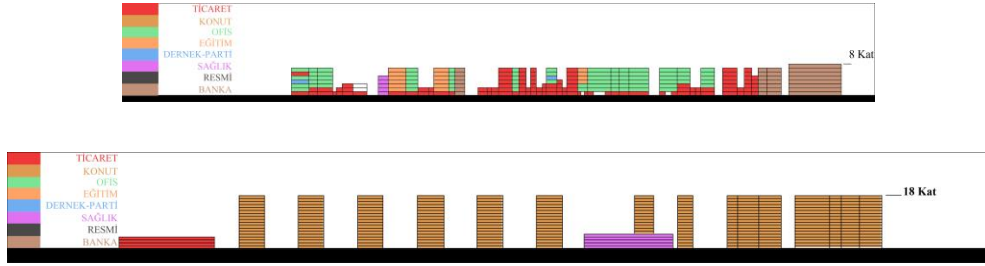
Şekil 4.73 Metrekareye düşen kişi sayısı karşılaştırması

Şekil 4.74 Dakikada geçen insan sayısı karşılaştırması

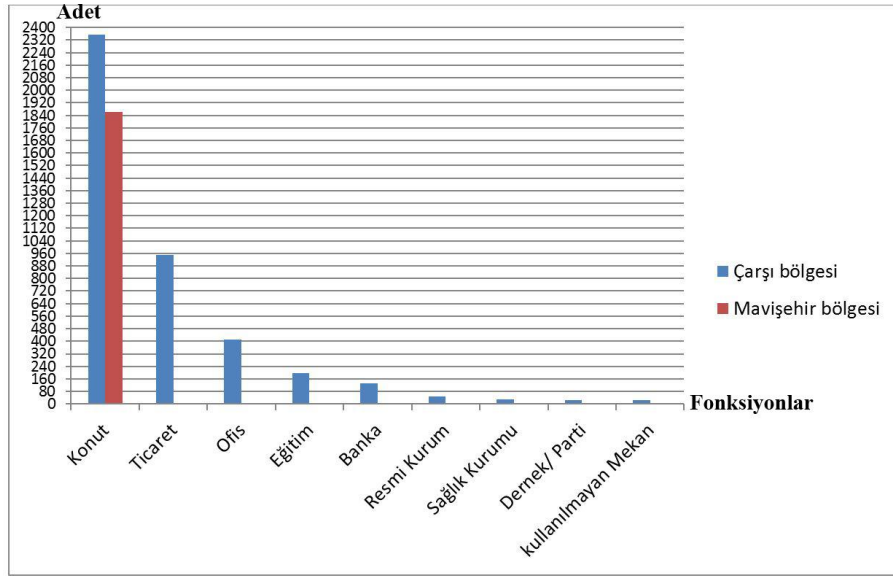
Kentsel çeşitliliğe hangi oranda katkı yaptıklarını tespit etmek amacıyla oluşturulan kat fonksiyon kesitleri, her iki bölgenin işlevsel niteliklerini ortaya çıkarmıştır. Katların fonksiyonlarına ait kesitler birlikte değerlendirildiğinde, iki bölgenin sahip olduğu kentsel çeşitlilik dokusunun farklı olduğu ortaya çıkmıştır.

Çarşı bölgesinde; ticaret, konut, ofis, eğitim, dernek/ parti, sağlık, resmi, banka birimlerine ait olan mekân sayıları, Mavişehir’de sayıca daha az miktardadır. Şekil 4.75’te her bir fonksiyon farklı renklerle kesitlerde gösterilmiştir. Buna göre, işlevsel olarak Mavişehir’in homojen, Çarşı bölgesinin heterojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.75).

Şekil 4.75 İki bölgenin kat fonksiyon analizleri

Katlara ait fonksiyonların grafiksel analizleri de tek bir tablo üzerinde birleştirilerek aktarılmıştır (Şekil 4.76). Grafiksel analizde görüldüğü gibi Çarşı bölgesinde bulunan fonksiyonların birçoğu Mavişehir bölgesinde bulunmaktadır. Bu çıkarıma ek olarak, fonksiyonlar arası oranların farklılığı da grafikte ortaya çıkmaktadır. Çarşı bölgesinde bulunan fonksiyonların birbirleriyle olan sayısal ilişkileri, Mavişehir mahallesindeki fonksiyonlar arası ilişkiye oranla daha yoğundur. Örneğin, ticaret ve konut birimlerinin sayısal verileri Çarşı bölgesinde birbirlerine yakın sonuçlar çıkarırken, Mavişehir’de bu sonuçlar birbirlerine uzaktır.

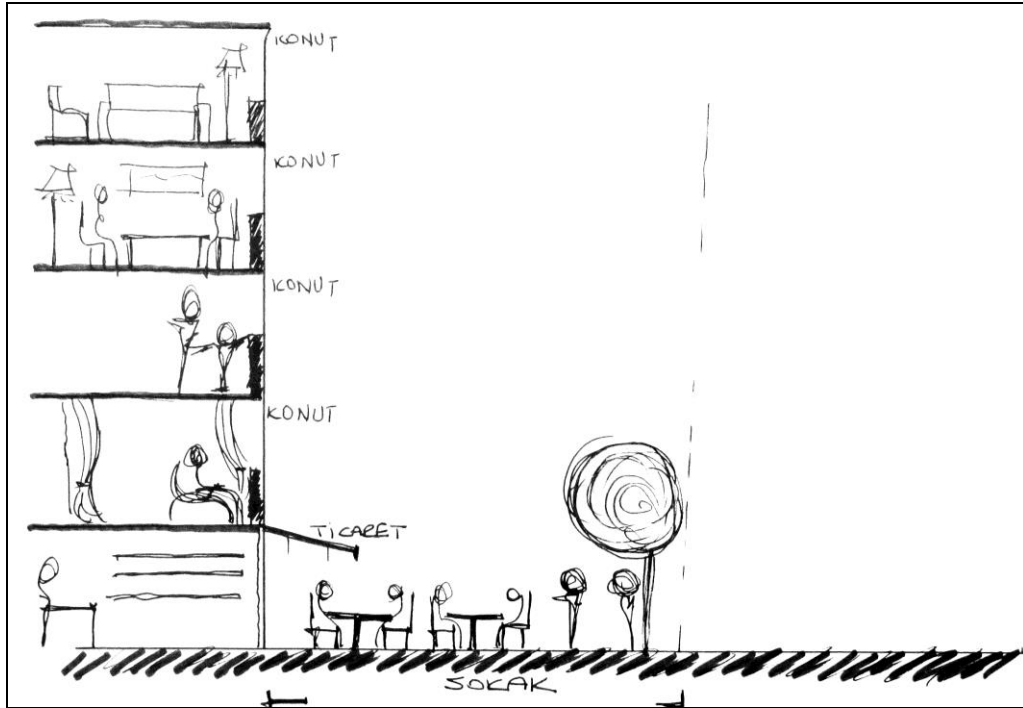
Şekil 4.76 Her iki bölgenin fonksiyon karşılaştırması

Kentsel mekândaki çeşitliliğin, fonksiyon çeşitliliğine bağlı olması, kişilerin bulundukları mekânı farklı zaman dilimlerinde deneyimlemesi ve sürekli yaşayan sokaklar olması, çok işlevliliğe bağlanmaktadır (Jacobs, 2011). Jacobs'ın söylemi üzerinden sonuç çıkarımı yapıldığında, Çarşı bölgesinde bulunan fonksiyon çeşitliliğinin, mekânın kullanımı üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna erişilmektedir. Kat fonksiyon kesitleriyle ortaya çıkarılan kentsel çeşitlilik ve mekânların farklı kişilerce sürekli bir kullanım içerisinde olmasının yer yapma eylemi ile bağlantısı, kişilerin kentsel mekânda sürekli olarak var olmalarıyla bağdaştırılmıştır.

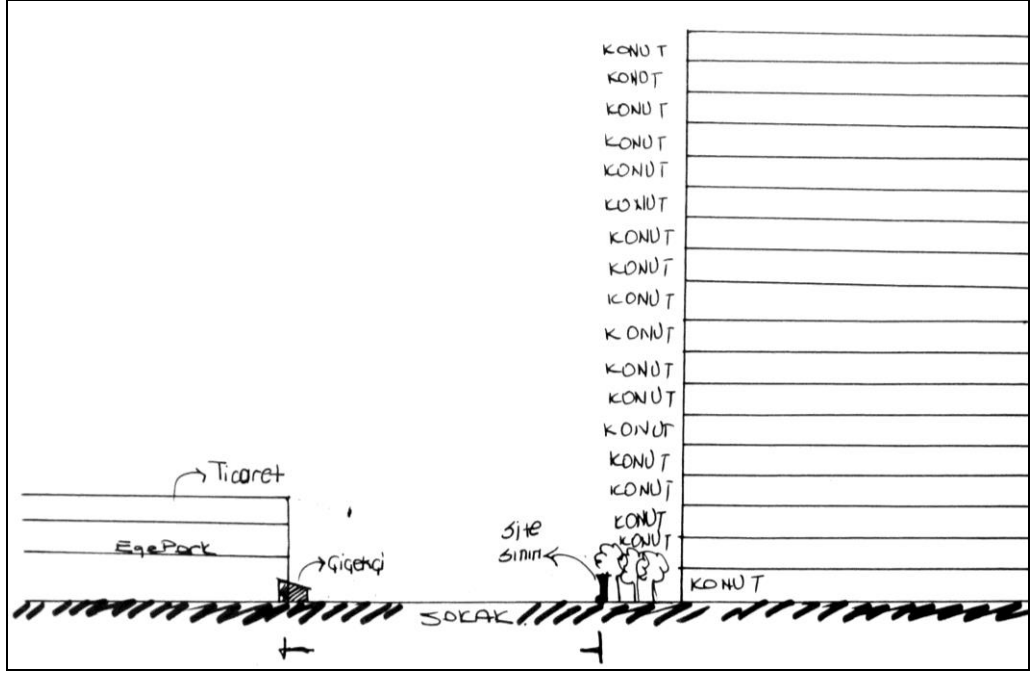
Kişilerin kente müdahaleleriyle yer yapma süreçlerinde olduğu örnekler üzerinden tartışılmıştır. Dolayısıyla, yer yapma süreçlerinde kişilerin mekândaki rolleri, mekânı kendi kullanımları anında tekrar şekillendirerek yerelleştirmeleridir. Gustafson'un (2001) aktardığı fiziksel olarak yeri şekillendirerek yerelleştirme eylemi bu noktada araştırmayı desteklemektedir. Kişilerin sokaklarda var olması ve mevcut mekân üzerinde değişiklikler yapması yer yapma sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. Farklı fonksiyonların birleştirerek oluşturdukları yerler, kişilerin istekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bölgede yaşayanların katkısıyla ve günlük aktivitelerin eklenmesiyle sokakların kullanımı her geçen gün farklılık

göstermektedir. Çünkü bir yer, oraya farklı bir fonksiyonun gelmesiyle değişime uğramaktadır. Örneğin; bir satıcının gelerek tezgahını sokağa yerleştirmesi, hem kişilerin oradaki sirkülasyon doğrultusunu değiştirmekte, hem de orada mevcutta bulunan bir yerin sokağa dağılım biçimini etkilemektedir.

Örneklerin aktarıldığı bölümde; kullanım anında yer yapmak, sürece katılmak, mekânı kullanırken tasarlamak ve o mekânı değiştirmek yer yapmanın ve katılımcılığın getirmiş olduğu bir etkinlik olarak düşünülmektedir. Kullanırken tasarlama eylemi, analiz edilen alanlarda yapılan bazı tespitlerle aktarılmak istenmiştir. Her iki bölgede yapılan görsel analizler ışığında fonksiyonların dağılımları ile ilgili şemalar çıkarılmıştır. Bu analiz için, Çarşı bölgesinde ana arter olan Kemalpaşa caddesi, Mavişehir bölgesinde ise, konut ve alışveriş mekânını birlikte barındıran 2040 sokak belirlenmiştir. Her iki sokağın sahip olduğu mekânsal kurgu, oluşturulan kesitler yardımıyla aktarılmıştır. Sokak kullanımına ve katlardaki fonksiyon dağılımlarına dikkat çekmek için hazırlanmış olan kesitlerle; mekânsal niteliklerin aktarılması istenmiştir(Şekil 4.77 ve Şekil 4.78).

Şekil 4.77 Çarşı bölgesinden bir sokak kesiti

Şekil 4.78 Mavişehir bölgesinden bir sokak kesiti

Sokak yaşantısındaki mekânsal kurguları gösteren plan çalışmalarında, her iki alanın da uzunluğu yaklaşık olarak 460 metredir. Bu mesafe içerisinde barındırılan fonksiyonlar Şekil 4.79’da plan üzerinde gösterilmiştir (Şekil 4.79).

Şekil 4.79 Her iki bölgede yapılan plansal fonksiyon analizi

Yapılan analize göre, aynı mesafede barındırılan fonksiyon adedi ve çeşitliliği sayısal ve nitelik anlamında birbirinden farklıdır. Mavişehir planındaki incelemede sokak üzerinde iki adet fonksiyona rastlanırken, Kemalpaşa caddesinde bu rakam fazladır. Mavişehir planında sadece manav ve çiçekçi birimlerinin görülmesi işlevsel anlamda sokaktaki fonksiyon çeşitliliğinin az miktarda olduğunu gösterirken, Kemalpaşa caddesinde bulunan kumrucu, oturma birimi, imza kampanyası standı, sokak sanatçısı, milli piyangocu, kahve sırası, kafenin dış mekân uzantısı, simitçi, dondurma sırası, dükkân uzantısı ve dersane standı vb. fonksiyonlar caddeyi işlevsel anlamda heterojen kılmaktadır. Kemalpaşa Caddesi Mavişehir'e oranla sayı ve çeşitlilik anlamında yoğundur.

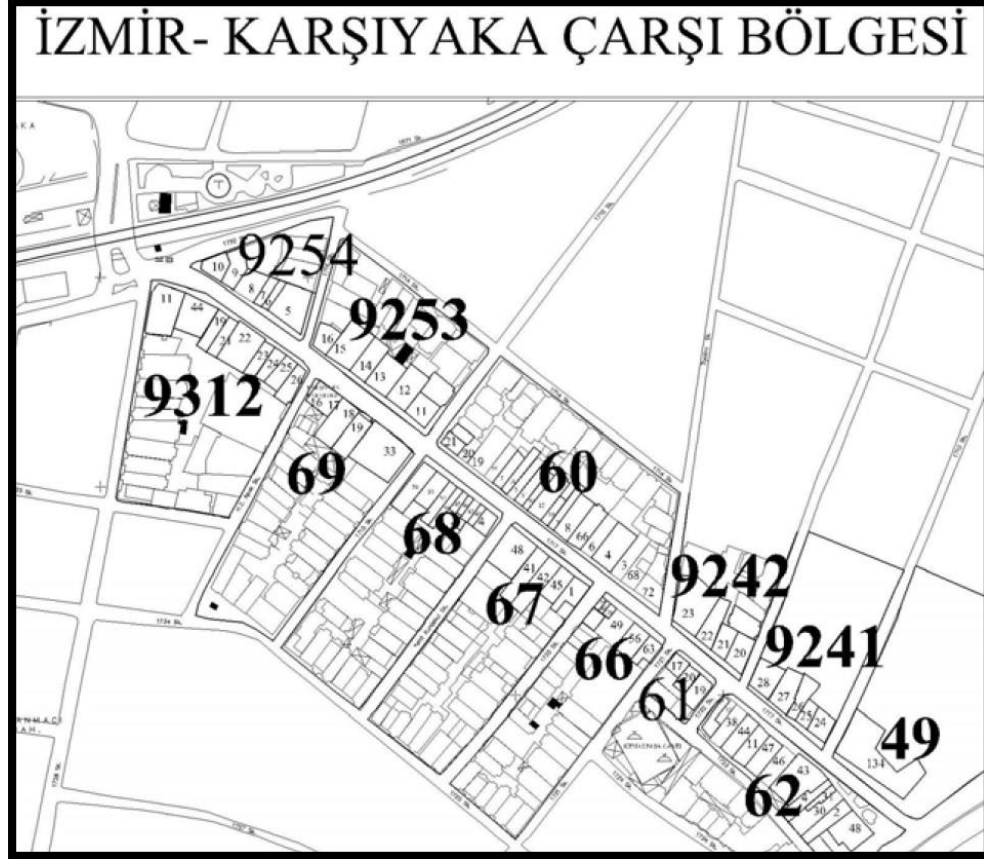
Yukarıdaki analize ek olarak Kemalpaşa Caddesi ve 2040 Sokak üzerinde kentsel mekana açılan kapıların, sokak yaşantısı ve sosyal etkileşim üzerindeki etkisini göstermek üzere her iki sokakta, sokağa açılan kapı sayısı belirlenmiştir. Yapılan analizlerde, sayısal veri olarak Kemalpaşa Caddesi’nde 94 adet, 2040 Sokakta ise 8 adet kapının bu hattı beslediği verisine ulaşılmıştır (Şekil 4.80). Karşıyaka Kemalpaşa caddesinde, Mavişehir’e göre neredeyse 12 kat fazla sayıda kapı açılıyor olması, Kemalpaşa Caddesi’ndeki canlı sokak yaşantısıyla ilişkilendirilmiştir. Her ne kadar mekân, içerisinde bir fonksiyon barındırsa da, bu fonksiyonun kentsel mekâna açılması, açılımın sayısı ve yoğunluğunun sokak yaşantısının şekillenmesi açısından önemi vardır.

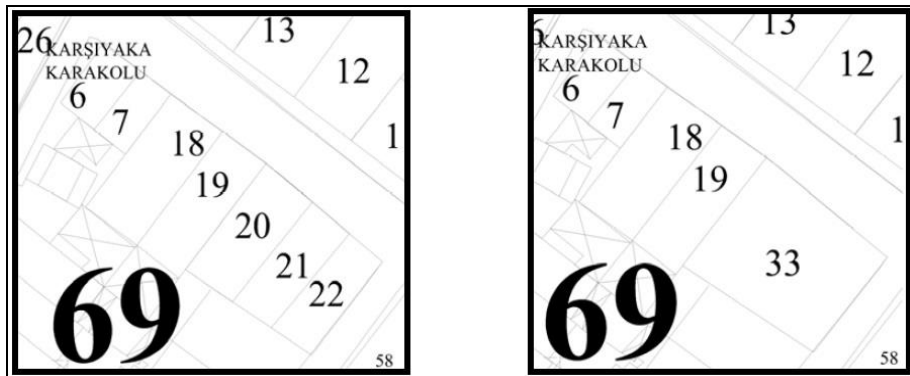
Şekil 4.80 Sokağa açılan kapı sayısı grafiği

Çarşı Bölgesi’nde Kemalpaşa Caddesi’ne açılan kapı sayısı tarihsel süreçte bakıldığında günümüze gelene dek değişiklikler geçirmiştir. Kent dokusunu oluşturan mülkiyet yapısı 3194 sayılı imar kanunun 18. Maddesine göre fiziksel olarak değişmiştir. Bölgenin sahip olduğu parçalı yapılaşmayı, ticaret alanlarının bu bölgeye çekilerek rant oluşturmaya yönündeki değişimle, küçük parseller birleştirilerek büyük yapı adaları oluşturulmuştur (Şekil 4.81) (Özsu, 2006). Örneğin Şekil 4.82’de görüldüğü gibi 69 numaralı bölümde parsel sayısı 7’den 5’e inmiştir (Şekil 4.82). Bu değişim özellikle büyük iş hanlarının oluşturulması yönünde yapılmıştır. 1920 tarihli mülkiyet durumuyla bugünkü arasında farklılıklar

bulunmaktadır. Planda yapılan bu değişikler bina yükseklikleri olarak da fiziksel çevreye yansımıştır (Özsu, 2006).

Şekil 4.81 Karşıyaka Çarşı bölgesi mülkiyet durumu (Özsu, 2006)

Şekil 4.82 69 numaralı bölümdeki parsellerin önceki ve sonraki durumu (Özsu, 2006)

Kentte, tek işlevli ve toplu konutlaşmanın yoğun olduğu Mavişehir bölgesi ile karma işlevlilik oranının daha yüksek olduğu geleneksel sokak dokusuna sahip Çarşı bölgesinin analizleri; toplam alanlar, metrekaredeki insan yoğunlukları, her bir katın

sahip olduğu fonksiyonlar, sokaklarındaki mekânsal yapılanmalar, bu mekânsal yapılanmaların sayı ve çeşitlerinin araştırılması sonucunda çıkarılan tüm sayısal ve görsel veriler ışığında, bu iki alanın yer yapma ve katılımcılık eylemleri çerçevesinde mekânsal kurguları ortaya konulmuştur. Sahip olunan her bir mekânsal kombinasyonun ve çeşitliliğin kentsel alanlardaki önemi vurgulanmak istenmiştir. Kişilerin mekânları kullanırken tasarlaması ve kentsel alana çeşitlilik sunması içerdikleri potansiyellerle örtüşmektedir. Bu açıdan, mekânsal yapılanmaları farklı olan bu iki bölge analiz edilip, hangi tipolojideki mekânsal kurgularda bahsedilen eylemlerin olma olasılığı olduğunun tespitleri yapılmıştır. Buna göre, toplu konut bölgesi olan Mavişehir bölgesinde, sokaktaki mekânsal oluşumların sayısal ve nitelik olarak herhangi bir çeşitlilik göstermediği gözlenmiştir. Bölgede var olan alışveriş merkezi, sahip oldukları ile yer yapma eylemine kavramsal olarak çok işlevli olması yönüyle bağlantılı görülse de, içeriğindeki mekânların değişmez olması yönünden, eyleme dâhil olmadığı fikrine varılmıştır. Çarşı bölgesi ve özellikle Kemalpaşa Caddesi gün içerisinde değişik işlevsel kombinasyonlara zemin hazırlayan yapısıyla yer yapmaya olanak sağlamaktadır. Farklı mekânsal kombinasyonların potansiyellerini kullanarak, kullanım esnasında katılımın, kullanırken tasarlamının, kentin sokaklarını kullanırken somut durumlar yaratarak mekânı yeniden konfigüre etmenin, yerleştirmenin mümkün olduğu Çarşı bölgesinin tersine toplu konut bölgesinde kullanırken ve içinde yaşarken yer yapma potansiyelinin olmadığı tespiti yapılmıştır.

Kişinin bir mekânı kullanırken tasarlaması; oranın planlama sürecinde bulunup katılım sağlaması, fikirlerini belirtmesi kadar önemli bir konudur. Bir bölgenin yeniden tasarlanması için katılımcı toplantılar yapılmalı, katılımcılar arasında orada yaşayanların da bulunduğu bu toplantılarda, ihtiyaçlar doğrultusunda mekânsal planlama önerileri oluşturulmalıdır. Özellikle kentsel dönüşüme uğrayacak alanlarda kullanıcılarla görüşmek, katılımlarını sağlamak önemlidir. Kentsel dönüşüm alanları özellikle kentin merkezinde yer alan ve uzun yıllar geçmişi olan alanlar ise, bu konuya özellikle özen gösterilmeli ve halkla fikirler buluşturulmalıdır. Her iki bölgenin, nüfus yoğunluğunun, işlevsel çeşitliliğin, kullanım yoğunluğunun ve kamusal mekânın kullanım niteliğinin çıkarılması sonucunda, mekânsal

yapılanmanın en az katılımcı süreçler kadar önemli olduğunu ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşüm projelerinde var olan yapıdaki mekânsal değerler ne ölçüde dikkate alındı sorusunu araştırmak üzere; kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme projesine bir sonraki başlıkta yer verilmiştir. Belediyenin Çarşı bölgesi için önerdiği kentsel dönüşüm ve yenileme projesi, kentsel dönüşüm tanımlamalarıyla birlikte aktarılmıştır. Önerilen yeni kentsel modelin oluşturacağı mekânsal kurgunun, yapılan analizlerden çıkarılan tespitlere göre hangi noktada yer aldığı, sonuç ve değerlendirmeler bölümünde tartışılacaktır.

4.5 Belediye Tarafından Önerilen Kentsel Dönüşüm Modeli

Kentler varoluşları itibariyle sürekli değişim ve dönüşüm içindedirler. Bu dönüşümler kimi zaman önceden planlanmış, kimi zaman ise kendiliğinden olmuşlardır. Endüstri Devrimi'yle başlayan kentlerin dönüşüm süreçleri, kırdan kente göçlerin vermiş olduğu yoğunlukla beraber, işçi sınıfına sunulan sağlıklı yerleşimlerin oluşmasına yol açmıştır. Bunun devamında, 2. Dünya Savaşı'nın ardından tahrip olan kent dokusunun yenilenmesi için projeler üretilmiştir. 1980 sonrasında ağır sanayi sitelerinin terk edilmesi, kişilerin kırdan kente göç etmesi, sanayi alanlarını kentsel dönüşümün bir parçası haline getirmiştir. Türkiye özelinde ise, 1999 Marmara depreminin ardından tahrip olan kent dokusunun yenilenmesiyle kentsel dönüşüm projeleri üretime geçmiştir. Bunun yanı sıra özellikle İstanbul'da, dışarıdan gelen göçün vermiş olduğu sınır genişlemesi, kentsel dönüşümün tekrardan gündeme gelmesine yol açmıştır (Dayıoğlu, 2006). Kentsel dönüşüm; “.... fiziksel, sosyal ve ekonomik değişimlerden dolayı sorunlar yaşayan ve kendi kullanıcılarına sağlıklı yaşam çevrelerini sunmakta geri kalan bölgelerin yeniden geliştirilerek kente tekrar sosyo-ekonomik ve fiziksel bir katılım sağlamasını amaçlayan bir kentsel müdahale....” olarak tanımlanmaktadır (Dayıoğlu, 2006).

Çağdaş kapitalist toplumlarda bazı bölgelerin yeniden yapılandırılması kentsel dönüşüm, kentsel canlandırma, soylulaştırma gibi kavramlarla isimlendirilmekte ve genellikle bu bölgeler kent içi atıl kalmış alanlar olmaktadır. Bu dönüşüm ve

canlandırmalar kent içinde toplumsal ve mekânsal olarak yaşam faktörünü de etkileyen olaylar haline gelmiştir (Kurtuluş, 2005).

Kentsel dönüşüm, kentsel parçaların sosyal, fiziksel ve ekonomik dönüşümlerinin süreci olarak da tanımlanmaktadır. İlk olarak gelişmiş Batı ülkelerinde ekonomik olarak zayıf ve çöküntü halinde bulunan, sosyal dayanışmanın olmadığı veya yok olmaya başladığı alanlarda zayıf ekonomik koşulları düzeltme amacıyla yapılmıştır. Ataöv ve Osmay'a göre, dünya örneklerine bakıldığında bu bakış açısıyla yapılan dönüşüm Türkiye özelinde ise sadece fiziksel olarak yer almış ve toplumun sosyal içeriği dikkate alınmamıştır (Ataöv ve Osmay, 2007). Dönüşümün gerçekleşeceği yerlerde rant kaygısı da en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kamunun bellek mekânları olan kamusal alanların kentsel dönüşüme uğrayarak nitelik değiştirdiği örnekler mevcuttur (Türkün, 2012).

İlhan Tekeli'ye göre;

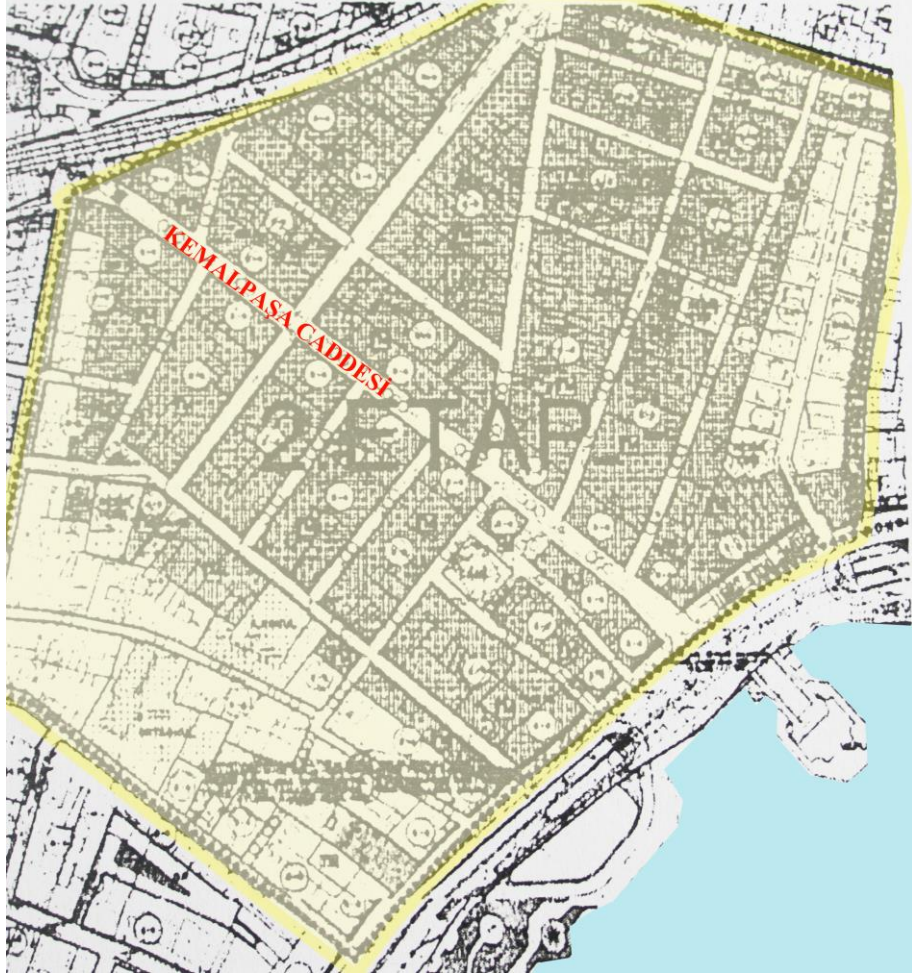
Kentsel ya da mimari tasarımlara dayanılarak, güzel ve estetik olanın vaat edilerek, eskinin yıkılarak yeninin yapılmasının savunulması olmaktadır. Geçmişin yıkılması, geleceğin güzel olması üzerinden savunulmaktadır. Yeni yapılacak henüz yapılmadan güzel; yıkılacak olan da onların kullanıcılarının değerlendirmelerini dışlayarak çirkin olarak ilan edilmektedir (Tekeli, 2012, s.28).

Kentsel dönüşüm başlığında geçen dönüşüm kelimesi, İlhan Tekeli'ye (2011) göre yapısal bir değişikliğe atıfta bulunmaktadır. Yapısal değişikliğin iki yönlü olduğunu düşünen Tekeli, bir yönüyle kentin parçalarının hızlı ve tepeden inme değişikliklerle yapısal anlamda nitelik değiştireceğini diğer yönüyle biriken dönüşümlerle kentin 'evrimsel bir oluşum' geçireceğini savunmaktadır. Dönüşüm projelerinde dönüşümün kentin fiziki durumundan kaynaklanmasının dışında başka nedenler de bulunmaktadır. Tekeli tarafından 'Psödo Dönüşüm Projeleri' olarak adlandırılan bu projeler bu kapsama girmektedir. Bunlar, günümüzde oldukça yaygın olan, deprem riski taşıması sebebiyle bir bölgenin değişim ve dönüşüme uğraması anlamlarına gelmektedir. Bu gruba insanların can güvenliği açısından önemli olan sağlıklı

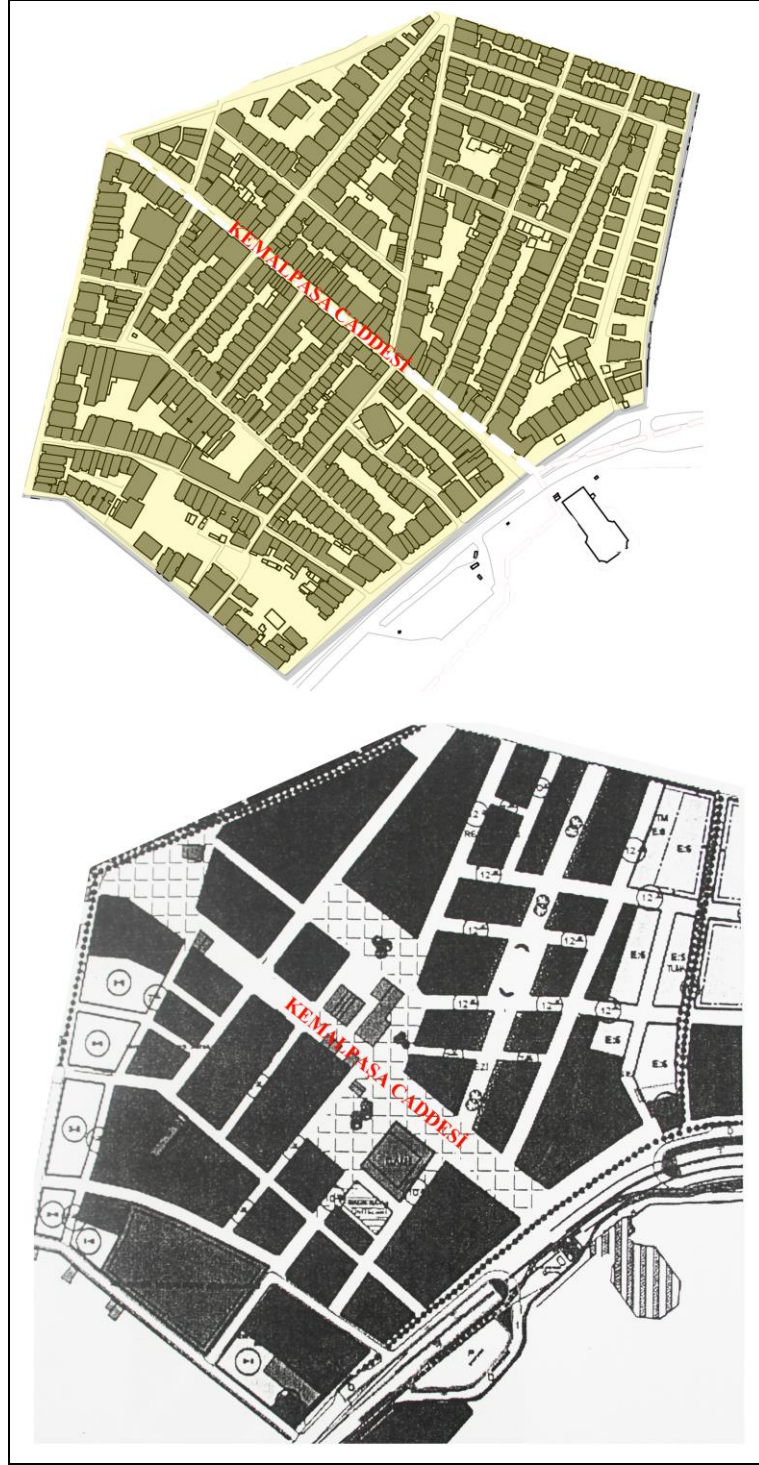
binaların yenilenmesiyle birlikte merkezde bulunan, değersiz gibi görülen ancak rant getirecek alanlarda binaların yıkılarak, yerel yönetimlerce yeniden yapılması da girmektedir (Tekeli, 2011). Tekeli'ye göre; “her yenileşme ve dönüşme kararının kaybedenleri ve kazananları vardır” (Tekeli, 2011).

Tekeli'nin de bahsettiği gruba girecek olan bir kentsel dönüşüm projesi İzmir Karşıyaka için üretilmiştir. 2012 yılında, Karşıyaka Belediyesi tarafından seçilen 6 mahallenin kentsel dönüşüm projeleri tamamlanmıştır. Bu projeler, deprem riski taşıması ve zemin problemleri dolayısıyla, ilk etapta Alaybey, Tersane ve Tuna Mahallelerini, ikinci etapta, Karşıyaka Çarşı bölgesini ve Donanmacı Mahallesinin bir bölümünü, üçüncü etapta ise Bahriye Üçok ve Bahariye Mahallerini içermektedir. 93 hektarlık bir alanı dönüştürecek olan projede yapılacak olan mekânsal değişiklikler belirlenmiştir. Bunlar; sahildeki binaların rezidans olması, sosyal ve ticari alanların metre karelerinde artış olması, yeni binalarda yer altı otoparkları olması, turizm alanlarının ve yeşil alanların artırılması, Çarşı bölgesinde sıkışıklığa çözüm bulunması, meydanlar yapılması, cami önünde geniş bir alan yaratılmasıdır (Karşıyaka'da 3 etaplı yenileme, bt).

Tuna ve Donanmacı mahallelerini içeren ikinci etap kentsel dönüşüm projesi, toplam alan olarak 20 hektarlık bir bölümü kapsamaktadır (Şekil 4.83). Planlama açısından bazı ilkeler hazırlanmıştır. Bunlar; Kemalpaşa Caddesi'nin meydanlaştırılması, Alaybey bölgesiyle bağlantı kurmak için ticaret ve konutun bir arada olduğu bir yerleşim yapılması, tescilli yapıların ortaya çıkarılması, Kemalpaşa camisinin önünde meydan yapılması, opera ve sergi salonu yapılması, balık stantlarının aynı noktaya toplanması, eğitim yapılarının birleştirilmesi ve yer altı otoparklarının yapılması olarak belirlenmiştir (Şekil 4.84) (Karşıyaka Belediyesi, 2013).

Şekil 4.83 2. etap kentsel dönüşüm alanı (Karşıyaka Belediyesi, 2013)

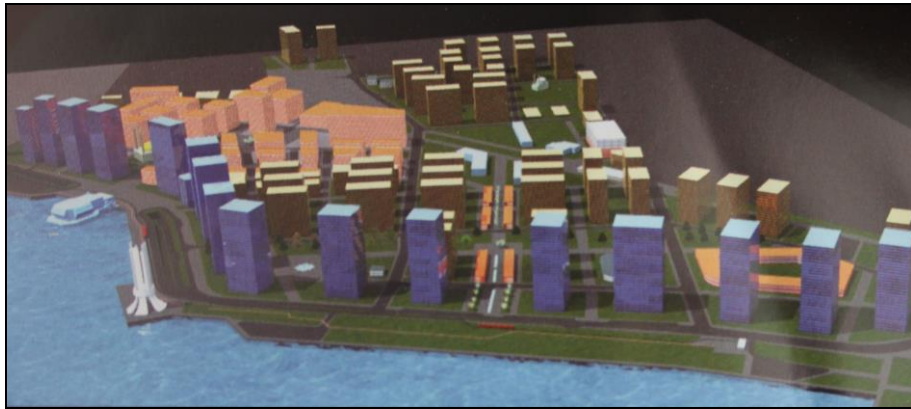

Şekil 4.84 Öneri planlama ile mevcut durumun karşılaştırılması (Karşıyaka Belediyesi, 2013)

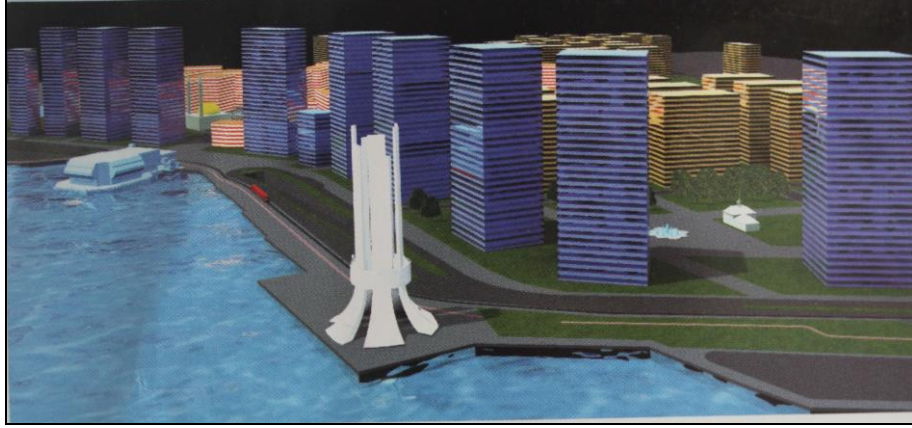
Şekil 4.84'te öneri planlama ve mevcut durumun karşılaştırılması yapılmıştır (Şekil 4.84). Karşılaştırma sonucunda ortaya çıkan, Kemalpaşa Caddesi'nin daha da genişletilerek, çevresindeki parsellerin kullanımlarında tekil fonksiyonlara yer vermektedir. Sokaklarda genişletmeler ve meydanlar önerilmiştir. Genellikle yapılmaya çalışılan ise, aynı fonksiyona sahip mekânların aynı parsel veya adaya toplanması yönündedir. Örneğin, dini tesislerin tek bir alana toplanması, eğitim tesislerinin plan olarak revize edilerek tek alana toplanması ve yerinin banliyö hattı yakınına alınması, balıkçıların tek bir alana toplanması bu savı desteklemektedir. Bu mekânsal kurgunun, Jacobs'ın (2011), Raskin'in yorumlamalarına yer verdiği şu cümlelerle eşleştiği düşünülmektedir.

Şehirler farklı sebeplerle ve farklı amaçlarla farklı şeyler yapan insanlarla doludur, mimari de bu farklılığı yansıtır ve ifade eder. İnsanlar insan oldukları için bizi ilgilendirirler. Edebiyat ve tiyatrodaki olduğu gibi mimaride de insanların ortamına canlılık ve renk veren şey o müthiş insan çeşitliliğidir.... Monotonluğun zararını göz önüne alırsak....bölgeleme yasalarımızdaki en önemli hata, koca koca alanların tek bir kullanıma müsaade etmeleridir (Jacobs, 2011).

Halka tanıtım amaçlı hazırlanmış üç boyutlu görsellerden de görülebileceği üzere öneri projede; geniş sokaklar, çok katlı yapılaşma, geniş yeşil alanlarda yükselen bloklar ve zonlama hâkimdir (Şekil 4.85, Şekil 4.86 ve Şekil 4.87) (Karşıyaka Belediyesi, 2013).

Şekil 4.85 Öneri kentsel dönüşüm planına göre Tuna ve Donanmacı Mahalle'lerinin görselleştirilmesi (Karşıyaka Belediyesi, 2013)

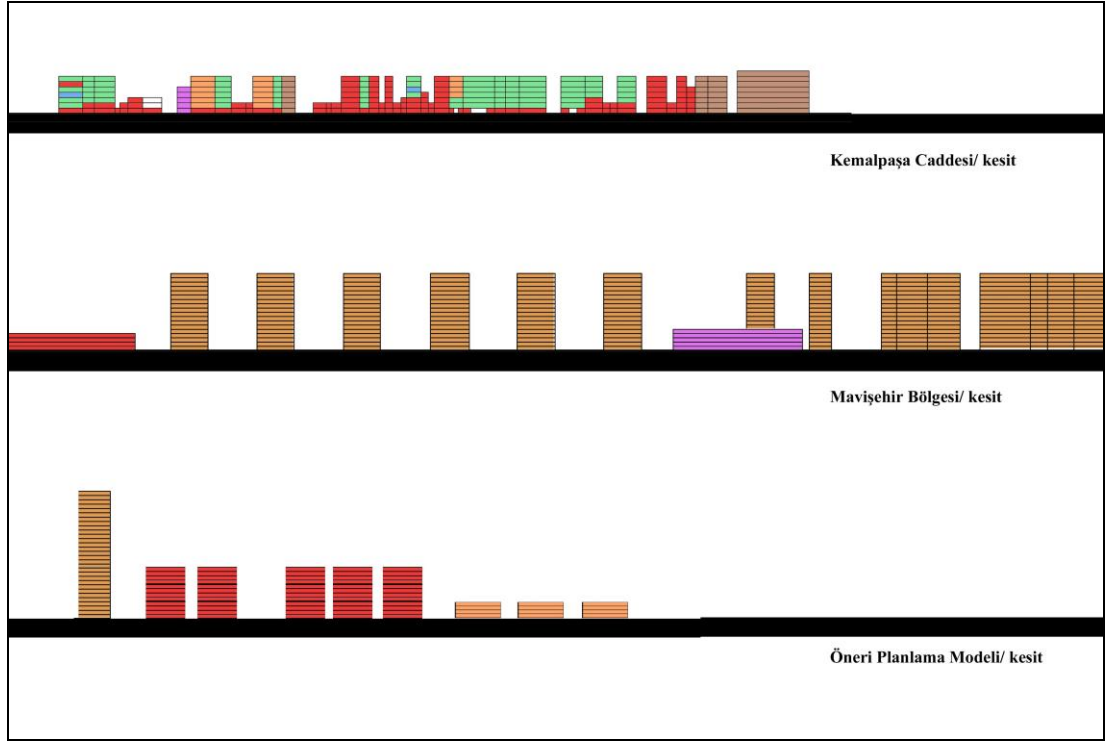

Şekil 4.86 Öneri kentsel dönüşüm planına göre Tuna ve Donanmacı Mahalle'lerinin görselleştirilmesi (Karşıyaka Belediyesi, 2013)

Şekil 4.87 Öneri kentsel dönüşüm planına göre Tuna ve Donanmacı Mahalle'lerinin görselleştirilmesi (Karşıyaka Belediyesi, 2013)

Öneri kentsel dönüşüm modelindeki mekânsal yapılanma; sahip olduğu çok katlı yapılaşma ve bölgeleme seçimlerinden yola çıkarak Mavişehir Mahallesi'nde yapılan analizlerle de karşılaştırılması yapılmıştır. Her üç durumun kesitlerini gösteren Şekil 4.80'de fonksiyonel anlamda sahip olunan doku açıkça görülmektedir. Kemalpaşa Caddesi'nin fonksiyonel anlamda sahip olduğu heterojen doku, yerini Mavişehir Mahallesi'ndeki gibi homojen yapılaşmaya bıraktığı analizlerle ortaya çıkmıştır (Şekil 4.88).

Şekil 4.88 Çarşı Bölgesi, Mavişehir Mahallesi ve öneri planlama modelinin karşılaştırılması

Dönüşüm ve yenileme sonrası oluşacak mekânsal kurguda, bellekteki mekânsal aktiviteler, mekânsal nirengi noktaları kendilerine tekrardan yer bulabilecekler midir? Mekânın kullanıcılarının bu mekânsal kurgu üzerine yükleyecekleri yeniden yapılanmalar olacak mıdır? Neresi kullanıcılar için verimli bir mekân olacak ve nasıl yer haline dönüşecektir? Mekânla düşünme paydaşlığında bulunmanın etkileri olacak mıdır? Bu soruların cevaplarının alınması amaçlı geniş bir analiz ortamı oluşturulmalıdır. Çıkarılan sonuçların yenilenmiş ve dönüşmüş kent parçalarında ne şekilde tezahür edeceği ilerleyen zamanlarda ortaya çıkacaktır.

BÖLÜM BEŞ

SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Kentler sahip oldukları mekânsal yapılanmalarla, bünyelerinde mekândan öte başka değerleri de barındırmaktadırlar. Mekânın sahip olduğu kullanım çevresini aşmasıyla, başka etkenlerle iletişime geçmesiyle ve daha da önemlisi esas kullanıcıları tarafından serbest bırakılması yerine, tekrardan şekillendirilmesiyle değeri artmaktadır. Bu değer artışı, mekânı, mekân olmaktan çıkarıp, kişi belleklerine yerleşen bir 'yer' haline bürünmesini sağlamaktadır. Bu yerler zaman içerisinde bulundukları bölgelerde önemli nirengi noktalarını oluşturmaktadırlar. Bu noktalar kişilerin kenti yerelleştirdiğini ve bu mekânların aslında kentliye ait olduğunu göstermektedir. Jacobs ve Gustafson'un kentin aslında kentliye ait olduğu, yerelleştirerek kullanıcı ile etkileşime geçtiği ve bu yerlerin kişilerin sosyal yaşantılarındaki etkileri üzerinden yaptıkları söylemler, yapılan analizlerle desteklenince tezde vurgulanmak istenenler ortaya çıkmıştır. Vurgulanmak istenen noktalardan biri, kenti kullanan kişilerin kullanım esnasında, bulundukları mekânları değiştirmesi, şekillendirmesi ve yerelleştirmesi, sonuç olarak yaşantılarına katmasıdır. Verilen örneklerle, kullanım anındaki mekânın yeniden konfigüre edilmesinin önemi ve hangi mekânsal yapılanmaların buna izin verdiği gösterilmek istenmiştir. Kent sokaklarında mekânın yeniden konfigüre edilmesini sağlayan farklı mekânsal kurguların olup olmaması, mekânın sahip olduğu en önemli potansiyel olarak görülmüştür. Kent dokusunun sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerin haricinde, yoğunluk ve fonksiyon çeşitliliğinin de öneminin olduğu yapılan analizler çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Analiz için Çarşı bölgesi ve Mavişehir bölgesi seçilmiştir. Mekânsal analizler sonucunda kentsel dokudaki işlevsel olarak heterojen ve homojen olma durumunun, mekânın kullanıcı tarafından yeniden tasarlamasını etkilediği görülmüştür. Kentsel çeşitliliğin fazla olmasının, yoğunluğun ve karşılaşma oranlarının sık olmasının büyük ölçüde mekânsal potansiyelden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Mekânların potansiyelleri kentlerde somut durumlar yaratarak, mekânın yeniden tasarlamasını ve yerelleştirmesini sağlamaktadır. Potansiyeller dâhilinde kabul edilen kentsel çeşitlilik ve yoğunluk

parametreleri sayesinde yaşanır, sosyal ve üretilebilir yerler ortaya çıkar ve bu yerler kentlinin bulunduğu mekânı sahiplenmesini sağlar.

Günümüzde oldukça yoğun bir biçimde uygulanan kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinde, örnek alınacak ve uygulanacak olan mekânsal yapılanma tipolojisi oldukça önemlidir. Tüm bu analizler sonucunda ortaya çıkmıştır ki, bu yapılanmanın oluşturulmasında gözden kaçırılan faktörlerin başında yaratılacak olan kent dokusunun mekânsal çeşitliliğe izin vermemesi gelmektedir. İzin vermemesi durumunda, gelecekte, mekânsal ve sosyal ayrışma, sınıf ayrımı, iletişim kopukluğu ve hayattan izole olma gibi pek çok olumsuz değişimin ortaya çıkacağı varsayılabilir. Dönüşüm ve yenileme projelerinde var olan sokakların yok edilmesi ve yeniden kentsel hafıza yaratma potansiyeli yok edilmektedir. Kentlinin yaşadığı süreç boyunca benimsediği ve hafızasında yer eden bu sokakların yok edilmesi, kişilerin oluşacak olan yeni kentsel dokuda yer ve hafıza edinme zorluğu getireceği öngörülebilir. Bu olumsuzluklara izin vermemek amacıyla, var olan kentsel dokunun bozulmadan önce iyi bir şekilde analiz edilmesi ve sahip olduğu değerlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu tezin amacı, yapılan analizlerle dönüşüm öncesi var olan değerleri ortaya çıkarmak ve bunlara dikkat çekmektir. Sahip olunan mekânsal değerlerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kentsel bellekte bir geçmişi olan Çarşı bölgesi, toplu konutlaşmanın yoğun olduğu Mavişehir bölgesi ve önerilen dönüşüm projesi mekânsal yapılanmayı farklı şekillerde oluşturarak gözler önüne sermektedir. Analizlerde açıkça görülmüştür ki, uygulanmak istenen kentsel dönüşüm ve değişim Mavişehir modelini örnek almakta, toplu konutlaşma ve fonksiyonel zonlamanın hâkim olduğu bir uygulama planlanmaktadır. Mavişehir mekânsal yapısının dönüşüm projesinde tekrar uygulanmak istenmesiyle Çarşı bölgesinin Mavişehirleşeceği öngörülebilir.

KAYNAKLAR

About MPC, (bt). 26 Eylül 2013, <http://www.metroplanning.org/about/index.html>

About, (bt). 10 Kasım 2013, <http://openstreets.co.za/about>

Altun, D. A. (2011). İzmir'de konut pratiğinin dönüşümü ve kapalı konut sitelerinin ortaya çıkışı. *Ege Mimarlık*, 2 (77), 26-32.

Altun, T. D. (2008). Yeni yaşam tarzları: Kapalı konut yerleşkeleri. *DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 10 (3), 73-85.

Ataöv, A., ve Osmay, S. (2007). Türkiye'de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım. *METU Journal of Faculty of Architecture*, 24 (2), 57-82.

Avar Arslan, A. (2009). Lefebvre'in üçlü- Algılanan, tasarlanan, yaşanan mekan-diyalektiği. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya*, (17), 7-16.

Aydoğan, M. (2007). Katılımcı planlama ve demokratik yerel yönetim hedefinde İzmir modeli. *Ege Mimarlık*, 1 (60), 24-27.

Barışın resmi dünya turunda, (bt). 10 Kasım 2013, <http://www.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/962>

Barışın resmi dünya turunda, (2010). 10 Kasım 2013, <http://www.bizimizmir.net/haberayrinti-963.html>. Telif Hakkı 2009 Bizim İzmir.

Change by design/ Kenya, (bt). 10 Kasım 2013 <http://thesischronicle.wordpress.com/2011/07/14/change-by-design-kenya/>

Çeliker, N. (2013). *Tuna Mahallesi*. (25 Ekim 2013, B. Seba, Röportaj Yapan)

Çıkış, Ş., ve Ek, F. İ. (2009). Konutta lüks kavramının imgesel dönüşümü: İzmir kent merkezinde çok katlı lüks konutlar. *Mimarlık*, (348), 64-71.

Çocuklar hayal ederse (bt). 10 Kasım 2013, <http://www.milliyet.com.tr/cocuklar-hayal-ederse/eg/haberdetay/17.05.2009/1095628/default.htm>. Telif Hakkı 2009 milliyet.com.tr.

Dayıoğlu, O. (2006). *Kentsel gelişimde dönüşüm projeleri: Süreç ve aktörlerin tanımlanması, Zeytinburnu örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Diktaş, E. O. (2012). Toplumsal ve politik bir kip olarak kamusal ve kamusal mekan/boşluk. *Ege Mimarlık*, 2 (81), 20-23.

Erdin, H. E. (2011). Lost natural networks of the cities: Storm water drainage network— Mavisehir housing district, Izmir / Turkey. *47th ISOCARP (Uluslararası şehir ve bölge plancıları birliği) Kongresi*, 1-11.

Erdönmez, M. E., ve Akı, A. (2005). Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerinde etkileri. *Megaron*, 1 (1), 67-87.

Fethi, H. (2010). *Katılımcı mimarlık*. (S. Özaloğlu, Çev.). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Friedmann, J. (2010). Place and place-making in cities: A global perspective. *Planning Theory & Practice*, 11 (2), 149-165

Glover, J. (2013). *Converting construction sites into public spaces this big city*.10 Kasım 2013, <http://thisbigcity.net/converting-construction-sites-public-spaces/>

Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2008). İzmit'te yer kimliği ve kentin bilişsel temsilleri. *İzmit'in Değişen Kimliği* içinde (9-46). İzmit Belediyesi Yayınları.

- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, (21), 5-16.
- Güner, D. (2012). Performans ve edimsellik olarak mimarlık. *Ege Mimarlık*, 2 (81), 24-29.
- Günümüzde Karşıyaka*, (bt). 22 Eylül 2013, <http://www.karsiyaka.bel.tr/karsiyaka-107.html>
- Gürkaş, E. T. (2009). Spatial segregation and place - Making practice in an urban space. D. Koch, L. Marcus, & J. Steen (Dü.), 7. *Uluslararası Space Syntax Sempozyumu*, 115, 1-7. Stokholm: Stokholm Sempozyumu.
- Harman, G. (2012). *Kentsel dönüşüm varlıklı sınıfın merkeze dönme isteğidir*. 20 Kasım 2013, <http://ekonomi.milliyet.com.tr/-kentsel-donusum-varlikli-sinifin-merkeze-donme-istegidir/ekonomi/ekonomidetay/13.06.2012/1553024/default.htm>
- Harvey, D. (2009). *Sosyal adalet ve şehir* (3. Basım). (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1973)
- Hasırcı, D. (2010). Art and design with children's participation. *2010 ART&DESIGN for Social Justice Sempozyumu*, 11-15. Florida: Florida State Üniversitesi.
- Hasırcı, D. (2013). Profesör Henry Sanoff ile katılımcı yaklaşımlar. *İç Mimar*, (28), 129-130.
- Hasol, D. (2005). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü* (9. Basım). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan şehirlerinin ölümü ve yaşamı* (1. Basım). (B. Doğan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Karşıyaka Belediyesi. (2013). *Karşıyaka kentsel dönüşüm projeleri*. Karşıyaka Belediyesi.

Karşıyaka Belediyesi. (2013). *Kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm hakkında merak edilenler*. Karşıyaka Belediyesi.

Karşıyaka Haritası, (bt). 22 Eylül 2013, <http://www.karsiyaka.bel.tr/karsiyaka-106.html>. Telif Hakkı 2012 Karşıyaka Belediyesi.

Karşıyaka'da 3 etaplı yenileme, (bt). 5 Şubat 2012, <http://www.milliyet.com.tr/karsiyaka-da-3-etapli-yenileme/eg/haberdetay/05.02.2012/1498248/default.htm>

Koçyiğit, R. G. (2007). *Mimarlıkta yersizleşme ve yerin yeniden üretimi*, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul

Korkmaz, E. (2007). *Kentsel kamusal mekanda değer yaratma yaklaşımında katılımcı bir model önerisi*, Şehircilik Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul

Kunze, A., Halatsch, J., Vanegas, C., Jacobi, M. M., Turkienicz, B., ve Schmitt, G. (2011). A conceptual participatory design framework for urban planning: *The Case Study Workshop 'World Cup 2014 Urban Scenarios'*, Porto Alegre, eCAADe, 895-903.

Kurtuluş, H. (2005). *İstanbul'da kentsel ayrışma* (1. Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Küçükgörür, G. (2013, Ekim 25). *Mavişehir Mahallesi*. (B. Seba, Röportaj Yapan)

Lefebvre, H. (2013). *Kentsel devrim* (1. Baskı). (S. Sezer, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Mavişehir 1. Etap Site Yönetimi, (bt). 10 Kasım 2013, <http://mavisehir1.com/sayfalar/ana-sayfa/>. Telif Hakkı 2013 Mavişehir 1.Etap Site Yönetimi.

Montgomery, J. (1997). Cafe culture and the city: The role of pavement cafes in urban public social life. *Journal of Urban Design*, 2 (1), 83-102.

Mural Arts Program, (bt). Making a mural. 20 Mart 2014, <http://muralarts.org/about/making-mural>. Telif Hakkı 2014 City of Philadelphia Mural Arts Program.

Nowak, J. (2007). *Creativity and neighborhood development strategies for community investment*. Filedelfiya, Pensilvanya.

Nowak, J. (2007). *The power of placemaking*. Filedelfiya, Pensilvanya.

Nüfus Bilgileri, (bt). 22 Eylül 2013, <http://www.karsiyaka.bel.tr/karsiyaka-107.html>

Open Streets for Cape Town!, (bt). 10 Kasım 2013, <https://www.thundafund.com/ProjectDetails.aspx?projectId=183>. Telif Hakkı 2014 Thundafund Pty Ltd.

Özaloğlu, S., ve Kennedy, N. F. (2009). Yönetimin kalitesi kentlerin yaşanabilirliğinde gizli: Katılımcı mimarlık: Nereye kadar?. *Mimarlık Dergisi*, (346).

Özcan, N. S., ve Çubukçu, E. (2012). Mekansal tercih ve aktif yaşam: Kapalı site ve kent merkezi. *Arredamento Mimarlık*, (11), 118- 123.

Özsu, S. A. (2006). *İzmir Karşıyaka çarşısında fiziksel dönüşümün değişen tüketim alışkanlıkları bağlamında incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Özüduru, B., ve Yalçiner Ercoşkun, Ö. (2013). Ankara'daki alışveriş caddelerinde ticari mekanlar ve sosyal sürdürülebilirlik araştırması. *Megaron*, 8 (1), 29-44.

Peach, J. (2013). *The Los Angeles park that used to be a parking lot*. 10 Kasım 2013, <http://thisbigcity.net/the-los-angeles-park-that-used-to-be-a-parking-lot/>

Perdikogianni, I. (2007). From space to 'place': The role of space and experience in the construction of “place”. 6. *Uluslararası Space Syntax Sempozyumu*, 52.1-52.14. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. Space Syntax İstanbul adresinden alınmıştır

PPS Project for Public Spaces, (2012). *Placemaking and the future of cities*. 26 Eylül 2013, <http://www.pps.org>

Project for Public Spaces, (bt). *What is placemaking?*. 26 Eylül 2013, http://www.pps.org/reference/what_is_placemaking/

Project for Public Spaces, (bt). *What makes a successful place?*. 26 Eylül 2013, <https://www.pps.org/reference/grplacefeat/>

Project for Public Spaces, (bt). *Eleven Principles for Creating Great Community Places*. 26 Eylül 2013, <http://www.pps.org/reference/11steps/>

Quinta Monroy housing, (bt). 10 Kasım 2013, http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2010/smallscalebigchange/projects/quinta_monroy_housing

Rapoport, M. (2011). Creating place, creating community: The intangible boundaries of the Jewish 'Eruv'. *Environment and Planning D: Society and Space*, (29), 891-904.

- Ricketts, A. (2008). *Participation in place-making: Enhancing the wellbeing of marginalised communities in Aotearoa/New Zealand*, Yüksek Lisans Tezi, Victoria University of Wellington, Yeni Zelanda.
- Sander, A. (2004). Mimarlık eğitiminde katılımcı tasarım denemesi. *Stüdyo/ Tasarım Kuram Elestiri Dergisi*, (2).
- Sanoff, H. (2008). Multiple views of participatory design. *Archnet-IJAR, International Journal of Architectural Research*, 2 (1), 57-69.
- Sarı, İ. (2013). *Donanmacı Mahallesi*. (25 Ekim 2013, B. Seba, Röportaj Yapan)
- Sayar, Y., ve Süer, D. (2006). İzmir'de alternatif bir konut alanı: Karşıyaka emlak bankası uygulamaları. *Ege Mimarlık*, 2 (57), 14-19.
- Seamon, D. (2007). A lived hermetic of people and place: Phenomenology and space syntax. *6.Uluslararası Space Syntax Sempozyumu*, 3, 1-16. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. Space Syntax İstanbul adresinden alınmıştır
- Sephton, A. (2011). *Loose space and place: Finding sense of place within an industrial city fringe site*, Yüksek Lisans Tezi, Unitec Teknoloji Enstitüsü, Yeni Zelanda.
- Smith, R. (2012). *Tactical urbanism in Berlin sees parking spots turned into public spaces*. 10 Kasım 2013, <http://thisbigcity.net/tactical-urbanism-in-berlin-sees-parking-spots-turned-into-public-spaces/>
- Stout, M. (2008). *Place/ Participation+ Contested space local practices of placemaking in Over-The-Rhine*, Yüksek Lisans Tezi, Cincinnati Üniversitesi, Cincinnati

Taşçıoğlu, M. (2013). *Bir görsel iletişim platformu olarak mekan* (1. Baskı). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm* (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2012). *Küresel kentin sahibi kim?*. (H. Ertaş, Dü.). XXI, (108), 24-31.

Tuan, Y.-F. (2011). *Space and place the perspective of experience* (7. Baskı). Amerika: Minnesota Üniversitesi Yayınları.

Türkün, A. (2012, Nisan). *Küresel kentin sahibi kim?*. (H. Ertaş, Dü.). XXI, (108), 24-31.

Twigg, J. (2001). *Guidance notes on participation and accountability*. Londra, UK.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (bt). *Community environmental action planning*, 15 Eylül 2013, http://proactnetwork.org/proactwebsite/media/download/resources/Ressource_Pack/FRAME/4a97aaa49.pdf

Viviers, A. (2012). *Holding public office*. 10 Kasım 2013, <http://www.creativecapetown.com/holding-public-office/>

Viviers, A. (2012). *Holding public office*. 10 Kasım 2013, <http://www.creativecapetown.com/holding-public-office/>. Telif Hakkı 2014 Creative Cape Town

Waterfront Seattle, (2012). 10 Kasım 2013, http://www.waterfrontseattle.org/Media/Default/Library/Other/12202012_brochure_material.pdf

Waterfront, (bt). 10 Kasım 2013, <http://waterfrontseattle.org/gallery/default.aspx>.

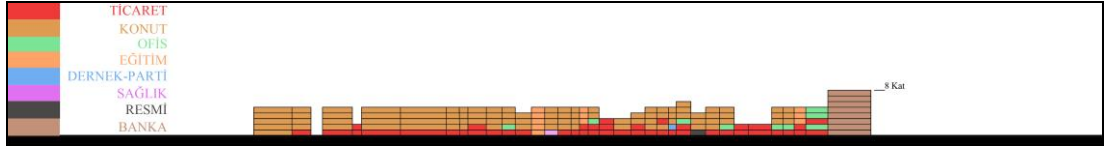
Telif Hakkı 2014, City of Seattle

EKLER

Ek 1 1710 sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 2 1710 sokak sağ cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

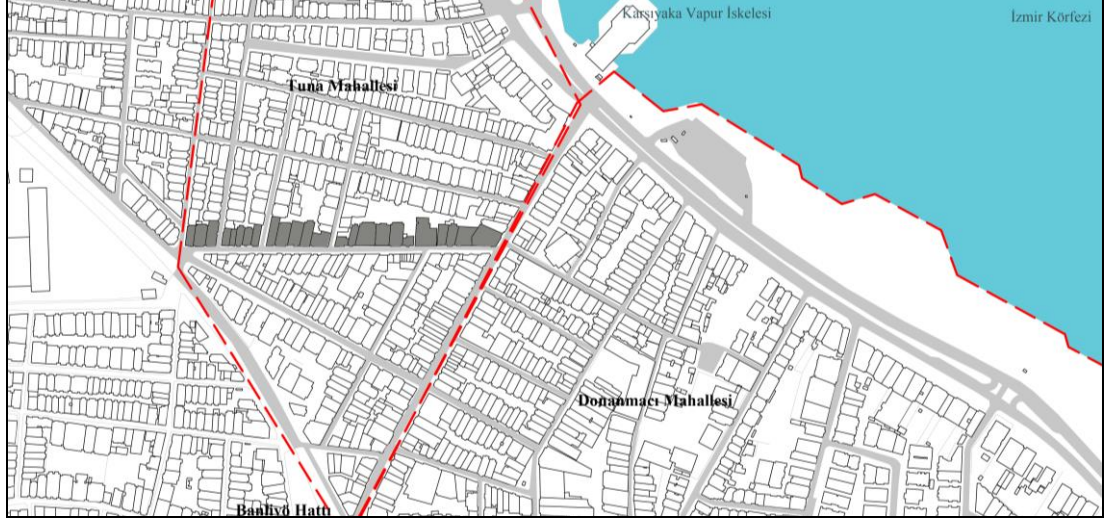
Ek 3 1710 sokak sol cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

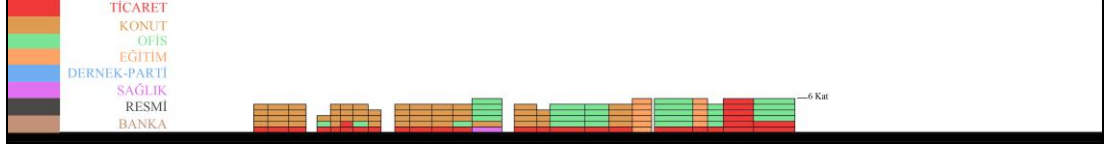
Ek 8 1690 sokak sol cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

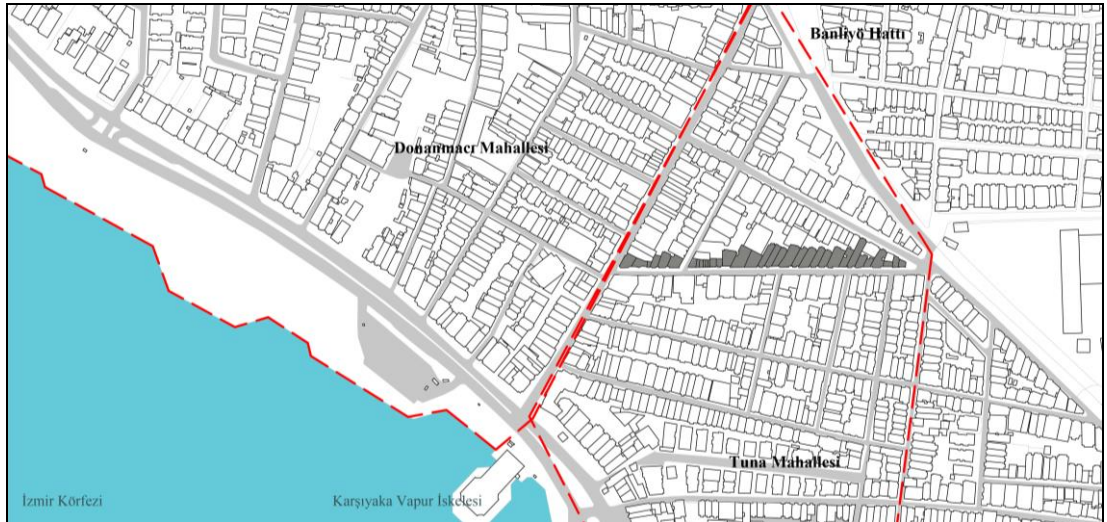
Ek 9 Tiyatro sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

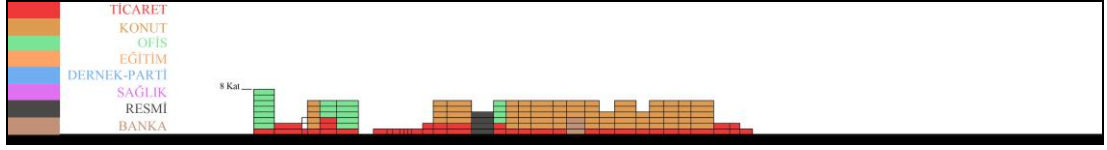
Ek 10 Tiyatro sokak sağ cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

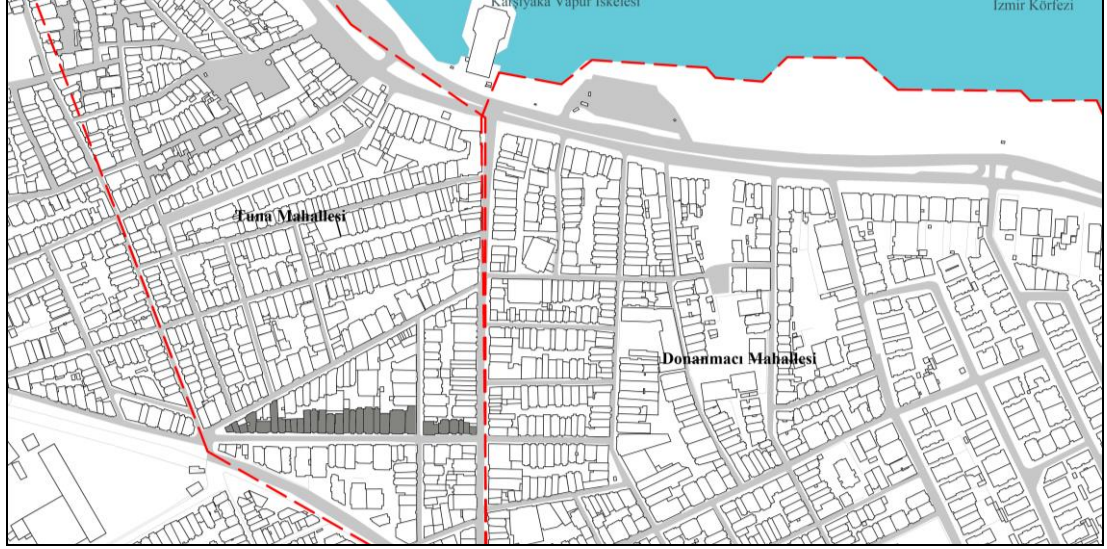
Ek 11 Tiyatro sokak sol cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

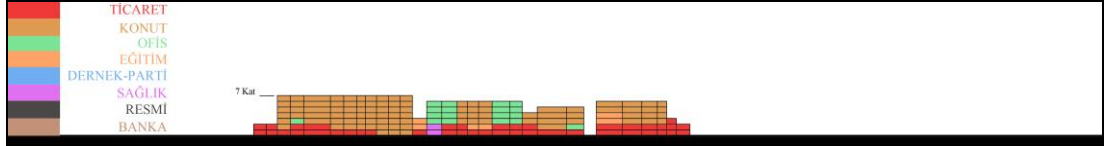
Ek 12 Tiyatro sokak sol cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

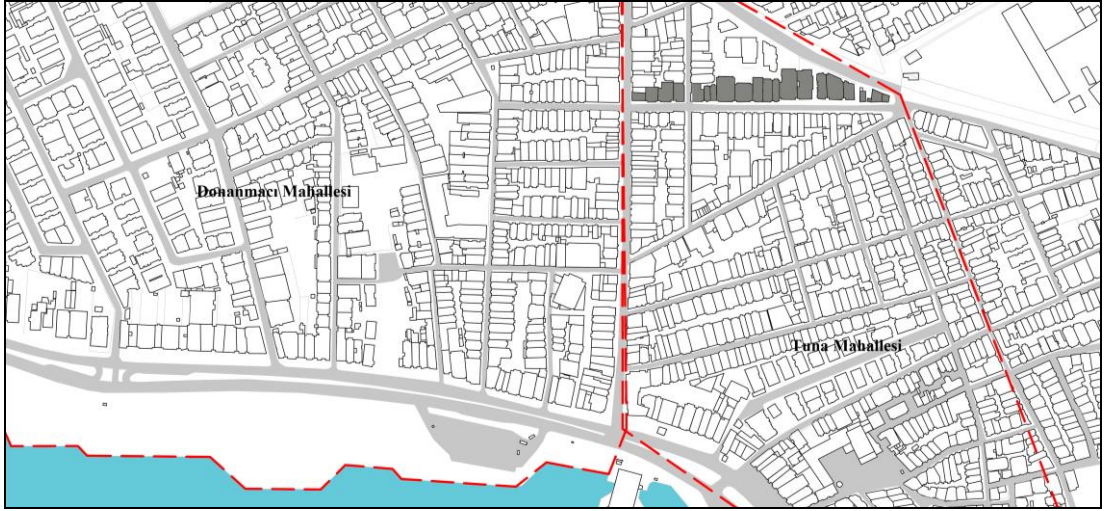
Ek 13 Salah Bırsel sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

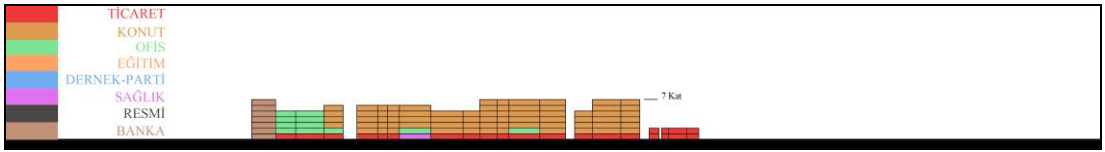
Ek 14 Salah Bırsel sokak sağ cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

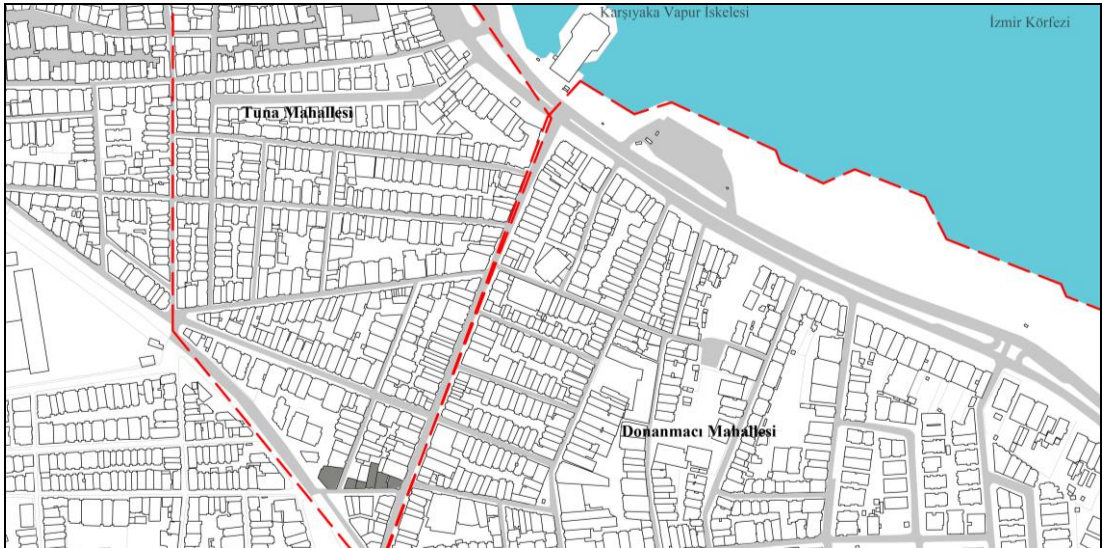
Ek 15 Salah Bırsel sokak sol cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 16 Salah Bırsel sokak sol cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

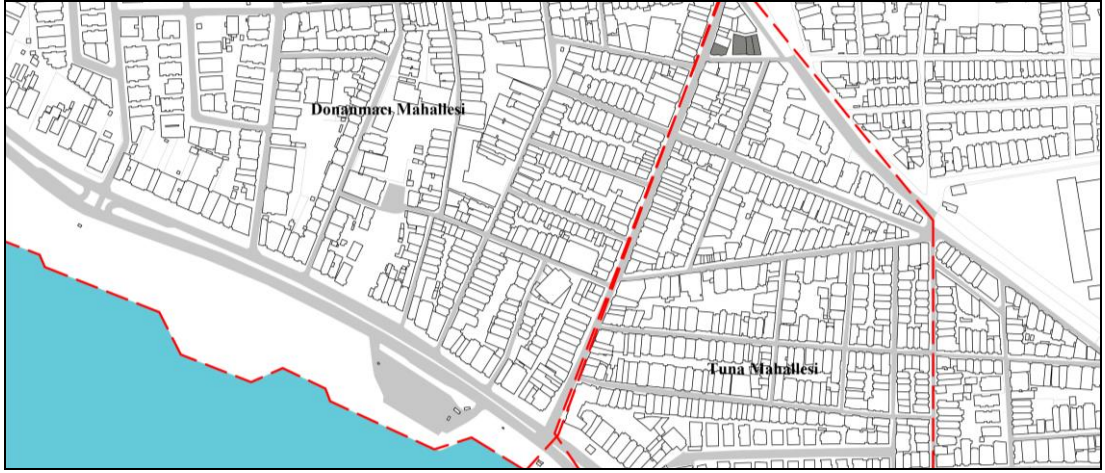
Ek 17 1716 sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 18 1716 sokak sağ cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

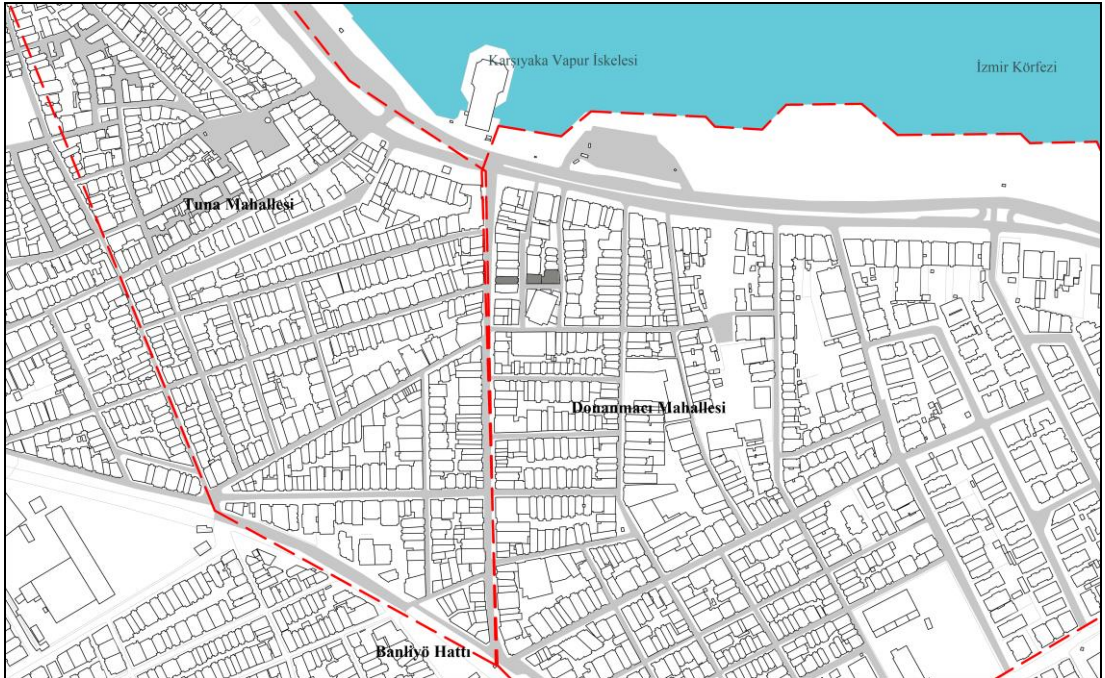
Ek 19 1716 sokak kat sol cephe analizi yapılan yapılar Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 20 1716 sokak sol cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

Ek 21 1722 sokak kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

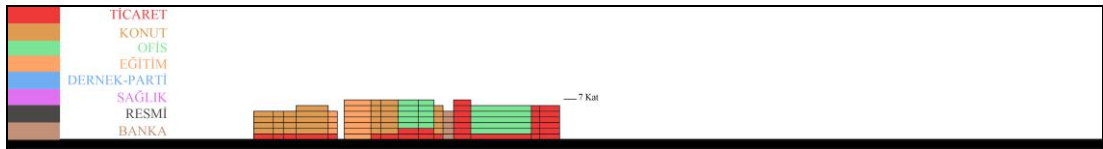
Ek 22 1722 sokak kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

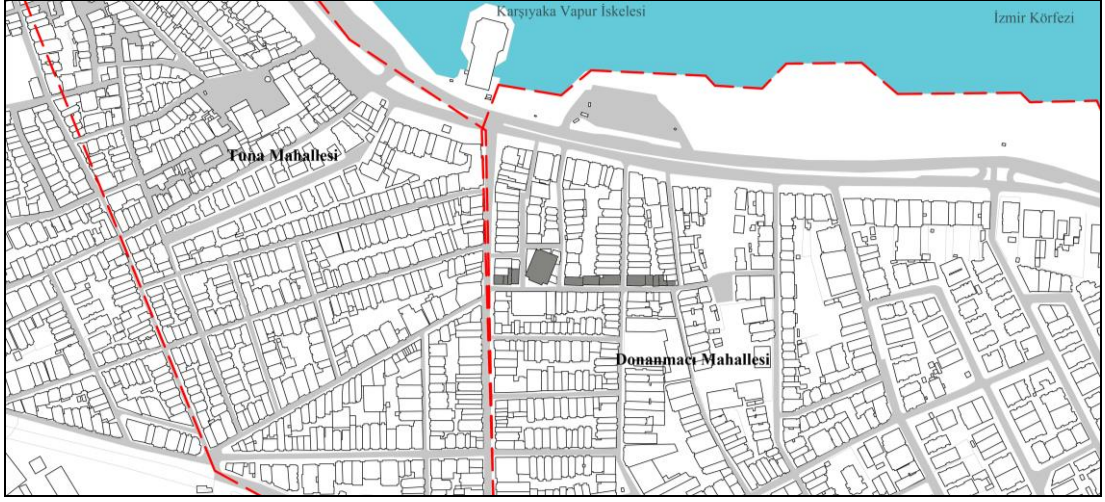
Ek 23 1721 sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

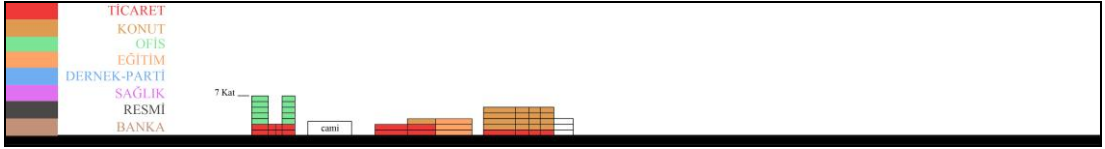
Ek 24 1721 sokak sağ cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

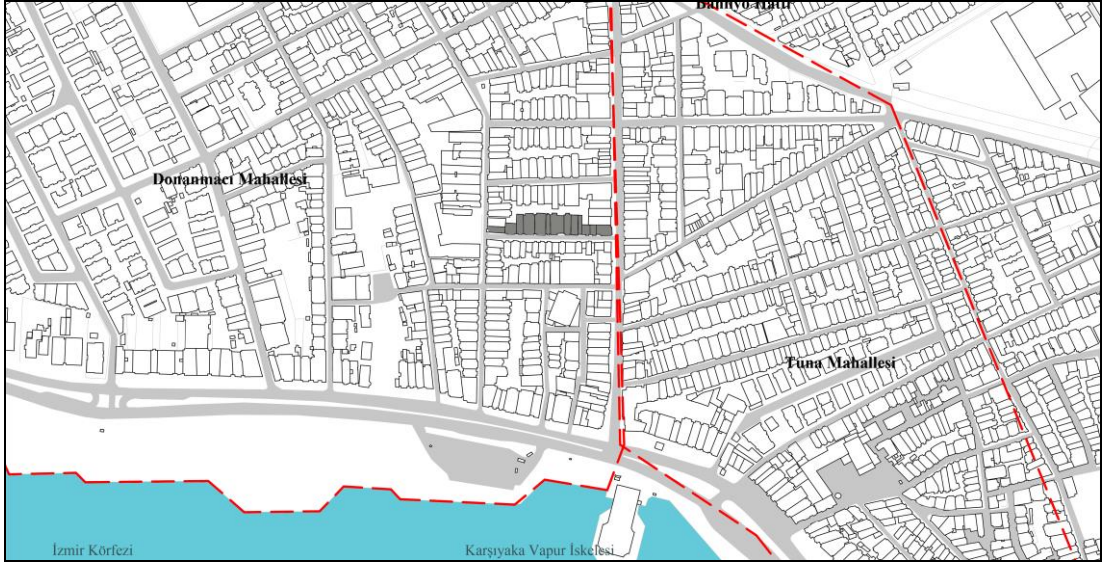
Ek 25 1721 sokak sol cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

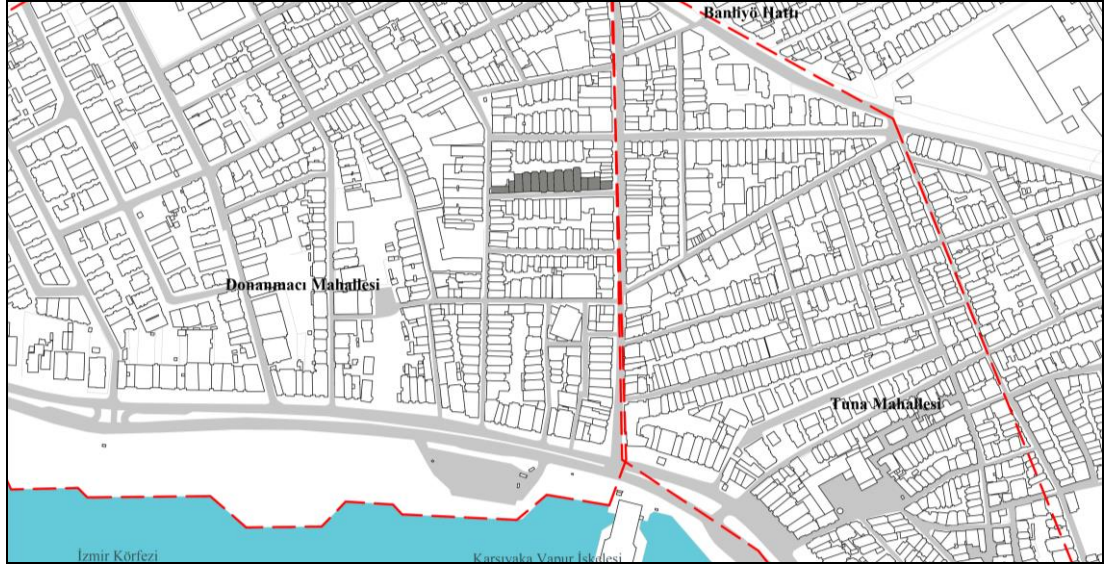
Ek 26 1721 sokak sol cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

Ek 27 Hüseyin Çağlayan sağ cephe sokak kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 31 Şükran Kurdakul Sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 32 Şükran Kurdakul sokak sağ cephe kat analizi kesiti Çizen: Burcu Seba

Ek 33 Şükran Kurdakul sokak sol cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 34 Şükran Kurdakul Sokak sol cephe kat analiz kesiti Çizen: Burcu Seba

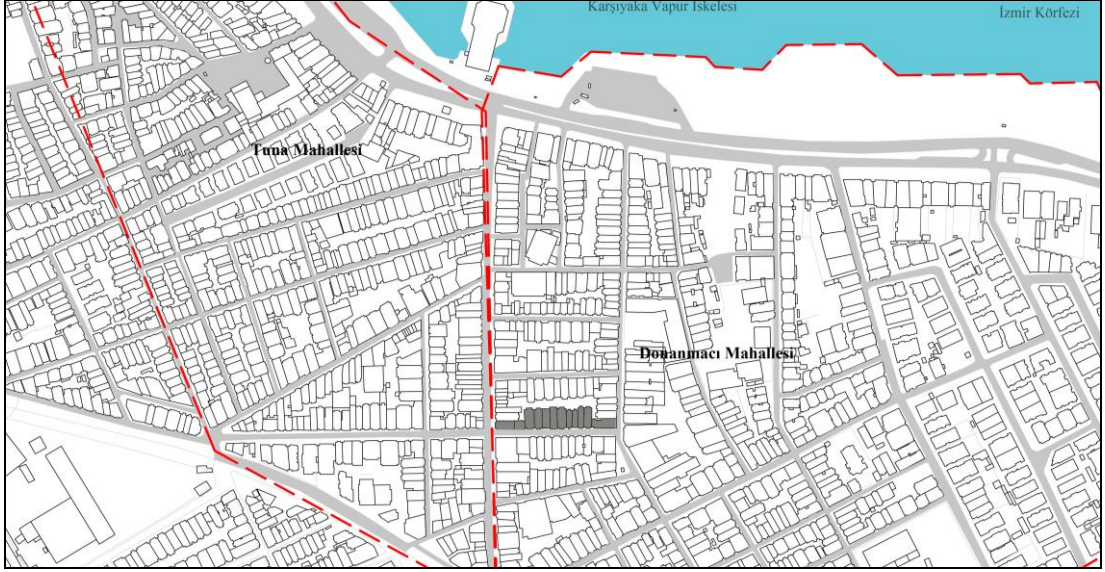
Ek 35 Salah Birsell sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 36 Salah Birsell Sokak sağ cephe kat analiz kesiti Çizen: Burcu Seba

Ek 37 Salah Bırsel Sokak sol cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

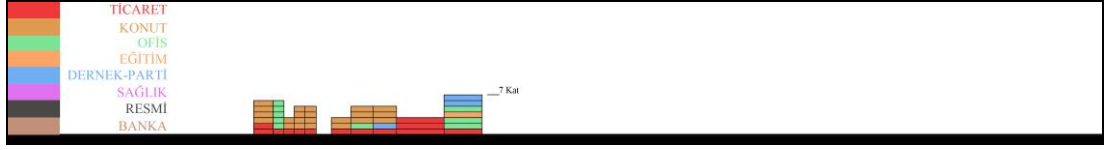
Ek 38 Salah Bırsel Sokak sol cephe kat analiz kesiti Çizen: Burcu Seba

Ek 39 Hilmi Ziya Apak Sokak sağ cephe kat analizi Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 40 Hilmi Ziya Apak Sokak sağ cephe kat analiz kesiti çizen: Burcu Seba

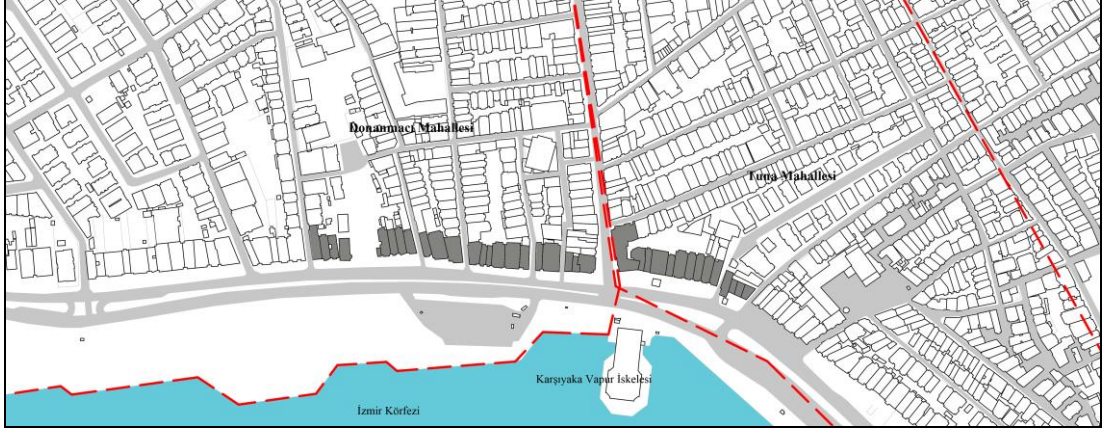
Ek 41 Hilmi Ziya Apak Sokak sol cephe kat analiz kesiti Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 42 Hilmi Ziya Apak Sokak sol cephe kat analiz kesiti çizen: Burcu Seba

Ek 41 Sahil şeridi kat analiz kesiti Hazırlayan: Burcu Seba

Ek 42 Sahil şeridi kat analiz kesiti Çizen: Burcu Seba

